

GERENDÁS

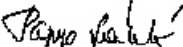
TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV

ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZ

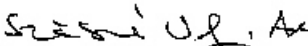
ALÁÍRÓLAP

Gerendás község településszerkezeti tervéhez


Vezető tervező:


Papp László
okl. építész-mérnök
TT-1/04-0105/2001

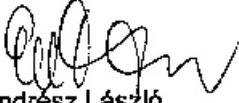
Zöldterület tervező:


Szászné Várkonyi Adrienn
okl. táj- és kertépítész-mémók
K2-04-0220/04

Közlekedéstervező:


Nagy József
K1b-1/, V-K1-a/, VK1-c/, K2-2/, K6-2/ 04-300-1998
K4a-2, K4b-2, K2-2, K6-2/ 04-300-1998

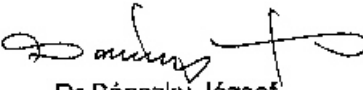
Közműtervező:


Endrész László
VR-1/04-185-96

Elektromos tervező:


Fekete Ferenc
V-1 (HK-2)-04-0239

Ügyvezető:


Dr. Bánszky József
ügyvezető igazgató

Békéscsaba, 2005

TARTALOMJEGYZÉK

ÁLTALÁNOS ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZ	4
ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY	39
<i><u>SZAKÁGI ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZEK:</u></i>	
TÁJRENDEZÉSI ÉS ZÖLDTERÜLET-FEJLESZTÉSI JAVASLAT	66
A TERMÉSZETI ÉS A MŰVI KÖRNYEZET EGYMÁSRA HATÁSA ALAPJÁN KIDOLGOZOTT JAVASLAT	77
KÖZMŰFEJLESZTÉSI JAVASLAT: VÍZ, SZENNYVÍZ, GÁZELLÁTÁS, CSAPADÉKVÍZELVEZETÉS	87
KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI JAVASLAT	93
KÖZMŰFEJLESZTÉSI JAVASLAT: ELEKTROMOS ENERGIA, HÍRKÖZLÉS, MŰSORSZÓRÁS	109

CSATOLT TERVLAPOK:

- A- 1 Örökségvédelmi hatástanulmány M=1:2000
- A- 2 Örökségvédelmi hatástanulmány M=1:10 000

- A- 3 Zöldterület-fejlesztési javaslat M=1:2000
- A- 4 Tájrendezési javaslat M=1:10 000

- A- 5 A természeti és a művi környezet egymásra hatása alapján kidolgozott javaslat M=1:2000
- A- 6 A természeti és a művi környezet egymásra hatása alapján kidolgozott javaslat M=1:10 000

- A- 7 Közlekedésfejlesztési javaslat M=1:2000
- A-7/a Közlekedésfejlesztési javaslat, keresztshelvények
- A-7/b Közlekedésfejlesztési javaslat, keresztshelvények
- A- 8 Közlekedésfejlesztési javaslat M=1:10 000

- A- 9 Közshellesztési javaslat: vízellátás, szennyvízelvezetés M=1:2000

- A-10 Közshellesztési javaslat: gázellátás, csapadékvíz M=1:2000

- A-11 Közshellesztési javaslat: elektromos energia, telefonhálózat M=1:4000

Gerendás község településszerkezeti terve
alátámasztó munkarész

Általános alátámasztó munkarész

- A településrendezési terv előzményei
- Gerendás általános földrajzi adottságai
- Történeti összefoglaló, település- és tájszerkezet, topográfia, tulajdonviszonyok
- Regionális és kistérségi kapcsolatok
- A regionális, megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciókból, programokból és területrendezési tervekből levezethető célok, eszközök és tervelemek Gerendás község településrendezési tervében
- Az országos és a Békés megyei területrendezési terv közigazgatási területet érintő elemei
- Összegzés

A településrendezési terv előzményei

A település közigazgatási területének egészére a Szegedi Tervező Vállalat 1977-ben készített összevont rendezési tervet.

A következő összevont rendezési tervet, amely jelenleg is érvényben van, 1990-ben készítette a Békés Megyei Tanács VB. Területrendezési Irodája, tervezője Csaba Márton volt.

Gerendás község településfejlesztési koncepcióját és környezetvédelmi programját (ez utóbbit Szelekovszky László készítette) 2003. júliusában hagyta jóvá a Képviselő-testület.

Jelen településszerkezeti terv a településfejlesztési koncepcióban meghatározott célok megvalósítására kíván megfelelő településszerkezeti környezetet biztosítani, figyelembe véve a környezetvédelmi programban foglaltakat, és mindkét dokumentum azon törekvéseit, hogy a településen az életminőség és környezetminőség lehetőség szerint javítható legyen.

A szerkezeti terv elsősorban az 1990-ben készült ÖRT-re alapoz (figyelemmel azokra a tendenciákra, amelyek az 1977-es és 1990-es tervek közötti változtatásokat szükségessé tették), annak érdekében, hogy ezzel a tervek folyamatossága biztosítva legyen, megőrizve belőle azokat az elemeket, amelyek nem veszítették el aktualitásukat az elmúlt tizenkét év gyors társadalmi és gazdasági változásainak következtében.

A külterület szerkezeti rendszerének megfogalmazásánál azonban jórészt új alapokról kellett a tervet felépíteni. Jelentősen megváltozott 1990 óta a gazdasági környezet, átalakult a tulajdonosi struktúra, a természeti, környezetvédelmi és nem utolsósorban az örökségvédelmi szempontok erősen meghatározó erejűvé váltak. Az Európai Unióhoz való közeli csatlakozás szintén korábban nem ismert szempontok és elvárások figyelembevételét tette szükségessé. De nem csupán a szemléleti hozzáállást kellett megváltoztatni, magának a tervlapnak a léptékét is. Míg 1990-ben elégséges volt a külterület M=1:25 000-es léptékben való kezelése, most a jobb tervezhetőség, és használhatóság érdekében át kellett térni az M=1:10 000-es léptékre.

Szükségesnek tartjuk még felsorolni azokat a terveket és dokumentumokat, amelyekre jelen településszerkezeti terv támaszkodik:

- 2003. Évi XXVI. törvény az Országos Területrendezési Tervről
- Békés Megye Területrendezési Terve (VÁTI, 2001-2004, Törzsszám: 2769/2003-2.1.2)

- Az Orosházi Kistérség Gazdaságfejlesztési Konceptiója és Programja (MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Békéscsabai Osztály, 2000),
- Dél-Alföld stratégiai programja,
- Békés Megye Környezetvédelmi Programja,
- Nemzeti Környezetvédelmi Program,
- Decentralizált környezeti tervezés és management, tematikus útmutató (HU 9402-01-01-L4 számú Phare projekt, Bp., 1998.),
- Utcák és terek az alföldi kertés településekben (az ÉVM megbízásából a LAKINFORM szervezésében készült 1988-ban, felelős tervező dr. Meggyesi Tamás).

A felsorolt tervekre való alapozás biztosítja, hogy Gerendás településszerkezeti terve mind szemléletében, mind részletmegoldásaiban illeszkedjék abba a tervrendszerbe, amely országosan meghatározó a területfejlesztésben és rendezésben. A környezet – és természetvédelem elvárásainak való megfelelésben szükség volt az országosan meghatározó jellegű dokumentumokhoz igazodni.

Gerendás általános földrajzi adottságai

Gerendás a Körös-Maros köze középtáj belsejében elhelyezkedő *Békési-hát kistáj* közepének északi részén fekszik. A kistáj Békés és Csongrád megye területén helyezkedik el. Területe 1300 km² (a középtáj 25,2%-a, a nagytáj 2,6%-a). A kistáj települései: Almáskamarás, Árpádhalom, Csanádapáca, Csorvás, Dombiratos, Elek, Gábortelep, Gádoros, Gerendás, Gyopárosfürdő, Kardoskút, Kaszaper, Kevermes, Kétegyháza, Lökösháza, Magyarbánhegyes, Medgyesbodzás, Medgyesegyház, Nyagybánhegyes, Nyagykamarás, Nagymágocs, Orosháza, Pusztaföldvár, Pusztatottlaka, Rákóczitelep, Mezőkovácsháza, Szabadkígyós, Szentetornya, Újkígyós.

TERÜLETHASZNOSÍTÁS	%	ha
belterület	6,5	8 450
szántó	86,6	112 580
kert	0,4	520
szőlő	0,1	130
rét, legelő	4,6	5 980
erdő	1,3	1 690
vízfelszín	0,3	390
ártér, elhagyott terület, bányaterület	0,2	260
a fentiekből védett terület	3,65	4 750

Domborzati adatok. A kistáj 83 és 105 m közötti tengerszintfeletti magasságú, enyhén Ny-Ény felé lejtő, változatos folyóvíz és szélhordta üledékekkel fedett hordalékkúp-síkság. Általános relatív reliefe 2,5 m/km², K-en nagyobb, Ny-on alacsonyabb értékek jellemzőek. Az országhatár közeli felszínnek az ártéri síkság, a továbbiak az alacsony ármentes síkság orográfiai típusába sorolhatók. A kistáj területe a marosi hordalékkúp Magyarországra eső részének központi, ill. északi szárnya. Felszíni formái folyóvízi és eolikus folyamatokkal keletkeztek. A domborzati adottságok kedvező feltételeket teremtettek a növénytermesztés számára.

Földtani adottságok. A kistáj K-ről Ny-i irányba általában finomodó felszí közeli üledékeit vékony pleisztocén végi-holocén kori infúziós lösz, ill. lösziszap borítja. A hordalékkúp kavicsos összetételének vastagsága K-DK-en 8-10 m, Ny-Ény-on többnyire már csak 1-2 m. A durvaszemcsés képződmények igen jó mélységi víztárolók. Az ösfolyó medrét jelző kavicslerakódások fokozatosan homokos üledékbe mennek át., s helyenként másodlagos, áthalmozott, szélhordta homok fedi a felszínt. Potenciális szeizmicitása 6° MS alatti.

Éghajlat. A K-i részek a mérsékelt meleg és meleg éghajlati öv határán terülnek el, a Ny-i vidék kifejezetten meleg. Ny-on száraz, K-en mérsékelt száraz, míg a középső vidék a száraz és ,érsékelt száraz határán van.

Évente mintegy 2000 óra napsütés várható, s ebből nyáron 810-820, télen 190-200 napsütéses óra valószínű.

A hőmérséklet sokévi átlaga 10,5-10,6 °C, de ÉK-en ennél kevesebb (10,3 °C). A tenyészidőszak középhőmérséklete K-en 17,1-17,3 °C, Ny-on 17,4-17,6 °C. A napi középhőmérséklet ápr. 8-9 és okt. 20-21 között, azaz 194-196 napon át meghaladja a 10 °C-ot. A fagymentes időszak hossza K-en mintegy 188 nap (ápr. 14 és okt. 20 között), a középső tájakon 191 és 196 nap közötti (ápr. 12 és okt. 25 között), míg Ny-

on közel 200 nap (ápr. 10 és okt. 28 között). A legmelegebb nyári napok maximum hőmérsékletének sokévi átlaga 34,6-34,8 °C, a leghidegebb téli napok minimum hőmérsékleteinek átlaga Ny-on –16,0 és –17,0 °C közötti, máshol –17,0 és –18,0 °C közötti.

A csapadék sokévi átlaga K-en 610-620 mm, a középső vidékeken 580-600 mm, Ny-on 560-580 mm, sőt Nagymágocs és Árpádhalom térségében kevéssel 550 mm alatti. A vegetációs időszakban K-en 340-350 mm, a középső vidékeken 330 mm körüli, Ny-on 310-320 mm eső várható. A legtöbb 24 órás csapadékot Medgyesbodzáson mérték (123 mm). Évente 32-35 hótakarós nap valószínű, az átlagos maximális hóvastagság 18 cm.

Az ariditási index K-en 1,13-1,15, a kistáj középső részein 1,17-1,21, Ny-on 1,22-1,26.

A leggyakoribb szélirány az É-i és a D-i; az átlagos szélesebbesség kevéssel 3 m/s alatti.

Főként a hőigényes és kisebb vízigényű kultúrák számára alkalmas az éghajlat.

Vízrajz. Csak III. rendű vízfolyásai vannak. DNy-i részét 9 km hosszan a Száraz –ér keresztezi, hozzáfut a Tótkomlós-éri-csatorna és az Aranyodi csatorna is. A Mágocséri-főcsatorna már a Tiszahíz irányul. A Dögös-Kákafoki-főcsatorna a Hármashörhöz, a Gyula-Kétegyházi-felfogócsatorna pedig a Fehér-Köröshöz viszi a vizét. Nagyobb részében gyér lefolyású, száraz, vízhiányos terület. Lf=1,51 l/s.km²; Lt=8%; Vh=120 mm/év.

Állandó vízről a Száraz-ér kivételével nem is nagyon beszélhetünk. A csatornák jobbára csak csapadékos években és hóolvadás idején vezetnek jelentősebb vízmennyiséget. A belvízi csatornahálózat hossza 300 km, amelyekre a csapadékos időszakokban van szükség.

Tavai kicsinyek, sekélyvízűek. A 9 természetes állóvíz összes felszíne is csak 15 ha. Közülük a kakasszéki (1,5 ha) és a gyopárosi (3,5 ha) sziklásvízű fürdő. Két mesterséges állóvíze 16 ha, a nagyobbik Nagymágocsnál 15 ha.

A talajvíz mélysége általában 2-4 m között ingadozik, de Ny-i és az É-i peremen még lejjebb is süllyed. Mennyisége Orosháza-Csorvás vonalától DK-re 1-3 l/s.km², míg tovább Ény felé nem számottevő. Kémiai jellege változatos. Újkígyóstól É-ra a nátrium-, Csanádapácától és Orosházától Ény-ra nátrium-kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos típus a zúlnyomó, de kalcium magnéziumos típus is jelentős kiterjedésű.

Keményisége 15-25 nk° közötti, de a települések körzetében a 35 nk° -ot is meghaladja. A szulfáttartalom 60-300 mg/l között van általában, de Nagymágocstól Ny-ra 600 mg/l fölé emelkedik.

A rétegvíz mennyiségét 1-1,5 l/s.km² között számítják. A nagyszámú ártézi kútnak mind a mélységében, mind a vízhozamában jelentős eltérések vannak. A mélységek K-ről Ny-ra fokozódnak, a vízhozamban pedig bizonyos mérséklődést tapasztalunk. Az átlagos kútmélység 100-200 m közötti, vízhozamuk pedig 100-200 l között vannak, de helyenként tekintélyes vízbőséget is elérnek. Csanádapácán 39°C, Nagymágocson 96 °C, Nagybánhegyesen 72 °C, Orosházán 95 °C melegvizet tárt fel a fúró.

A felszíni vízkészlet kihasználtsága 60 %-os, míg a felszín alattié 20 %-os. A kutak kapacitásának a terhelése eléri a 60 %-ot.

Növényzet. A Tiszántúli flórajárásba (Crisicum) tartozó kistáj ősi potenciális erdőtársulási, nevezetesen pusztai tölgyesek (Festuco-Quercetum robiris), a sziki

tölgyesek (*Festuco pseudovinae-Quercetum robiris*) és tatárjuharos lösztölgyesek (*Aceri tatrigo-Quercetum pubescenti robiris*) napjainkra csaknem teljesen eltűntek. Jelentős felületeket löszpusztarétek és homoki legelők borítanak. Nevezetesebb lágyszárú fajok a bókoló zsálya, a volgai hérics, az őszi vetővirág, a csilláros kakascímer stb. Az erdészetileg kezelt területeken alapvetően fiatal-, középkorú, túlnyomórészt fenyő, helyenként lágylombos erdők díszlenek. Az összes erdő áves folyónövedéke az országos átlagot jelentősen meghaladja; 4,5 m³/ha felett van. A mezőgazdasági művelésbe vont területek fontosabb haszonnövényei a búza (25-50 q/ha), a cukorrépa (200-400 q/ha), a kukorica (30-50 q/ha), a rostkender (55-75 q/ha) és a vöröshagyma (75-125 q/ha).

a) A talajtípusok területi megoszlása (%)

Talajtípus kód	Területi részesedés
14	8
15	11
16	55
17	25
22	1

b) Területhasznosítási módok területi eloszlása a talajtípusok függvényében (%)

Talajtípus kód	Területhasznosítási mód					
	rét,legelő	szántó	szőlő	gyümölcs	erdő	település
14	-	95	-	-	-	5
15	-	85	-	-	-	15
16	-	5	85	-	-	10
17	10	85	-	-	5	-
22	75	25	-	-	-	-

Talajok. A löszös talajképző kőzetű tájat az alig több mint 1 %-nyi területre kiterjedő réti szolonyecsek kivételével csernozjom talajtípusok uralják.

A homokos vályog mechanikai összetételű, részben felszíntől karbonátos, részben gyengén savanyú kémhatású (kilúgozott), a szervezsanyag-tartalomtól függően a IV. vagy az V. talajminőségi kategóriába sorolt alföldi mészlepedékes csernozjom talajok 8 %-nyi területen találhatóak. E talajtípus mélyen sós változata lényegében változatlan termékenységű besorolással (V.) további 11 %-nyi területen fordul elő.

Az igen kedvező termékenységű (II.) vályog mechanikai összetételű, 4 %-nyi szerves anyagot tartalmazó csernozjomtalajok területi aránya 55 %.

E talajok szikesség miatt csökkent termékenységű, mélyben sós változatai, IV. vagy V. talajminőségi besorolással további 25 % területen jelennek meg.

Sajátos táji adottságok. A kistáj teelepüléseinek túlnyomó többsége csak alacsonyabb rendű közútról kereshető fel. A kiránduló turizmus számára vonzó tényezőként szerepelhet az orosházi gazdag népi jellegű népművészeti-kultúrtörténeti kincs. Ezeket a vonzó tényezőket erősítheti a csorvási természetvédelmi terület –mint a volgai hérics hazai egyedüli előfordulása- és az 1977-ben létesített Szabadkígyósi Tájvédelmi Körzet.

Tájtípológiai összegzés. Meleg, K-ről Ny felé haladva fokozatosan szárazodó éghajlatával a vízhiány K-ről Ny felé fokozódik.

A terület ÉK-i 2/3-a lösszel takart, közepes talajvízállású hordalékkúp síkság. A talajtakaró DNY-on inkább réti csernozjom, ÉK-en inkább mélyebb sós réti csernozjom, amelyek kedveznek a túlnyomóan szántóföldi hasznosításnak. A kultúrsztyep jelleg egyeduralkodó, amit jobbra csak akácok ligetek, fasorok tagolnak.

Lökösházától kezdve a terület közepén egy löszös síkság húzódik Ény-nak, amely ott a táj egészére kiterjed. Benne a réti csernozjomot Orosházától Ny-ra az alföldi mészlepedékes csernozjom talaj váltja fel. Kultúrsztyep jellege a szántóföldek uralmával változatlan.

Végül Kétegyháza – Újkígyós között hordalékkúp közé zárt gyenge lefolyású ártéri síkot találunk, amelyek réti szolonyeces talaján viszonylag sok a nyáron kiszáradó szikes pusztai legelő, az alacsonyabb helyeken még sziki tölgyes csoportok is előfordulnak, de többségükben ezek is szántóföldek.

Felszín alatti vizek. A terület földtani felépítéséről elmondható, hogy 330,0-370,0 m-ig települnek negyedkori rétegek. A vastag Pleiszticén üledékösszlet alatt található a Pliocén levantei emeletébe tartozó (900,0-1000,0 m-ig), zömmel agyagos üledékek. Ez alatt tárhatók fel a medenceüledékek közül a legnagyobb vastagságot elérő felső-pannon emelet rétegei (1600,0-1800,0 m-ig), amelyek a legjobb hévíztárolók.

A felszínen pleisztocén homok, agyag, agyagos lösz, iszapos (infúziós) lösz és holocén agyag található.

Gerendás és közigazgatási területe vízföldtani szempontból a Maros hordalékkúp Ény-i részén foglal helyet. A térszín sík, 90,0-95,0 mBf.

A talajvíz átlagos mélysége a terepszint alatt 1,0-3,0 m. A talajvíz összes sótartalma közepes (3000-5000 mg/l), nátrium-szulfátos-hidrogénkarbonátos jellegű. Ivóvízként való felhasználásra nem alkalmas.

Ivó- és egyéb használati vízbeszerzésre, a negyedkor (Pleisztocén) folyamán kialakult porózus homokszinteket lehet elsősorban stámításba venni. E tekintetben 50,0-100,0 m közötti mélységtartományban vannak a legjobb vízáradó képességű rétegek.

A rétegvizek minőségére általánosan jellemző, hogy alkáli-hidrogénkarbonátos jellegűek.

A 20/2001.(X.25.) Korm. rendelet szerinti kémiai- és indikátor vízminőségi jellemzők tekintetében, minőségi problémát jelent a határértéknél magasabb arzén, ammónia és mangán tartalom. A rendelet 2009. december 25-ig meg kell oldani a vízminőségi problémát. A rétegvizek a 12/1997. (VII.29.) KHVM endelet értelmében „A” és „B” gáztartalom szerinti fokozatba tartoznak.

A 219/2004. (VII.21.) Korm. rendelet 2. számú melléklete határozza meg a területek felszín alatti vizek szempontjából való érzékenységi besorolását. E szerint Gerendás település közigazgatási területe –a felszín alatti víz állapota szempontjából- az érzékeny területek közé tartozik.

Forrás:

Magyarország kistájainak katasztere (MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 1990);

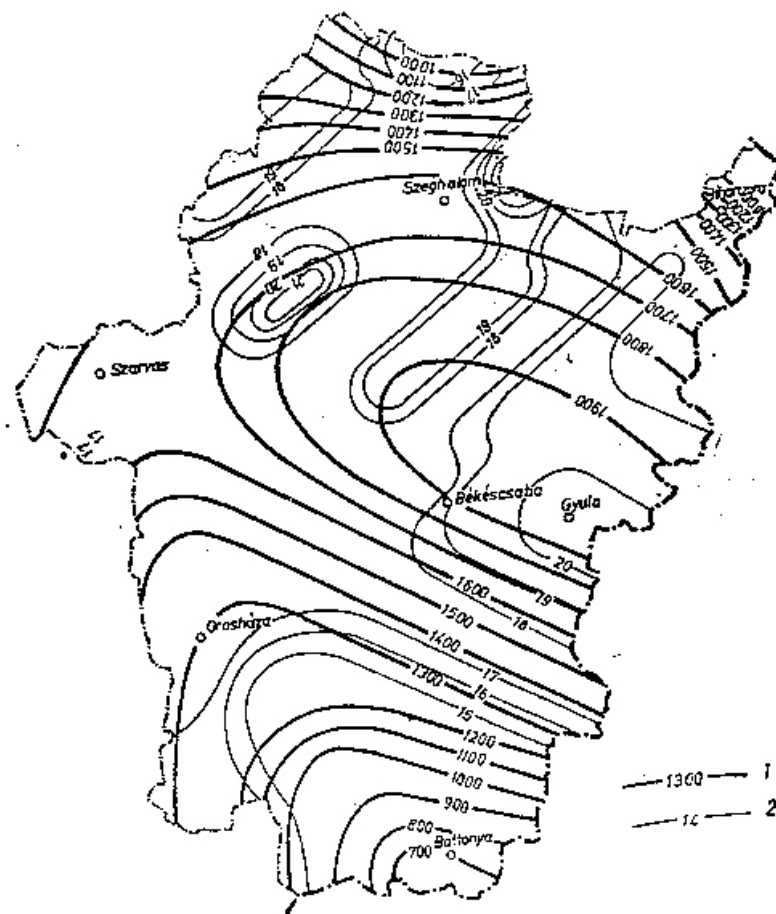
Körös-vidéki Vízügyi Felügyelet adatközlése

Az 1-4 ábrák forrása: Békés megye gazdasági földrajza (Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, Békéscsaba, 1974)

A Maros hordalékkúpja térkép forrása: Körös-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség, Gyula, 1995.

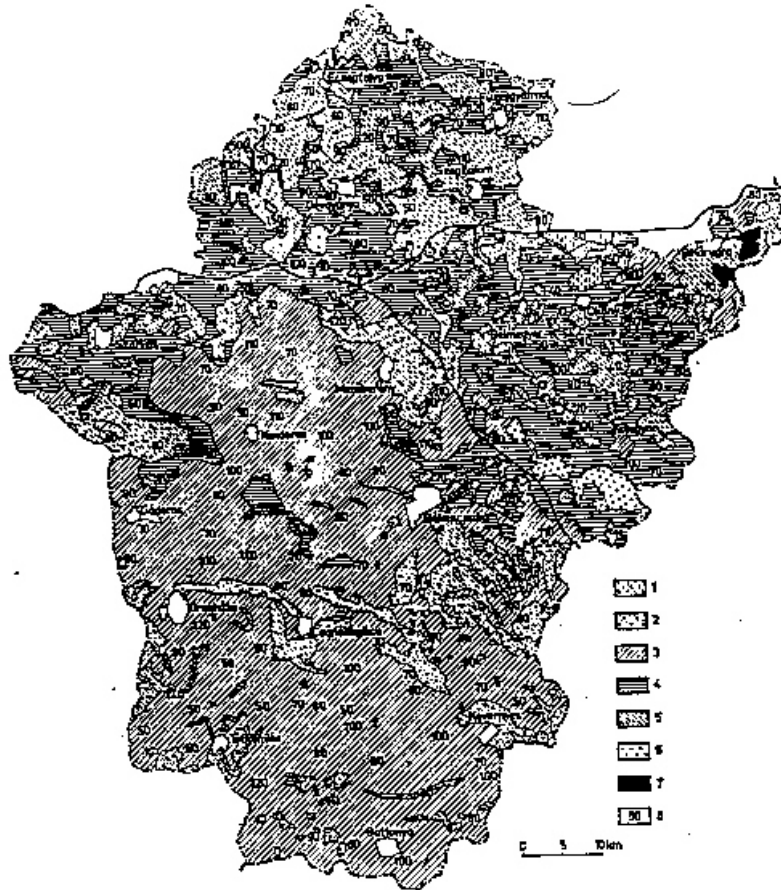
-0-

2. ábra



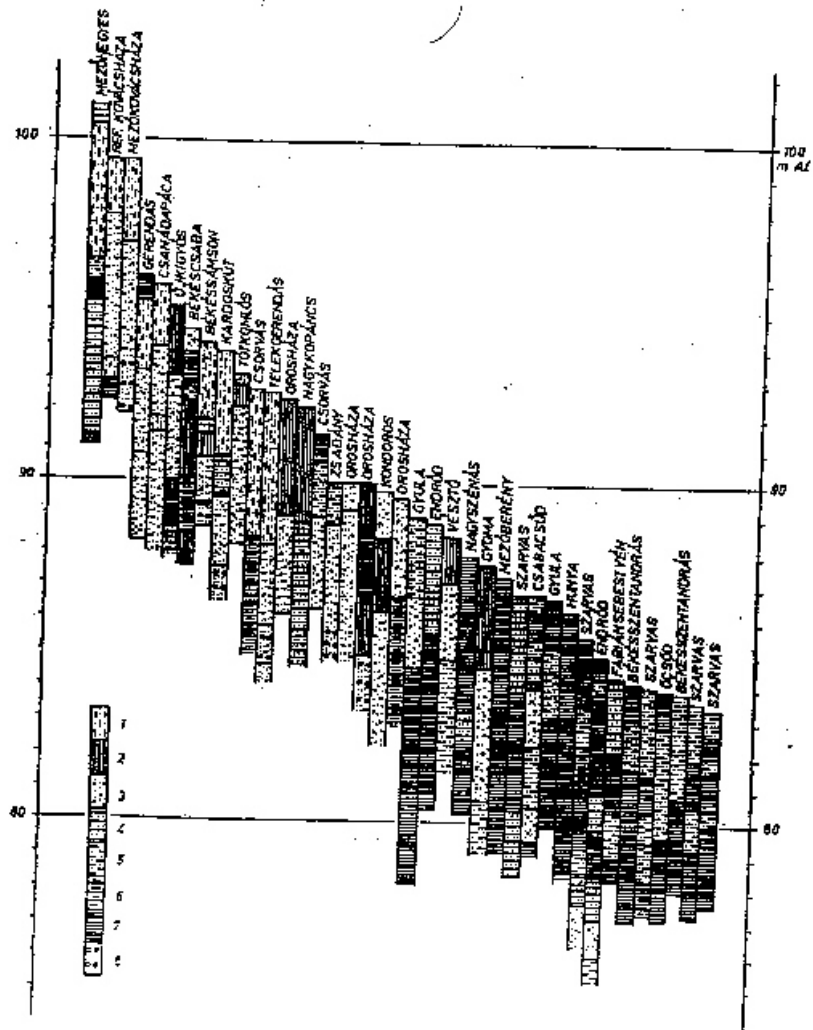
Hévízet tároló felsőpannóniai üledékek tengerről mért viszonyított alsó határa (1) és a geotermikus gradiens alakulása (2) Békés megyében (Körösty L. térképe nyomán).

-10-



Békés megye talajtérképe (Stefanovits-Géczy Főle térképek nyomán).

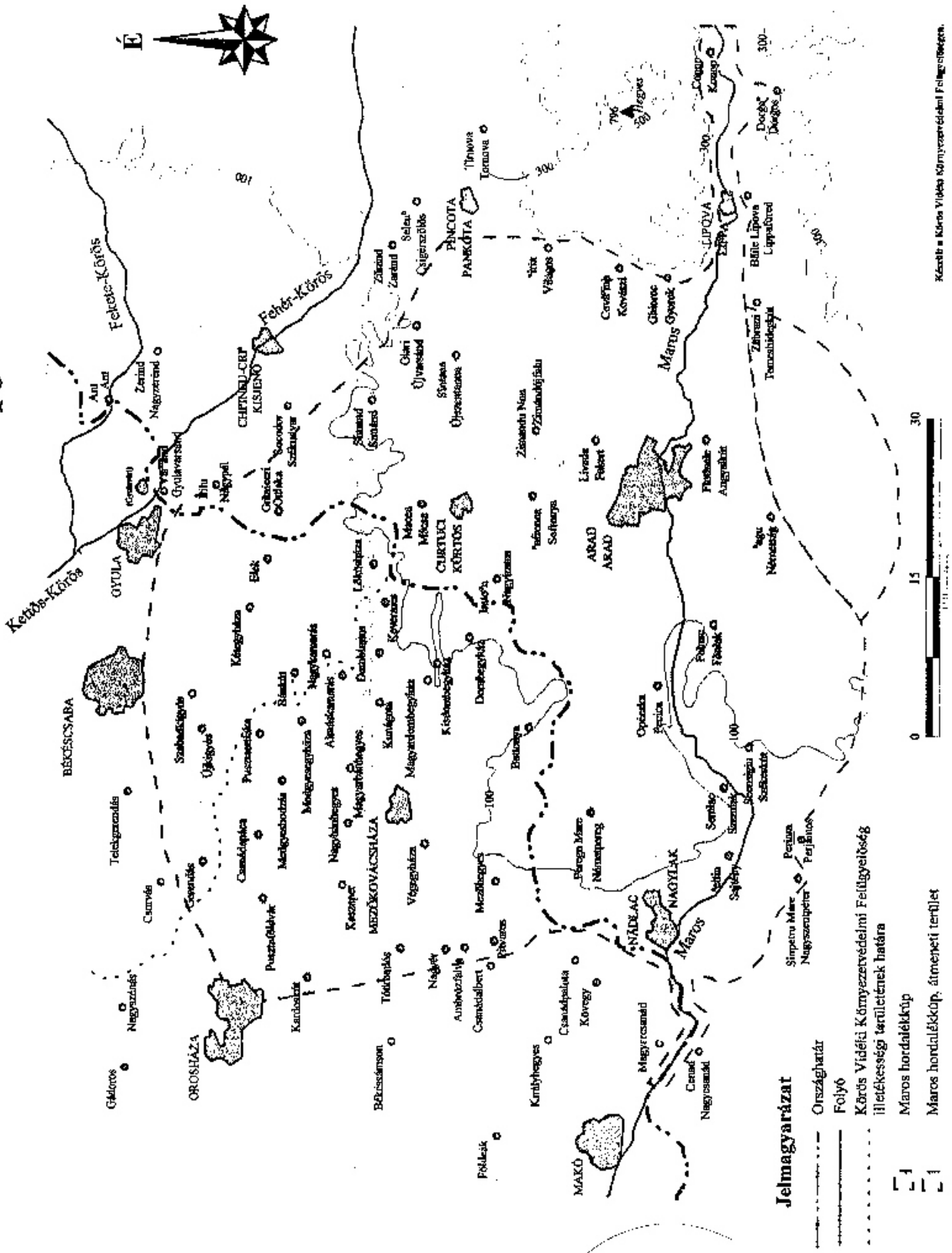
- | | |
|---------------|---------------------------|
| 1 = korú. | 6 = erdő. |
| 2 = homok. | 7 = tó és folyó. |
| 3 = vályog. | 8 = humuszréteg vastagság |
| 4 = agyag. | cm-ben. |
| 5 = szikerek. | |



A tengerszint feletti magasság és a felszínközeli rétegösszetétel kapcsolata 3-10 m mélységű kútszerűsében Békés megye területén.

1. homokos lösz. 2. infúziós lösz. 3. homok. 4. iszapos homok. 5. homokos iszap. 6. iszapos agyag. 7. agyag. 8. kavicsos réteg.

A Maros hordalékúja



Történeti összefoglaló, település- és tájszerkezet, topográfia, tulajdonviszonyok

Gerendás neve írásos formában először egy 1418-as oklevélben jelenik meg. E települést először a tatárjárás idején, másodszer a törökök, valamikor 1552 és 1595/96 között ismét elpusztították. Akkori helyét az eddigi szórványos ásatások csak valószínűsítik, a jelenlegi településtől DNy-ra. A török megszállás alatt azonban 1567-ben 101, 1579-ben 86 házat említenek.

Valószínű, hogy a település jelenlegi közigazgatási területén a tatár és török pusztításai ellenére az újra és újra benépesülő területen valamilyen település mindig kialakult, bár igen mostoha, nehéz körülmények között. A török megszállás után 1833-ból vannak adatok, az akkori kataszter szerint a tanyák száma Nagygerendáson 21, a Gerendási telken 223, a Gerendási legelőn 58. Mindenesetre az újránépesedés, és betelepítések ellenére Fényes Elek, Magyarország geographiai szótárában (Pest, 1851) a következőket írja: „Gerendás, puszta Békés vmegyében, Orosházához észak.keletre”. Az akkor még Csabához tartozó terület önállósodása meglehetősen hosszú időt vett igénybe. 1910-ben engedélyezték a Csorvással „párhuzamos anyakönyv” vezetését, az orvosi ellátás, kijáró orvossal, heti egy, majd két alkalommal, szintén 1910-ben kezdődött. Az első iskola a katolikus templom építésével egy időben 1862-ben indult, majd 1913-ban a volt uradalmi iskolát átvevő katolikus egyház épít iskolát. A belterületi evangélikus iskola 1921-ben, egy bérelt épületben kezdte el a működését, végleges épülete 1922-ben készült el.

Több sikertelen önállósulási törekvés után a 140.260/1923 számú belügyminisztériumi rendelet az egykori Békéscsabához tartozó puszta nyugati részét 5969 kh területtel és 2241 lakossal Gerendás néven önálló községgé nyilvánította. Az új község alakuló ülését 1924. február 15-én tartották meg.

A település mai, nagyjából négyzethálós alaprajza valamikor az 1800-as évek elején, közepén alakulhatott ki, és az 1900-as évek első évtizedeiben nyerte el mai formáját. Tengerszint feletti magassága átlagosan 92,0 mBf, ÉK-i és DK-i szélén 93,0-93,5 mBf magasvonulattal. és a település közepén a Bajcsy-Zsilinszky utca körzetében egy 92,5 mBf kisméretű magaslattal. A belterületől K-re, Ény-DK-i irányban egy mélyvonulat húzódik a Ribánszki-tanya – Csicsely-tó –Csorvási út irányába 90,0-90,5 mBf magassággal. A négyzetháló alaprajz apró szabálytalanságai és az utcák változó szélessége visz változatosságot a településszerkezetbe. A településközpont asszimmetrikusan, a belterület DK-i részén alakult ki. Gerendás általános megjelenése az alaprajz szabályosságához hasonlóan a rendezettség és a gondozottság kellemes benyomását kelti.

Hasonlóan rendezett és egyértelmű a külterület – belterület kapcsolat, amelyet nem csúfítanak el a települést körülvevő kis parcellákban emelt ideiglenes, vagy fél-ideiglenes gazdasági épületek, mint oly sok Békés megyei település körül.

A külterület mikrodomborzata a Békés megyei átlagos terepviszonyokhoz képest gazdagabb. Mély- és magasvonulatok váltják egymást, Főként a belterületől Ny-ra. Táji értéként védelemre érdemes a közigazgatási terület DNy-i sarkában, a Csabai-úti-dűlő és a Nagy-Gerendás-puszta közötti magaslatokkal övezett mélyvonulat.

A kilencvenes évek földtulajdon rendezésével meglehetősen változatos méretű parcellák mozaikjává alakult a külterület.

A belterületet egy 300-800 m széles kisparcellás gyűrű veszi körül körül, átlagosan 0,3-0,6 ha közötti méretű földterületekkel.

A településtől É-ra, a Csorvási utat 500 m mély és átlagosan 20-50 m közötti szélességű parcellasáv kíséri a közigazgatási határig. Hasonló méretű földtulajdonok alakultak ki a településtől D-re: a Kazár-dűlő, a Sárközi-dűlő, Benkó-dűlő, Zagykó-dűlő területén, csak valamivel nagyobb, 50-80 m-es földterület szélességgel.

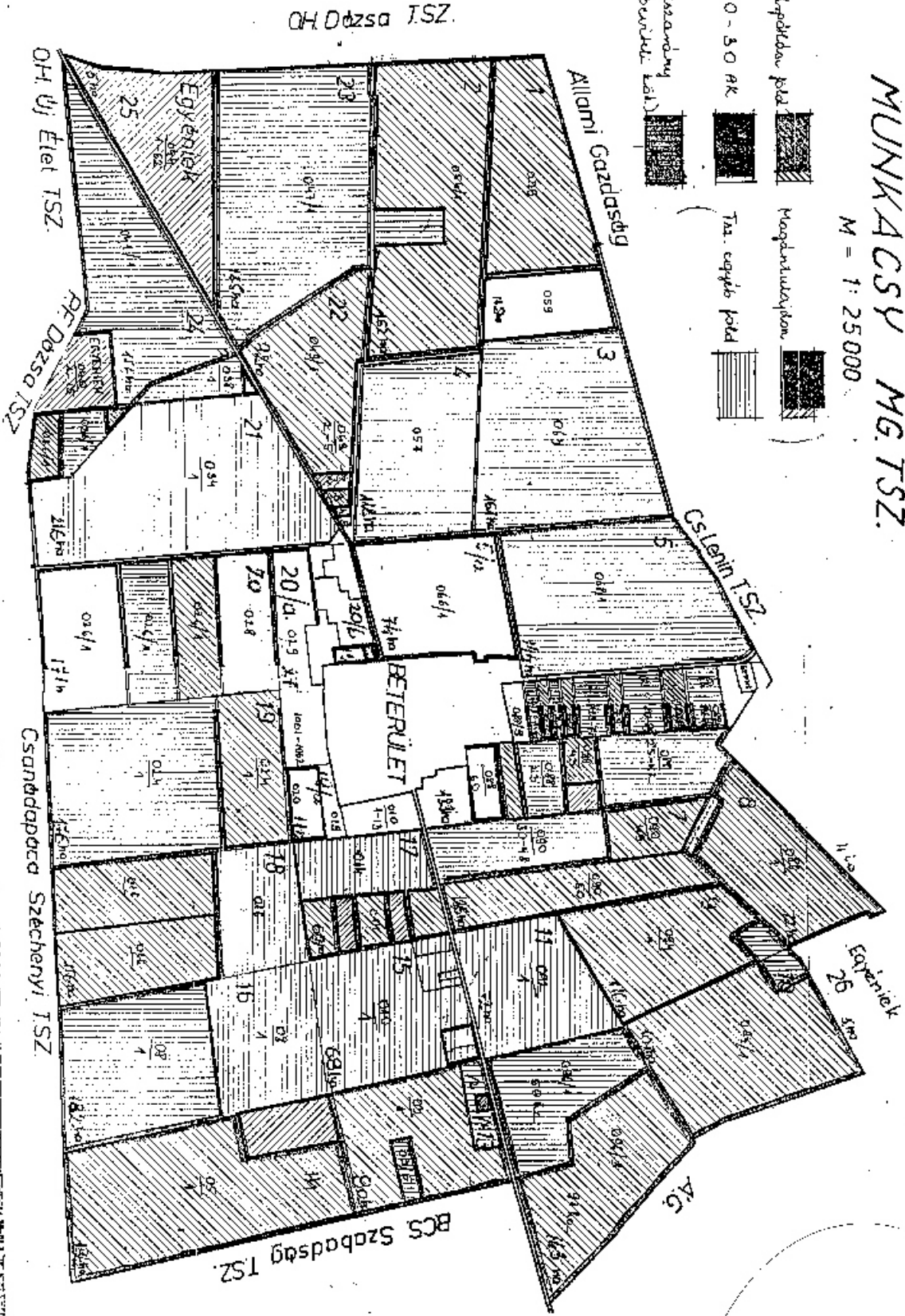
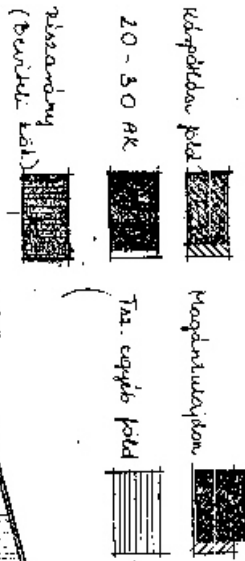
Rendkívül keskeny és hosszú parcellák vannak a külterület ÉK-i részén, az Ulicska dűlőben, a Kígyósi út É- oldalán a közigazgatási határ K-i részén; valamint a külterület DNy-i sarkában a Csabai-úti-dűlőben. Egy racionálisabb gazdálkodást segítő külterületi földterület-határ rendezésére lesz szükség, ha az Uniós csatlakozást követően stabilizálódott az agrárágazat nemzetgazdaságon belüli helyzete és ehhez kapcsolódóan ill. ennek következményeként megállapodott helyzetbe kerülnek a tulajdonviszonyok is. A folyamat jelen stádiumában a rendezési terv nem tehet többet, mint az építési lehetőségek, és a területnagysághoz kötött szabályozásokkal segítse egy későbbi rendezettebb állapot kialakulását.

A tulajdonosok szerint: magántulajdon (egyéniek), kárpótlási föld, a volt Munkácsy Mg. Tsz. egyéb földjei, beviteli köteles részarány. Területi megoszlásukat a mellékelt térkép mutatja.



GERENDÁS MUNKÁCSY MG. TSZ.

M = 1: 25 000



Regionális és kistérségi kapcsolatok

Gerendás a Dél-Alföldi Régió Orosházi Térségi Önkormányzatok Területfejlesztési Társulás tagja. A társulást létrehozó önkormányzatok: Békéssámson, Csanádapáca, Csorvás, Gerendás, Kardoskút, Nagyszénás, Orosháza, Pusztaföldvár, Tótkomlós. A kistérség Békés megye Dny-i részét foglalja magába, és a megye talán legstabilabb térdégi szerveződése.

A kistérség gazdaságfejlesztési koncepcióját és programját az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Békéscsabai Osztálya készítette el 1999-2000 –ben. A dokumentum részletesen elemzi a kistérség belső erőforrásait, történetét, gazdaságát, térkapcsolatait és lehetőségeit; valamint vázolja a fejlesztés lehetséges irányait és annak prioritásait.

Gerendás településfejlesztési koncepciója, az abban kijelölt fejlesztési irányok és prioritások építenek a kistérség fejlesztési dokumentumára, a települési fejlesztéseket annak keretében jelöli ki, és fontos hangsúlyt kap a kistérséggel való intenzív együttműködés. A tervezett kistérségi együttműködés azonban nem változtatja meg a települések egymáshoz való viszonyának jellegét, és nem tartalmaz olyan fejlesztési elképzeléseket, amelyek megváltoztathatnák a kistérség jelenlegi térszerkezetét.

Gerendás két város, Orosháza és Békéscsaba vonzáskörzetébe tartozik, ez meghatározza térség- és megyebeli helyzetét. Speciálisan szoros kapcsolatban áll a 6 km-re levő Csorvással, amely településsel a külterületének térszerkezeti kapcsolatai is igen erősek (közös gazdasági érdekeltségek és fejlesztési lehetőségek). Lazább a kapcsolata Újkígyóssal, és a szomszédos Csanádapácával.

A régióon belüli elhelyezkedése talán a közepesen kedvező kifejezéssel jellemezhető. A 47-es Szeged-Debrecen közút, és a Szeged-Békéscsaba vasútvonal mentén szerveződő –egyébként országosan nem túl előnyös- gazdasági térségbe ágyazott. Ebből adódó fejlesztési lehetőségei közepesek, mindenesetre jobbak, mint a megye É-ÉK-i és Dny-i részének lehetőségei, és valamivel gyengébbek, mint a 44-es közútnak a megyét K-Ny-i irányban átszelő sávja mentén fekvő településeké.

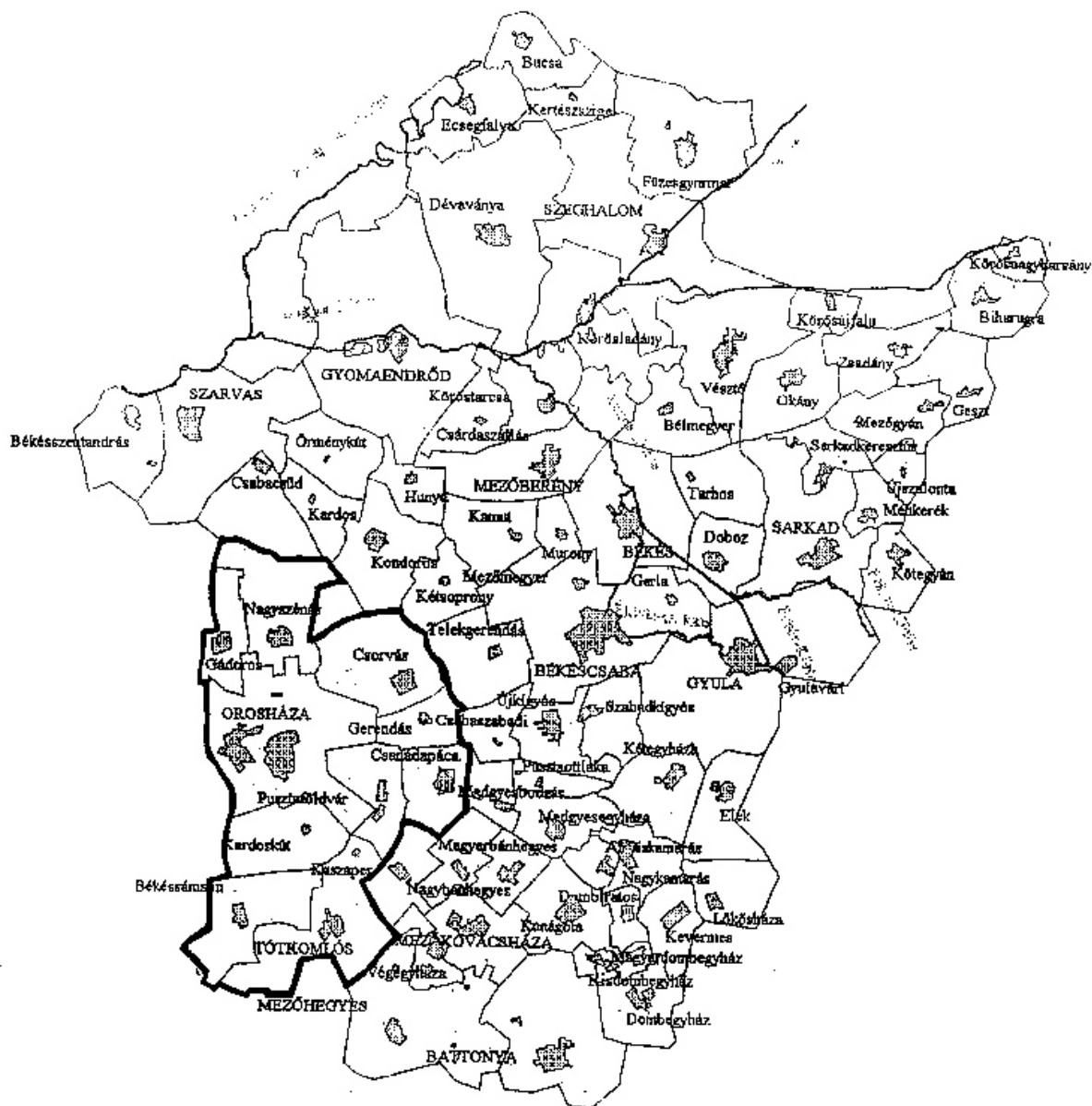
A településrendezési terv szempontjából az említett csorvási kapcsolat érdemel kiemelt figyelmet, amely lényegében a kapcsolódó közigazgatási határvonal mellett végig jelentős, és a Csorvás-Gerendás közút mentén meghatározó jellegű.

Gerendás kistérségi kapcsolatai az egyes intézmények illetékességi területe szerint:

- Okmányiroda: Orosháza,
- Mentőállomás: Orosháza,
- Rendőrkapitányság: Békéscsaba,
- Tűzoltóság: Békéscsaba,
- Munkaügyi kirendeltség: Békéscsaba,
- Építéshatóság: Orosháza,
- Állategészségügyi állomás: Orosháza,
- ÁNTSZ városi iroda: Orosháza

Békés megye

Települések közigazgatási határai



Az orosházi központú Területfejlesztési Önkormányzati Társulás.

A regionális, megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciókból, programokból és területrendezési tervekből levezethető célok, eszközök és tervek Gerendás község településrendezési tervében

A település jellemzően mezőgazdasági településként definiálja önmagát. Adottságai: a jó minőségű termőföld, az agrárágazat termelési hagyományai, a foglalkoztatási szerkezet, alátámasztják ezt az elképzelést. A kistérségi gazdaságfejlesztési koncepció elemzése szerint Gerendás gazdaságának is –akárcsak a kistérség többi községének- legfontosabb erőforrása a mezőgazdaság. A szükséges szerkezeti átalakítások után a településnek van esélye arra, hogy az EU mezőgazdasági rendszerébe integrálódva megőrizze és stabilizálja agrárgazdaságát.

Ezt az elképzelést vázolja fel a régió és a megye fejlesztési koncepciója, valamint a kistérség gazdaságfejlesztési koncepciója is. Békés megye területrendezési terve Gerendás külterületét jellemzően mezőgazdasági területfelhasználási kategóriába sorolta. Mindhárom szintű fejlesztési dokumentum azonban egyértelműen felvázolja az agrárgazdaság szerkezetválttatásának szükségességét és annak lehetséges útjait is. A településszerkezeti terv ennek alapján olyan területhasznosítási kategóriákat és szabályozási elveket kínál, amelynek keretein belül megvalósítható az elkövetkező időszak elkerülhetetlen szerkezetátalakítási és gazdasági alkalmazkodási folyamata.

A falusi turizmus fejlesztése regionális ajánlás, de szerepel a megye fejlesztési céljai között is. Hasonlóan általános ajánlás a természeti, táji értékek védelme. A településrendezési terv ezek összekapcsolásával ajánl fejlesztési területet, lehetővé téve komplex turisztikai, táj- és természetvédelmi projektek indítását.

Még mindig az agrárágazat fejlesztéséhez kapcsolódóan egy környezetvédelmi szempont is belekerült a rendezési tervbe: a defláció elleni védelem. Dél-Békés legnagyobb része deflációval veszélyeztetett, így az erdősítés, a mezővédő erdősávok létesítése, út menti fasorok ültetése, a táblaméretetek csökkentése az egész területre ajánlott intézkedés. A rendezési terv szabályozási része ad erre vonatkozó előírásokat. (A defláció elleni védelem csak részben kezelhető a rendezési terv keretein belül.)

A kistérség gazdaságfejlesztési koncepciója a településközpontok megújítását, egyedi vonásainak erősítését, helytörténeti értékek védelmét javasolja. A rendezési terv a településközpont hangsúlyosabbá tételével többek között ezt a célt kívánja megvalósítani.

A megye területrendezési tervében szerepel az Orosháza-Gerendás közút megépítése. Ez a cél a község határozott kérésére került a megyei tervbe. A településrendezési terv értelemszerűen tartalmazza ezt a fejlesztési célt.

A biodiverzitás megőrzése egyaránt nemzeti, regionális, megyei és kistérségi cél. Gerendás területén nincsenek kiemelt természetvédelmi értékek, amelyek gerincét képezhetné a biodiverzitás megőrzésének egyik hatékony eszközének az ökológiai folyosó kialakításának. A megyei területrendezési terv is csak utal az ökológiai folyosó elemeinek kialakítására, konkrét helyet, helyeket azonban nem jelöl meg. A természetvédelem zöld folyosóinak kialakítására az egyik leghatékonyabb eszköz a

településrendezési terv. (Tervezési szintje elsősorban a régió és a kistérség. Kistérségi területrendezési terv hiányában a megyei terv szolgált támpontul.) A tulajdonviszonyok és a termelés, gazdálkodás stabilizálódása előtt a rendezési terv főleg korlátozásként jelölhette volna csak ki a „tipegő kövek” (stepping stones) jellegű elemeket többségét, ezért a szerkezeti terv csak két, település melletti területet jelölt csak ki, a többi kialakítása egyelőre csupán ajánlás jellegű. (Részben összekapcsolva a táji értékek védelmével.)

A regionális, megyei, kistérségi dokumentumok mellett a rendezési terv általános elemekre is épített, amelyek a Nemzeti Fejlesztési Terv-ből valók és az agrárágazat komplex fejlesztéséhez kapcsolódnak (szervezeti ajánlások, követelmények stb.), ezek a szerkezeti tervben az övezeti lehatárolásban, és azok szabályozási elveiben kaptak konkrét formát.

AZ ORSZÁGOS ÉS A BÉKÉS MEGYEI TERÜLETRENDEZÉSI TERV KÖZIGAZGATÁSI TERÜLETET ÉRINTŐ ELEMEI

Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény Gerendás község teljes közigazgatási területét a mezőgazdasági térség területfelhasználási kategóriába sorolja.

Települési területfelhasználási mérleg:
A teljes közigazgatási terület: 4.078 ha.

A településszerkezeti terv szerinti területfelhasználás:
Beépítésre szánt terület: 177,9 ha (4,4 %);
Beépítésre nem szánt egyéb terület (erdő, rekreációs terület,
Korlátozott mezőgazdasági hasznosítású terület,
rekultiválandó kommunális hulladéklerakó stb.): 66,1 ha (1,6 %);

Beépítésre nem szánt belterjes mezőgazdasági terület: 3.834,0 ha (94,0 %).

A településszerkezeti terv megfelel az Országos Területrendezési Tervben előírt területfelhasználási kategóriákra vonatkozó szabályoknak.

Gerendás közigazgatási területének érintettsége az Országos Területrendezési Terv térségi övezetek lehatárolásában:

- a) Országos ökológiai hálózat:
A település ebben az övezetben nem érintett.
- b) Kiemelten fontos érzékeny természeti terület:
A település ebben az övezetben nem érintett.
- c) Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület:
A közigazgatási terület szélén néhány kisebb terület kivételével (az észak-keleti sarok, a keleti, déli és nyugati közigazgatási határ mellett egy-egy kisebb sáv) lényegében az egész gerendási külterület a kiváló termőhelyi adottságú térségi övezetbe sorolt.
A településszerkezeti terv ennek megfelelően a belterjes mezőgazdasági területnek megfelelő övezeti besorolásokat alkalmaz.
- d) Komplex tájrehabilitációt igénylő terület:
A település ebben az övezetben nem érintett.
- e) Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület:
A közigazgatási terület egésze beleesik ebbe a területbe.
A településszerkezeti terv a szennyvízcsatorna-hálózat teljes kiépítését és szennyvíztisztító telep létesítését irányozza elő, valamint egy külön övezetet alakít ki a környezetvédelmi-ipar számára, ahol lehetőség lesz az állattartás eddigi felszín alatti vizeket szennyező tevékenységének felszámolására. Szintén külön övezetet jelöl ki, ahol a bio- és hagyományos, kevésbé környezetszennyező mezőgazdasági technológiáknak biztosít kedvezőbb feltételeket.
- f) Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyűjtő területe:
A közigazgatási terület egésze beleesik ebbe a területbe.
Az e) pontban leírtak szerint a tervezett változtatások a felszíni vizeket is érintik, így felszíni vizek védelmi intézkedéseinek is megfelelnek. A legnagyobb diffúz környezetszennyező a nagyüzemi mezőgazdasági termelés, amelynek

vegyszermaradékai bemosódnak a felszíni vizekbe. A településrendezési terv keretén belül ezt a problémakört csak igen korlátozott mértékben lehet kezelni (ez történik az e) pontban leírtak szerint).

A leírtak szerint a településszerkezeti terv megfelel az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvényben Gerendás közigazgatási területére előírtaknak.

A VÁTI által készített (Törzsszám: 2769/2003-2.1.2) Békés megye Területrendezési Terve a véleményezési, egyeztetési és elfogadási fázisban van. Tekintve, hogy a terv alapvető megállapításai valószínűleg nem változnak, szükséges annak bemutatása, hogy Gerendás településrendezési terve igazodik annak előírásaihoz (2004. márciusi egyeztetési tervdokumentáció).

Békés megye Területrendezési Tervének való megfelelés bemutatása:

Békés megye Területrendezési Terve a megye szerkezetátalakításának javaslata c. fejezetében Gerendás közigazgatási területét belterjes mezőgazdasági térségnek minősíti. A vonatkozó előírás szerint: a belterjes mezőgazdasági térséget legalább 85 %-ban mezőgazdasági terület kategóriába kell sorolni, valamint:

Mezőgazdasági térségségre vonatkozó általános megyei irányelv szerint:

- Termőföldön a rendeltetéstől eltérő célú területhasználat elsősorban a gyengébb minőségű földeken és csak a legszükségesebb mértékű termőföld-igénybevétellel javasolható.

- A kiváló termőhelyi adottságú szántó, szőlő, gyümölcsös, gyepterületi ágban nyilvántartott területeket a tervezett beruházások nem érinthetik. Kivételesen indokolt esetben az illetékes földhivatal engedélyezheti a terület rendeltetéstől eltérő felhasználását, ha a beruházás közérdekű célt szolgál és más kisebb értékű terület nem áll rendelkezésre.

- A legkiválóbb minőségű, árutermelésre legalkalmasabb területeket – melyek agrárpotenciáljukat tekintve kimagaslóak, környezeti szempontból pedig kevésbé érzékenyek – védeni szükséges. Ezért e területek belterületbe vonása csak a jelenlegi belterülethez közvetlen kapcsolódásuk esetén indokolt, beépítésre szánt területté pedig csak a mezőgazdasági termeléssel, feldolgozással, szolgáltatással és kereskedelemmel összefüggő céllal minősítendő.

A megyei rendezési terv Gerendást a hagyományosan vidéki települési térség kategóriába sorolja (belterületi laksűrűsége: 14,82 fő/ha).

A hagyományos vidéki települési térségre vonatkozó megyei irányelv:

Ha jogszabály másként nem rendelkezik, a település beépítésre nem szánt területeit beépítésre szánt területté minősíteni csak akkor indokolt, ha az ezzel elérni kívánt cél (lakó, gazdasági, üdülő vagy különleges terület kialakítása) beépített terület újrahasznosításával nem érhető el, vagy ehhez nincs elég beépítésre szánt terület.

Gerendás településszerkezeti terve szerinti területfelhasználási mérleg:

A teljes közigazgatási terület: 4.078 ha.

A településszerkezeti terv szerinti területfelhasználás:

Beépítésre szánt terület: 177,9 ha (4,4 %);
 Beépítésre nem szánt egyéb terület (erdő, rekreációs terület,
 Korlátozott mezőgazdasági hasznosítású terület,
 rekultiválandó kommunális hulladéklerakó stb.): 66,1 ha (1,6 %);

Beépítésre nem szánt belterjes mezőgazdasági terület: 3.834,0 ha (94,0 %).

A településszerkezeti terv szerinti területhasználat tehát megfelel a megyei területrendezési tervben megfogalmazott elvárásoknak, azok százalékban meghatározott értékeinek.

A településszerkezeti terv a helyi gazdaságfejlesztés számára beépítésre szánt kategóriájú fejlesztési területeket jelöl ki. Ezeknek a fejlesztési területek a kijelölésére azért volt szükség, mert a település belterületén belül, csak nagyon korlátozott területtel lehetett gazdasági célú területet kijelölni, más, gazdasági fejlesztésre alkalmas terület a belterületi határon belül nem állt rendelkezésre, és beépített terület újraháznosítására sincs lehetőség. A mezőgazdaság várható további szerkezetátalakítási folyamata pedig elengedhetetlenül szükségessé teszi ipari, mezőgazdasági ipari, kereskedelmi, elosztó raktárterületi stb. gazdasági terület kijelölését, hiszen e nélkül új munkahelyek teremtésére nincsen lehetőség. Mindenképpen indokoltnak minősíthető tehát a gazdasági területek növelése. Ezek a településszerkezeti tervben beépítésre szánt területi minősítésű földrészletek a megközelíthetőség, infrastruktúrával való elláthatóság és a tulajdoni viszonyok, földméretek alapján lettek kijelölve, olyan módon, hogy illeszkedjenek a település meglévő szerkezeti rendjéhez. Belterületi határhoz nem, csak beépített, ill. mezőgazdasági telephely területhez kapcsolódnak és beépítésre szánt minősítésük nem jár együtt belterületbe csatolási szándékkal.

A településszerkezeti terv ilyen módon megfelel a megyei területrendezési terv irányelveinek.

Békés megye térségi szabályozási tervének és a területrendezési szabályzatnak való megfelelés:

- (1) Védett természeti terület övezete.
- (2) Védett természeti terület védőövezete.
- (3) Természeti terület övezete.
- (4) Ökológiai (zöld) folyosó övezete.
- (5) Kiemelten fontos érzékeny természeti terület övezete.

A település az (1)-(5) övezetben nem érintett.

- (6) Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezete.

A közigazgatási terület szélén néhány kisebb terület kivételével (az észak-keleti sarok, a keleti, déli és nyugati közigazgatási határ mellett egy-egy kisebb sáv) lényegében az egész gerendási külterület a kiváló termőhelyi adottságú térségi övezetbe sorolt.

A településszerkezeti terv ennek megfelelően a belterjes mezőgazdasági területnek megfelelő övezeti besorolásokat alkalmaz.

A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetére vonatkozó megyei irányelv:

- a) A kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetben kiváló adottságú földterület beépítésre szánt területté csak kivételesen indokolt esetben jelölhető ki.
- b) Kiváló termőhelyi adottságú szántóterület beépítésre szánt területbe csak a jelenlegi beépített területhez kapcsolódva vonható, de csak mezőgazdasági termeléssel, feldolgozással, szolgáltatással és kereskedelemmel összefüggő céllal.
- c) Az övezetben elő kell segíteni az agrár-térszerkezetet előnyösen formáló mozaikos védő erdősávok, fasorok telepítését, egyben biztosítani kell a meglévő mezsgyék, erdősávok védelmét.
- d) Kiváló termőhelyi adottságú területeken meg kell akadályozni a talaj fizikai, kémiai és biológiai degradációját.

A mezőgazdaság elkövetkező tíz évben várható további szerkezetátalakulása következtében még több mezőgazdasági munkahely fog megszűnni. A település jövője szempontjából tehát létkérdés, hogy újabb munkahelyek létesüljenek. Az újabb munkahelyek létrehozásához gazdasági fejlesztési területekre van szükség. A település belterületén belül gazdasági fejlesztésre alkalmas területek nem állnak rendelkezésre, és rehabilitálásra sem lehet területeket kijelölni. Gazdasági fejlesztésre –egy kis méretű- volt tsz-központ kivételével a település külterületén kellett kijelölni. Tekintve, hogy a kiváló termőhelyi adottság gyakorlatilag a teljes közigazgatási területre kiterjed, a fejlesztési területek kijelölése a településszerkezethez való igazodás, az infrastruktúrával való elláthatóság és a megközelíthetőség alapján kellett, hogy történjen. A gazdasági fejlesztés leszűkítése csupán mezőgazdasági termeléssel, feldolgozással és kereskedelemmel összekapcsolódó profilra indokolatlan mozgástér leszűkítést jelentene a település számára. Ki kellett jelölni olyan gazdasági fejlesztési területet is, amelyek a fejlesztés profilja számára nem korlátozottak. A fejlesztési terület kijelölésénél fontos szempont volt, hogy annak jelenlegi földterületméretei alkalmasak legyenek a befektetők részéről gyors alkupozíciók kialakítására. Mivel a foglalkoztatás biztosítása a település jövője szempontjából létkérdés, a gazdasági fejlesztési területek kialakítása „kivételesen indokolt eset”-nek minősíthető.

(7) Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete.

A település teljes közigazgatási területe ebbe az övezetbe tartozik.

A településszerkezeti terv a szennyvízcsatorna-hálózat teljes kiépítését és szennyvíztisztító telep létesítését irányozza elő, valamint egy külön övezetet alakít ki a környezetvédelmi-ipar számára, ahol lehetőség lesz az állattartás eddigi felszín alatti vizeket szennyező tevékenységének felszámolására. Szintén külön övezetet jelöl ki, ahol a bio- és hagyományos, kevésbé környezetszennyező mezőgazdasági technológiáknak biztosít kedvezőbb feltételeket.

(8) Felszíni vizek vízminőség-védelmi vízgyőjtő területének övezete.

A település teljes közigazgatási területe ebbe az övezetbe tartozik.

A (7) pontban említett intézkedések a felszín alatti vizek védelme mellett felszíni vízminőség-védelmi intézkedéseket jelentenek. A felszíni vizek legnagyobb szennyezője az ipari technológiákkal dolgozó mezőgazdaság. Az állattartásból eredő szennyezések csökkenthetők a (7) pontban leírt intézkedésekkel, a szántóföldi diffúz

környezetszennyezés azonban olyan technológiai változtatásokat igényel, amelyek a rendezési terv eszközeivel nem kezelhetők. Amit egy rendezési terv ebben a problémakörben megtehet, az a környezetkímélőbb mezőgazdasági technológiák bevezetéséhez a megfelelő tervi keret biztosítása. Az településszerkezeti terv beépítésre nem szánt területeinek övezeti beosztásai ennek a kritériumnak megfelelnek.

(9) Térségi tájrehabilitációt igénylő terület övezete.
A település ebben az övezetben nem érintett.

(10)Tájképvédelmi terület övezete.
A település belterületéhez kapcsolódó külterületi sáv érintett ebben az övezetben.

A település belterületét Keletről Északnyugatig egy mélyvonulat veszi körül, amelyik táji értéket képvisel. A mélyvonulatnak a település keleti szélén levő indulásánál található a Csicsely-tó, a belterületi határhoz csatlakozóan, a kígyósi út mellett. Ez utóbbi és környezete rekreációs intenzív, az északi- északkeleti folytatása korlátozott hasznosítású mezőgazdasági övezetként szerepel a község településszerkezeti tervében.

A település tájba-illeszkedése alföldi viszonylatban igen jónak mondható, ami tájképi értéket képvisel. A kárpótlási folyamat következtében a települést részben kis parcellára osztott sáv veszi körül. A tájba-illeszkedés táji értékének megőrzése érdekében ez a terület a településszerkezeti tervben külön övezeti besorolást kapott, amelynek az a célja, hogy ezt a táji értéket megőrizhetővé tegye.

(11)Térségi hulladéklerakó hely kijelöléséhez vizsgálat alá vonható terület övezete.
A település közigazgatási területének É-ÉK-i, K-i és NY-i része kis mértékben érintett ebben az övezetben.

Az ebben az övezetben való érintettség abban áll, hogy a szomszédos települések vonatkozó övezetbe sorolása során Gerendás közigazgatási területére is átnyúlik egy-egy kisebb sáv. A megye térségi kommunális lerakó hálózatának kijelölése során a terület nem számít előnyös adottságúnak, így inkább csak elvi jelentőségű a kijelölés, ezért a község településszerkezeti terve nem számos térségi kommunális hulladéklerakó létesítésével. Veszélyes hulladéklerakó létesítése a felszín alatti vízbázis indokolatlan környezeti kockáztatása miatt komolyan nem jöhet szóba ebben a térségben.

(12)Rendszeresen belvízjárta terület övezete.

(13)Hullámtér és nyílt ártér övezete.

(14)Csúszásveszélyes terület övezete.

A település ezekben az övezetekben nem érintett.

(15)Szélerózióknak kitett terület övezete.

A település teljes közigazgatási területe ebbe az övezetbe tartozik.

A település jó minőségű termőföldjei a nagyüzemi mezőgazdasági termelési technológiák alkalmazása és a mezővédő erdősávok és fasorok, valamint az alacsony erdősültség következtében erősen defláció veszélyeztetettek, különösen a

külterület déli, délnyugati részén. A termőföldek minőségének megőrzése és a deflációs veszély mérsékelése érdekében a helyi építési szabályzatban előírásként jelenik meg egy mezővédő erdősáv fásítási előírás, a településszerkezeti tervben pedig a mezőgazdasági termelésre kijelölt övezetekben lehetőség biztosított az erdősítésre, valamint a gyümölcsösök telepítésére.

(16) Honvédelmi és katasztrófavédelmi terület övezete.

A település közigazgatási területének polgári védelmi besorolása: III. csoport.

Az orosházi repülőtér védőövezete érinti a külterület nyugai-délnyugati részét.

Az orosházi repülőtér védőövezete által érintett területen nincsen beépítésre szánt terület kijelölve a község településszerkezeti tervében.

Gerendás község településszerkezeti tervének kapcsolata az országos és megyei területrendezési tervvel és a szomszédos településekkel

Részlet a 2003. évi XXVI. tv. az Országos Területrendezési Tervről, az Ország Szerkezeti Terve című tervlapjából.



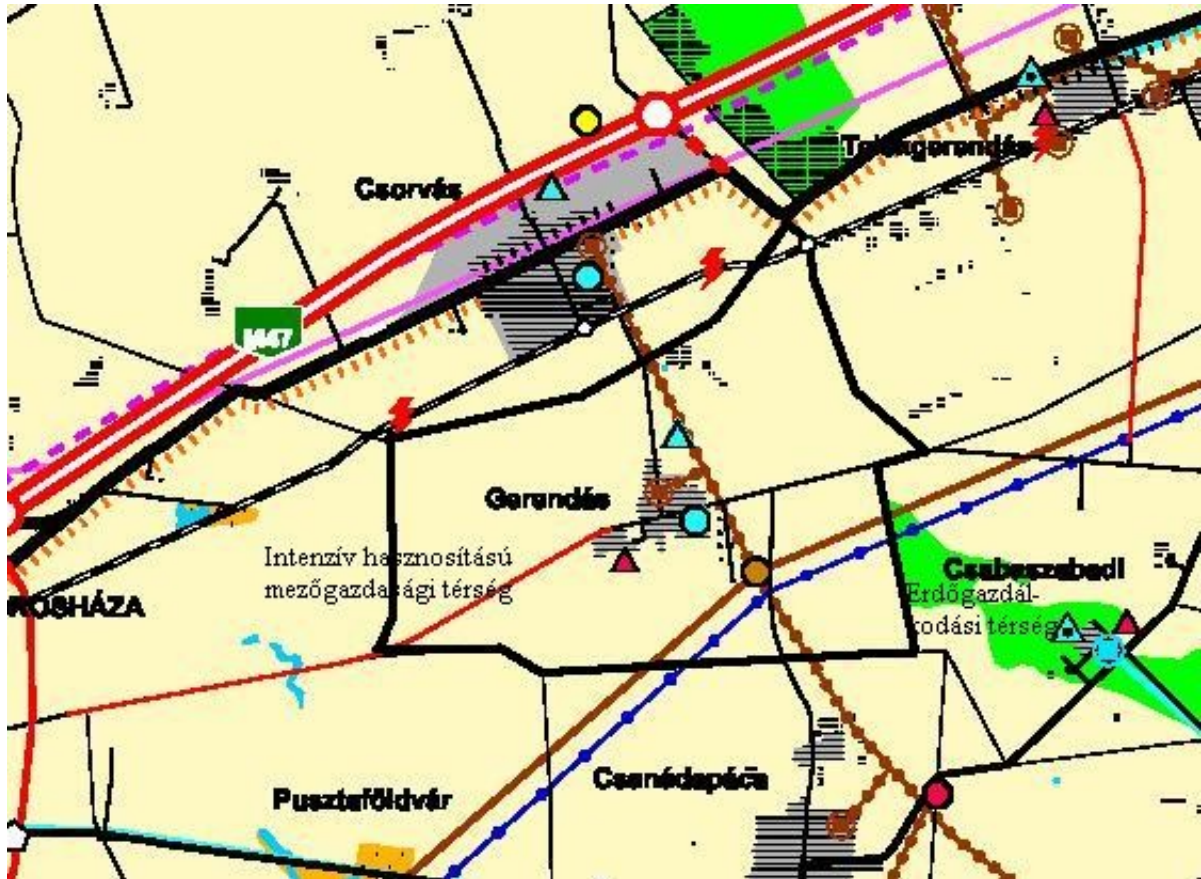
Részlet Békés Megye Területrendezési Terve (VÁTI, 2001-2004) a megye szerkezeti terve című tervlapjából.

A településszerkezeti terv kapcsolata a szomszédos településekkel

Részlet BÉKÉS MEGYE TERÜLETRENDEZÉSI TERV,
Térségi Szerkezeti Terv című tervlapjából



Gerendás teljes külterülete, valamint a szomszédos települések kapcsolódó külterülete a megyei rendezési tervben: „intenzív hasznosítású mezőgazdasági térség”-ként lett meghatározva. A település külterületének délkeleti részéhez Csabaszabadi külterületén egy „erdőgazdálkodási térség” is csatlakozik.



Gerendás településszerkezeti terve igazodik a megyei rendezési terv területfelhasználási előírásaihoz, és a szomszédos települések külterületének határos területhasználati rendjéhez.

Összegzés

Gerendást története során kétszer, a tatárjárás, majd a török pusztítás alatt, teljesen elpusztították. A török uralom megszűnésével kezdődik a betelepítés, de nem a régi települések helyén, hanem azoktól Északra. Gerendás történetét tanulmányozva mindenképpen kiemelt figyelmet érdemel, hogy a rendkívül nehéz körülmények ellenére az itt lakók erőteljes újrakezdési képessége és aktivitása lényegében töretlen. A rendelkezésre álló statisztikai adatok tanúsága szerint népessége az 1870-es 491 főről 1941-ig fokozatosan növekszik, akkor éri el a 2575 főt, és ezt a lakos számot azóta sem tudta újra elérni. A betelepítések után Békéscsaba határaként tartják számon, hosszú önállósulási folyamatának eredményeként 1924-ben lesz önálló település.

A település lakóinak száma az 1941-es maximum óta folyamatosan csökken, 1970 és 1980 között 2000 főre csökken, jelenleg 1600 fő. Növekedés nem várható, az általuk kitűzött cél, a megtartóképesség növelésével, ennek a lélekszámnak a stabilizálása.

Jellegéből, múltjából és adottságaiból adódóan Gerendás jellemzően mezőgazdasági település. Önmagát is így definiálja, és jövőjét is így képzei el. Jó minőségű termőföldjei erre minden esélyt megadnak, ha az ország általános gazdasági fejlődése, és ebben az agrárium stabilizálódása ezt lehetővé teszik. Békés megye területrendezési terve Gerendást ebben a meghatározóan mezőgazdasági státuszában kezeli.

Intézményi, kereskedelmi és szolgáltatási ellátottság:

Egészségügyi, oktatási, szociális intézményi ellátottsága a település nagyságának megfelelő, de mindenképpen minőségi javításra szorul, hogy megtartóképességét növelhesse.

A kereskedelmi egységek száma, árukínálata, áraik, a kiszolgálás minősége; a szolgáltatások skálája, színvonala, minősége a helyben elérhető szórakozási lehetőségek nagymértékben befolyásolják a település lakóinak hangulatát, közérzetét és hatással vannak a település megtartó képességére is. Ugyanakkor a helyi vásárlóerő, a vásárlási szokások, főleg egy kisebb lélekszámú település esetében erősen behatárolják a gazdaságosan működtethető boltok, szolgáltatási egységek számát. Mivel ez a terület kis vállalkozási egységekből áll, fejlődése meghatározóan a magánkezdeményezéseken alapul, itt az önkormányzat mozgásteret rendkívül korlátozott.

A település nagysága miatt a nagy multinacionális kereskedelmi cégek megjelenése nem valószínű, így lehetőség van helyi kínálat stabilizálására és fokozatos fejlesztésére.

Az önkormányzatnak ösztönzési módszereket kell kitalálnia arra, hogy a település központjaként funkcionáló Kossuth utca Malomkert körüli szakaszán koncentrálódjanak a boltok és a szolgáltató egységek, ez előnyösen hatna a boltok forgalmára és a település központjában zajló „településközponti életre” egyaránt.

A szerkezeti terv ebben a szellemben kezeli a településközpontot, lehetőséget kínálva a minőségi fejlesztéseknek, mozgásteret a szolgáltatás kisvállalkozásainak.

Településszerkezet:

A négyzethálós szerkezet történetileg kialakult sajátosság, jelentősebb változtatást nem igényel. A lakóépületekkel vegyesen jelentkező intézményi és szolgáltató funkciók a jövőben is megfelelnek.

A viszonylag nagy telkek növényállománya és a szépen parkosított utcák ellensúlyozzák a közparkok hiányát, azonban mindenképpen indokolt a Csicsely-tó környékén tervezett jóléti hasznosítással együtt egy nagyobb méretű közpark és játszótér kialakítása. A településhez viszonyított fekvése –a belterület keleti határához kapcsolódóan- ugyan tovább erősíti a központi terület aszimmetrikus súlyát, viszont ahhoz legalább valamelyest kapcsolódik. (Nagyobb térszerkezeti korrekcióra nincsen lehetőség, és talán szükség sem.)

Jól kiaknázható adottság, hogy a Dózsa György utca a Bajcsy-Zsilinszky és Petőfi Sándor utca közötti szakaszán dupla méretűvé változik. Ennek a szélesebb szakasznak a közepén a Rákóczi és Táncsics utcák közötti szakaszán két gyenge állagú lakóházat tartalmazó telek kisajátításával a piac kialakítására megfelelő hely biztosítható.

A kialakult térszerkezet és területhasználat egy ponton igényel lényegesebb beavatkozást. Az eredetileg mezőgazdasági településen nincsen ipari-gazdasági jellegű terület. A település gazdaságának fejlesztése mindenképpen igényelni fog erre alkalmas területeket. Szükség lesz nyitni a mezőgazdasági feldolgozó ipar irányába, de valószínűleg egyéb feldolgozó ipart is tudni kell fogadni, és nem minden ilyen jellegű tevékenység elhelyezése oldható meg lakóterületbe telepítéssel. (Egy varroda még nem zavarja különösebben a lakókörnyezetét, de pl. egy mezőgazdasági csomagolóüzem már igen.) Ezen túl számolni kell azzal, hogy a helyi vállalkozások egy része, amely saját lakótelken kialakított telephellyel indul, egy idő után kinövi a rendelkezésre álló területet, ill. egyre zavaróbb hatással lesz a szomszédos lakóterületekre. Ezek számára is biztosítani kell megfelelő telephely-kialakításra területet.

A település adottságaihoz igazodóan mindenképpen több kisebb, a belterülethez legalább lazán kapcsolódó ipari-gazdasági övezet kialakítása indokolt, ahol lehet a jelenlegi mezőgazdasági telephelyek mellett. Nagyobb, kimondottan ipari jellegű övezet kialakítása azonban hosszabb távon sem tűnik indokoltnak.

Gerendás egyik sajátossága, hogy nincsen térszerkezetileg is egyértelműen körülhatárolható központja. A központi része a Kossuth Lajos utca keleti szakasza, a Fürst S.-Kossuth L.-Fürdő utcák közötti tömb, a Petőfi S.-Kossuth L.-Áchim L. utcák kereszteződése körül alakult ki a település K-i, DK-i részén, a település geometriai középpontjához képest kissé asszimmetrikusan.

Hagyományos értelemben vett „tér” nincsen a településen, a Kossuth utcai Malomkert is, amely „közösségi tér”-ként funkcionál, inkább nagyobb előkertnek tekinthető (bár közösségi használatú, telekkönyvileg nem tartozik a közterülethez). A templomok (még a katolikus templom is) utcába, építési telekre építettek.

Az így kialakult térszerkezet megbontása és térszerkezet átalakítással, gazdagabb (tér-utca szituációkból összeálló) központ kialakítása mégsem tekinthető indokoltnak. Viszont mindenképpen előnyös lenne a központi rész építészeti és kertépítészeti eszközökkel való hangsúlyosabbá tétele. Egy ilyen beavatkozás összefogottabbá, markánsabbá tenné Gerendás építészeti arculatát, és előnyösebbé tenné a településről kialakított összbenyomást, gazdagítaná a település életét. A kellemesen széles és szép fasorokkal rendelkező Kossuth Lajos utca lehetőséget ad erre.

Ösztönözni kellene a vállalkozókat, hogy ezen az utcaszakaszon, az Ady Endre

utcától a Petőfi Sándor utcáig, alakítsanak ki üzlethelyiségeket, régi lakóépületek felújításával, bővítésével és új üzlet-lakás épületek építésével. Ezen az utcaszakaszon indokolt lenne a burkolatok (járda-kerékpárút-úttest) igényesebb anyagokkal való, átgondolt vonalvezetésű cseréje. Valamint az amúgy is értékes zöldterület kiemelt ápolása és további gazdagítása. Ezen az utcaszakaszon talán nem kellene elzárkózni a földszint, egyemeletes, magastetős épületek engedélyezésétől sem. (A kultúrház és az egészségház egyébként is emeletes épületek, amelyek nem hatnak zavaróan a földszintes épületekből álló településen.) Ezzel a finom építészeti beavatkozással mértéktartó módon lehetne hangsúlyozni az utcaszakasz „központ jellegét”, amelyet Kelet felől lezár a két templom hangsúlyos építészeti tömege.

Célszerű lenne további parkosításokkal, a burkolt felületek bővítésével, minőségi cseréjével az utcaszakasznak a felújítása, hogy jobban elláthassa az élet által kiformált funkcióját. A növényzet évszakokhoz kötött hangsúlyváltozását mint települési sajátosságot kellene kezelni, összekötve az épületek feljavításának, újak építésének építészeti eszközeivel, amely gazdagítja, színesebbé teszi a község életét, településszerkezetét.

A központ hangsúlyosabbá tételét erősíti a tervezett piac Dózsa György úti kialakítása, laza kapcsolódással a közeli Kossuth Lajos utcához. Itt a két fejlesztési területet összekötő utcaszakasz szintén hangsúlyos szerephez jut.

A hangsúlyozásra kijelölt értékek:

- Gerendás nagy múltú település, környezete történeti-régészeti értékekben gazdag. Sajnos e gazdag történeti múlt csak nyomokban, főként a kapcsolódó külterületen jelenik meg. Településszerkezete a középkori hagyományokból, történeti értékekből a sokszoros pusztítás során szinte semmit sem tudott megőrizni. Jelenlegi térszerkezete a török hódoltság utáni újratelepítés jegyében egy négyzethálós térszerkezetben rögzült. S bár a település már 1418-ban írásos emlékekben is megjelenik (Gerendasház formában), mostani formája az ezerkilencszázas évek eleje óta tekinthető egységes településnek, és csak 1924-ben alakul önálló községgé Békéscsaba határából. Történelmi múltja, újratelepítési ereje azonban mindenképpen említést érdemel, olyan értékes örökséget, amelyet, ha jelzésszerűen is, de érdemes megjeleníteni, hangsúlyossá tenni településszerkezetében, ha csak a külterületen, a belterülethez lazán kapcsolódó formában is.
- Bár a jelenlegi településszerkezet alakulásának logikájából nem következik közvetlenül, a község kapcsolata a környező tájjal harmonikus. Nem veszik körül zártkertek, mint a történeti térszerkezetüket megőrző Békés megyei településeket, a belterület-külterület kapcsolat, átvezetés szervezett, jól fejleszthető.
- A község szerény, de megbecsülésre érdemes épületállománya folyamatosan fejlődött, az elmúlt évtizedek építészeti értelemben sokszor brutális, léptéktöréssel járó beavatkozásai nem érintették. Beépítési formája, léptékrendje harmonikus, egységes képet mutató, fejlesztésre méltó és arra alkalmas, a település eredeti kialakulásának logikája szerint folytatható, gazdagítható.
- Áttekinthető falusi társadalom. A globalizáció világvárosokra alapozott ellentmondásos időszakában –amelyben élünk–, felértékelődni látszanak az áttekinthető közösségű kisebb települések. Gerendás ilyen áttekinthető közösségű település. Az ebben rejlő lehetőségek talán helyben nehezen

érezhetőek, azonban a település jövőbeli megtartóképességének növelésében biztosan lehet alapozni erre az igen értékes adottságra.

- Az áttekinthető falusi társadalommal harmonikus egyensúlyban, összhangban levő falusi térszerkezet és épületállomány.
- A falusi térszerkezethez léptékben igazodó, azzal egységet képező épületállomány. Nincsenek kiemelkedően értékes épületek, de összességében mégis több, értéket is hordozó épület alkot előnyös utcakép-részleteket, amelyeket folyamatosan gazdagítani lehet.
- Az alföldi településekre jellemző, hogy növényállományuk az épületekkel egyenrangú településkép meghatározó erővel bír. Gerendás esetében is ez a helyzet. Értékes növényállományának fejlesztésével meghatározó súllyal lehet alapozni a település arculatának gazdagítását.
- A település kedvező adottságokkal rendelkezik a kerékpáros közlekedéshez, amelynek komoly hagyományi és részben kiépített úthálózata van. A belterületi közlekedés-fejlesztést érdemes ebben az irányban folytatni.
- A belterülethez részben infrastruktúrával ellátott lakott külterületi részek, tanyás térségek csatlakoznak. Mindez természeti értékekben nem túl gazdag, de szép mikrodomborzati részleteket nem nélkülöző környezetben jelenik meg, amely szépen fejleszthető, és a kor kihívásaira alkalmas választ adó környezetté formálható.
- Javítható tájpotenciál, viszonylag kedvező környezetminőség.
- A település alatt elhelyezkedő jó minőségű vízbázis (a Maros-hordalékkúp, határral megosztott, felülről is utánpótlódó, felszín alatti ivóvízbázis) speciális fejlesztési lehetőségeket rejt magában, amelyeket érdemes kiaknázni.

A településkarakter gyenge pontjai és korrekciót igénylő részei:

- a hangsúlyos, térszerkezetében is változatos (nagyobb központi tér stb.) településközpont hiánya,
- a település gazdag történeti múltját visszatükröző térszerkezet hiánya,
- a különféle fejlesztésekhez szükséges területek többnyire nem állnak rendelkezésre, azokat csak kisajátításokkal lehet biztosítani,
- a viszonylag kis lakosság és annak lassú, de folyamatos csökkenése nem tud háttér adni a település dinamikus fejlődésének, a helyi gazdaságban nem teszi lehetővé nagyobb léptékű projektek végrehajtását,
- viszonylag magas a részben elöregedett, gazdaságosan alig-alig felújítható ill. korszerűsíthető lakóépületek száma,
- a rendezett településben megjelentek az elhagyott porták és épületek, amelyek bántóan megbontják az említett rendezett településképet,
- nincsenek jelentősebb értéket képviselő műemlék épületek, ill. alacsony az építészeti értéket képviselő épületek száma,
- a külterület ill. a külterületi térszerkezet nincsen felkészítve az EU csatlakozással járó gazdasági, ökológiai stb. változások, ill. elvárt változtatások befogadására,
- a külterület táji, történeti emlékek és értékei elhanyagoltak és hangsúlytalanok,
- a belterülethez kapcsolódó külterületen sok apró földrészletet alakítottak ki, amelyek veszélyeztetik a most még szép és rendezett belterület-külterület kapcsolatot, a település harmonikus tájba ágyazottságát.

Területbiztosítás:

Lakóterület:

A demográfiai változásokat, a jelenlegi lakóterület nagyságát és lakásállományát összevetve új lakóterület biztosítására nincsen szükség.

Ideális esetben várható a lakónépesség kismértékű növekedése, de ez, valamint az egy főre eső lakásnégyzetméterek növekedésének igénye biztosítható a meglévő lakóterületeken a házak korszerűsítésével, bővítésével és átépítésével. A régi rossz állagú épületek bontása után, az így felszabaduló építési telkeken az építési szándékok megvalósíthatók.

Amennyiben a lakónépesség az így prognosztizált ideális kismértékű növekedésnél nagyobb mértékben növekedne –amelyre semmi jel nem mutat pillanatnyilag-, úgy ezt a váratlanul jelentkező plusz építési igény is ki lehet elégíteni a település déli részéhez csatlakozó zártkert belterületbe csatolásával.

A külterületi lakott helyek rendszere már kialakult. A külterületi térszerkezet korszerűsítésével lehetséges, elsősorban a már kialakult tanyás területekhez kapcsolódóan, a főbb dűlőutak mentén, a tanyás területek bővítése. Számottevő új külterületi lakóhely kialakítása azonban nem tűnik célszerűnek.

Intézményterület:

Az oktatási és egészségügyi létesítmények bővítésére –amennyiben erre igény jelentkezi- rendelkezésre áll a szükséges terület.

Felvetődött egy többfunkciós közösségi ház igénye, amely a meglévő művelődési ház korszerűsítésével, többfunkciós működtetésével (teleház, vállalkozási központ, bérelhető iroda és tárgyaló helyiségek stb.) kielégíthető.

Az előre nem látható intézmény ill. üzleti élethez kapcsolódó igények jelentkezése esetén ezek a vázolt településközpont hangsúlyosabbá tételéről szóló bekezdésben leírtak szerint a Kossuth Lajos utcában, meglévő lakóépületek átalakításával, átépítésével, esetleg bontásuk utáni nagyobb épületekre cserélésével megoldható.

Iparterület:

A községnek jelenleg mezőgazdasági telephelyei vannak, kimondottan ipari jellegű övezete nincsen. Tiszta funkciójú ipari terület kialakítása hosszú távon sem indokolt, viszont szükséges több kisebb, a település léptékrendjéhez igazodó ipari-gazdasági jellegű övezet kialakítása. Ezeket az infrastruktúrával kiépített, belterülethez közel eső, nagyobb mezőgazdasági telepek közelében célszerű kialakítani.

Mezőgazdasági telephelyek:

A meglévő, kiépített és részben most is üzemeltetett nagyobb mezőgazdasági telephelyek korszerűsítésével és bővítésével továbbra is megfelelnek, mint koncentrált mezőgazdasági telephelyek.

A kisebb gazdaságok számára azonban lehetőséget kell biztosítani a fejlődési profiljuknak megfelelő telephelyek kialakítására.

A mezőgazdasági feldolgozóipar számára külön –a már említett módon- kell területet biztosítani. Kisebb feldolgozó-csomagoló-tároló egységeknek a főbb dűlőutak mentén kell építési lehetőséget adni.

Kereskedelem és szolgáltatás:

A jelenlegi állatfelvásárló-hely a községháza szomszédságában hosszabb távon nem működtethető, ezért annak új helyre költöztetése nem kerülhető el. A tervezett új

elhelyezés a Kígyósi út mellett, annak északi oldalán, a Csicsely-tótól Keletre levő terület.

Kisebb és közepes kereskedelmi- és szolgáltatóegységek számára a jelenlegi lakóterületeken, elsősorban a Kossuth Lajos utca keleti részén –a megfelelő szabályozási elvek alkalmazásával- a szükséges hely rendelkezésre áll.

Nagyobb kereskedelmi egységek idetelepülése a község viszonylag alacsony lélekszáma miatt nem várható. (Az esetleges ilyen jellegű igény a Csorvási út mentén így is kielégíthető.)

A piac számára, mint hagyományos kereskedelmi intézmény számára, a szükséges terület a Dózsa György utcában biztosítható.

Turizmus:

A község számára a turizmus következő ágazati fejlesztetők reálisan:

- termálturizmus,
- falusi turizmus,
- rendezvényturizmus.

A térség idegenforgalmának alakulása, a megyében tervezett fejlesztések figyelembevételével Gerendás számára a közvetlen környezet (szomszédos települések) és a megyei kínálaton belül a kínálat kiegészítő szerep mutatkozik reálisnak és célravezetőnek.

A fürdő fejlesztéséhez területbiztosítás szükséges, a falusi turizmus fejlesztéséhez rendelkezésre áll a fejlesztéshez szükséges terület, azonban ez utóbbi népszerűvé tételéhez elkerülhetetlen a külterület táji értékeinek hangsúlyosabbá tétele, gazdagítása.

Az önkormányzat szerepvállalása a helyi gazdaság fejlesztésében:

Az EU-hoz való csatlakozás folyamata igen komoly kihívás elé állítja a településeket. Az ilyen nehéz, átmeneti időszakban felértékelődik a települési önkormányzatok szerepe, olyannyira, hogy szerepük gazdaságilag akár meghatározó is lehet a település szempontjából, segítve a közösség hosszú távú boldogulását.

Ezekben a kihívásokban gazdag időszakokban az önkormányzat tehát nem kerülheti el, hogy jelentős szerepet vállaljon a helyi gazdaság fejlesztésében. Ilyen irányú lehetőségei azonban –nyilvánvalóan- erősen korlátozottak. Gazdasági szerepvállalásában a következő formákban tud leghatékonyabban részt venni:

- közvetlen anyagi hozzájárulást igénylő beavatkozások,
- közvetett gazdaságfejlesztési tevékenység,
- személyi, menedzselési szerepvállalás.

A településszerkezeti terv ehhez kíván mozgásteret, lehetőséget biztosítani az önkormányzat számára, mégpedig úgy, hogy elsősorban a rugalmasan kezelt külterület hosszú távú kedvező térszerkezeti változását ne veszélyeztesse.

A fejlesztés főirányai:

A településfejlesztési koncepcióból, a település felméréséből, adottságainak elemzéséből három fejlesztési főirány jelölhető ki, amelyekre a rendezési terv épül:

- a település általánosan rendezett képének megőrzése, apró lépésekkel történő gazdagítása; a településközpontként funkcionáló településrész minőségi feljavítása; a belterületi fejlődés lassú kisvárosias irányba fordítása,
- az organikus külterület-belterület kapcsolat megőrzése és új elemekkel való gazdagítása,
- strukturált, több, alternatív agrárgazdasági fejlesztési iránynak lehetőséget biztosító, tájpotenciálnövelő külterületfejlesztés.

Az előző rendezési terveket vizsgálva megállapítható, hogy a település történetileg kialakult formája a szükséges apróbb fejlesztéseket, finomhangolásokat leszámítva, nem igényel beavatkozást, megfelel a település lakói lassan változó életformájának. A változások elsősorban a külterületet érintik, és folyamatosak lesznek Magyarország agrárágazatának stabilizációjáig, ezért nagyon valószínű, hogy míg a terv belterületi része később sem igényel jelentősebb változtatást, addig a beépítésre ne szánt területekre vonatkozó tervrészeket néhány éven belül felül kell vizsgálni.

Gerendás község településszerkezeti terve

alátámasztó munkarész

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

Örökségvédelmi hatástanulmány Gerendás község településrendezési tervéhez

1. Vizsgálat

a) történeti leírás, régészeti örökség

A település és környéke történetének legfigyelemreméltóbb sajátossága, általános és településtervezési szempontból egyaránt, a mindvégig bámulatos erővel jelen levő újrakezdési képesség, a pusztulások közepette is töretlen vitalitás. A település két teljes pusztulásáról tudunk. Az Árpád-kori falu a tatárjárást nem élte túl, a középkori 1595-ben a törökök tatár segédcapatainak esett áldozatul. A jelenlegi település, immár a harmadik helyen, a török utáni betelepítések után kezd mai formájára alakulni, négyzethálós térszerkezete valamikor az 1800-as évek elején, közepén válik meghatározóvá, majd több sikertelen önállósulási törekvés után 1924-ben, 2241 lakossal Gerendás néven alakul jogilag is községgé.

Gerendás területe a Békés-Csanádi löszhát északkeleti részén fekszik. Fekvése régészeti szempontból meghatározza a közigazgatási területére eső – már ismert és még ismeretlen – régészeti lelőhelyek mennyiségét és jellegét is. A Békés megye területén eddig végzett régészeti terepbejárások tapasztalatai ugyanis az utóbbi években egyértelműen bebizonyították, hogy a megye területe a régészeti lelőhelyek előfordulását tekintve két nagy tájegységre bontható.

Az egyik a Körösök völgye, ahol a lelőhelyek szabályosan sorakoznak, vizek folyásához, azok partjához igazodnak, kiterjedésük pedig közel egyforma.

A másik terület a Körösök völgyétől távolabb eső térség, a Maros hordalékkúpja, ahol nagy, belső, víz nélküli felszín a jellemző, változatos és szabálytalan geomorfológiai viszonyokkal.

A régészeti lelőhelyek mindkét területen természetesen igazodtak a táj felszíni viszonyaihoz, az egykori megtelepedésre alkalmas helyek tehát szorosan követik a felszín adta lehetőségeket, és ezek határozzák meg a lelőhelyek fekvését és kiterjedését is.

A település tágabb vidékét szemlélve a térképeken, feltűnő, hogy az egykori Ős-Maros erei és fattyúágai hálózák be a tájat. Ezek már kiszáradtak, de 2-5 méteres szintkülönbségeket okoznak, ami változatosá teszi a vidéket. A Kakasszéki-ér, amit Kút völgynek is neveznek, Gerendás felől Csorvás irányába haladt, s ezen a szakaszon Hajdúvölgynek illetve Hajdúvölgyi-érnek nevezték. A völgy szélessége itt eléri a 450-600 métert is. A régészeti lelőhelyek döntő hányada is ezek mellett az egykori folyószakaszok mellett szokott sorakozni. A Csicsej-tó vize a Maros vízrendszerével van kapcsolatban, éppen úgy, mint a környék számos kisebb-nagyobb taváé is.¹

A község területén homokos löszös-, vagy homokos dűnevonulatokkal, a dűnék közötti mélyebb fekvésű részeken pedig agyagos felszínnel² lehet találkozni.

A földrajzi viszonyok minden korszakban kedveztek az emberi letelepedésnek, ezért a nagy számú régészeti lelőhelyre kell számítanunk a község területén. Mint később

¹

²

látni fogjuk, ezeknek egy kis részét ismerjük csak, és számos, még ismeretlen, lelőhely felbukkanására kell a későbbiekben számítanunk.

b) természet, táj, tájhasználat – településhálózat és településszerkezeti összefüggések

Gerendás közigazgatási területe a Maros-hordalékkúpra esik, védelem alatt álló természeti értékei nincsenek, de külterülete szép, mikrodomborzati részletekben gazdag. Tájhasználat a kiváló minőségű földek miatt szinte teljesen szántóföldi, amelyet újabban gyümölcsösök és kisebb erdőfoltok színesítenek. A település Orosháza vonzáskörzetébe tartozik, az orosházi területfejlesztési kistérség tagja, azonban számos szállal kötődik Békéscsabához is. Közvetlen szomszédai közül Csorváshoz fűzi szoros kapcsolatot, külterületi határuk –ellentétben a többi szomszédos településsel- intenzív együttfejlődést mutat.

c) településkép és utcaképek

Gerendás településképének alapvető sajátossága: a rendezettség. Főszintes házsorai fasorokkal gazdagított utcaképekké állnak össze. Megjelenése egyszerű, de említett rendezettsége, a közterületek ápoltsága, épületeinek egyedi építészeti színvonalánál magasabb minőségű településképpé áll össze. A település különösen szép és jellegzetes utcái az: Ady Endre, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Dózsa György utcák.

d) településszerkezet és területhasználat

A település alaprajza négyzethálós, annak apró szabálytalanságai és az utcák részben változó szélessége visz változatosságot a településszerkezetbe. A településközpont asszimétrikusan, a belterület délkeleti részén alakult ki, amelyet két templomának tornya vertikálisan is hangsúlyossá tesz. Területhasználat, talán mérete miatt, egyszerű és jól áttekinthető. A lakóterületet csak egy, jellegében gazdasági terület, a volt termelészövetkezeti központ, bontja meg a település délnyugati szélén. Az egyéb funkciók (oktatás, közigazgatás, szolgáltatások, kereskedelem stb.) a lakóterületbe harmonikusan integráltak. A településszerkezet egyik jelentős értéke a település tájba illesztettsége, jó külterületi kapcsolata.

e) településkarakter: településszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

Településkarakterének meghatározó eleme a földszintes, nyeregtetős, oldalhatáron álló lakóépület, és az egységes léptékű telekosztás. A jellemző telekméret: 18-20 m széles utcafront, 50-55 m telekmélység. Az újabb telekosztások (1960-as évek) valamivel szélesebbek, 25 méter körüliek, beépítésük ezeknek is oldalhatáron álló, de a nagyobb telekszélesség az oldalhatáron álló épületek hagyományos telekhasználatától némileg eltérő. A gazdasági épületek szokott helyükön, a hátsókertekben vannak, lakóépület és gazdasági épület a jellegzetes mezőgazdasági településeken megfigyelhető formájú. Míg a gazdasági jellegű telekhasználat általánosan az utcafrontra merőleges strukturáltságú, addig az újabb (60-as, 80-as

évek) lakóépületeinek térszervezése már nem utcára merőleges, hanem inkább azzal párhuzamos.

f) védettségek: régészeti és műemléki, területi és egyedi

Módszeres régészeti terepbejárás nem volt a település területén, a néhány ásatás kivételével, csak véletlenül előkerült leleteket ismerünk innen.³

Az alábbiakban az ismert régészeti adatok ismertetése következik. A sorszámot követően tüntetjük fel a lelőhely által érintett terület összes helyrajzi számát, a vonatkozó, 1967-es kiadású, 1:10 000-es méretarányú térképlap számát és a lelőhely középpontjának EOY koordinátáit. A lelőhely földrajzi leírását követően annak kiterjedését, majd az előkerült illetve felgyűjtött leletanyag kormeghatározását adjuk meg. Végezetül az egyes lelőhelyeknél esetenként külön megjegyzésben említjük meg az örökségvédelem javasolt módját.

Régészetileg védett terület nincs a település határában.

Gerendás község ismert régészeti öröksége, lelőhelyei, adatai:

1. Gerendás–Faluhely. (hrsz.: 094/33) Térkép száma: 709-223. Koordináták: 641+650, 404+920. A gerendási határ keleti szélén található a Telekgerendásra átnyúló lelőhely (azonos a Telekgerendás 14. lelőhellyel), amely egy ÉK - DNy irányú, mély folyóvölgy déli oldalán fekszik. A Gerendás területére eső rész szélessége kb. 550 m, és kb. 130 méterre nyúlik be Gerendás területére. 1932 nyarán Banner Benedek ásatással próbálta a középkori templom helyét megkeresni, amely már a telekgerendási határba esik. A kutatóárkokban azonban csak a templom körüli temető sírjait valamint egy kemencét tárt fel.⁴

Feltételesen ehhez a lelőhelyhez köthető egy „gerendási teleken” előkerült, Haan Lajos által a gyulai múzeumnak adományozott, „csonka lándzsavég”, ami azonban ma már nincs meg (GYEM ltsz.: 78.12.1.). Ugyancsak innen származhat talán egy - szintén elveszett - agyagedény is, melyet Kovács János 1903-ban adományozott a csabai múzeumnak, „kisgerendás” megjelöléssel.

Gerendás falu első említése 1418-ból származik.⁵

A középkori település nyugati része esik a gerendási határba. Területe kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során.

2. Gerendás–Csanádapácai út, Gázelosztó. (hrsz.: 016/30, 016/49) Térkép száma: 709-241. Koordináták: 640+870, 400+350. A Gerendásról Csanádapácára vezető út építéséhez kapcsolódó munkák során, a két település határától É-ra, kb. 170 m-re, szarmata kori objektumokat bolygattak meg 1983-ban. Itt egy ÉNy-DK irányú dombhát K-i szélén találkozik a két települést összekötő út, a Sarkadkeresztúr - Algyő NA-300 gázolin vezeték és a Kardoskút-Békéscsaba NA-300 földgázvezeték, valamint egy hírközlő kábel. Az út alapozásakor kerültek elő a régészeti objektumok és leletek. 1983. augusztus 31-én és szeptember 1-én Medgyesi Pál leletmentést végzett a lelőhelyen, melynek során két szarmata kori gödör és egy hasonló korú árok részlete került feltárára (MMM RégAd.: 1726/1984.; MMM ltsz.: 86.51.1-

³

⁴

⁵

86.54.7.).⁶ A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert, de a terepviszonyok alapján a kb. 200x150 méteres lehet.

A terület kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során.

3. Gerendás–Egyházföld, Homokbánya. (hrsz.:024/41) Térkép száma:709-232. Koordináták: 638+520, 400+200. A falu belterületétől D-re, a Sárközi-dűlőn, a csanádapácai határtól É-ra, az Egyházföld nevű határrészen levő homokbánya területén 1984 szeptemberében Medgyesi Pál végzett leletmentést. Ennek során 5 melléklet nélküli, Ny-K-i tájolású, vélhetően 10-11. századi sír került elő. A helybeliek korábban előkerült lócsontokra is emlékeztek. (MMM RégAd.: 1919/1986.).⁷ A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert. Nincs kizárva, hogy a lelőhely összefügg az 5. számú lelőhellyel (Gerendás, Egyház-tanya), mely az ér K-i partján fekszik.

Feltehető ugyan, hogy a bányászattal nagyrészt elpusztították a temetőt, a terület mégis kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során, mivel további sírok kerülhetnek elő.

4 Gerendás–Vízvári-tanya. (hrsz.: 034/50) Térkép száma: 709-232. Koordináták: 637+780, 400+280. A község belterületétől délnyugatra eső, a csanádapácai határhoz közel fekvő Vízvári-tanya szomszédságában lévő homokdombon, bányászat közben, már az 1940-es években kerültek elő sírok. 1969-ben a feldúlt sírok egyikéből egy trepanált koponya jutott el a MMM-be, Juhász Irén régészhez.⁸ Bakay Kornél vezetésével 1970 júniusában került sor a leletmentő ásatásra a lelőhelyen, mely során 6 honfoglalás kori temetkezést tártak fel. A sírok között lovas temetkezés is volt (MMM RégAd. 620/1970.).⁹ A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert, de nyilván magába foglalta a domb teljes, kb. 150x60 méteres területét.

A területen minden bizonnyal további sírok is vannak, földmunkák során kiemelt figyelmet érdemel a domb teljes szakasza.

5. Gerendás–Egyház-tanya. (hrsz.: 026/41) Térkép száma: 709-232. Koordináták: 638+680, 400+150. A község határának D-részén, közvetlenül a Csanádapácai határ mellett, egy egykori folyómeder K-i partján és szigetein fekszik a lelőhely, a Sárközi-dűlő D-i részén. A terepbejárás során felderített lelőhelyen Dienes István Árpád-kori falu nyomait találta. A település templomának helyét kisebb magaslaton figyelte meg.¹⁰ A Munkácsy Mihály Múzeum 1:10 000 léptékű térképe alapján lelőhely kb. 200x200 méteres, ovális alakú, több dombból áll, melyeket egykori érmedrek tagolnak. Nincs kizárva, hogy a lelőhely összefügg a 3. számú lelőhellyel (Gerendás, Egyházföld, Homokbánya), mely az ér Ny-i partján fekszik.

A terület kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során, különös tekintettel a középkori templomra.

6. Gerendás–Petőfi Tsz homokbányája. (hrsz.: 024/63-66) Térkép száma: 709-214. Koordináták: 639+170, 401+600. A községtől D-re, mintegy 1 km-re, a Petőfi Tsz homokbányájában, 1963-ban előkerült honfoglalás kori lovas férfi sírról (íjcsontok, kengyel pár, zabla, juhcsont) csak előkerülése után egy évre kapott hírt Dienes István. Az 1964-es ásatáson, mindössze egy másik feldúlt lovas sírt sikerült a bányagödörben gyűjtött csontok alapján hitelesítenie. A kulcscsontján zöld

6

7

8

9

10

patinanyomos váz talán nőé volt.¹¹ A temető állatcsont anyagát Bökönyi Sándor publikálta.¹² A lelőhely pontos kiterjedése nem ismert, de a környéken, kb. 100x100 méteres körzetben, előkerülhetnek sírok.

A terület kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során.

7. Gerendás–Horváth-tanya. (hrsz.: 096/19) Térkép száma: 709-223. Koordináták: 642+550, 403+950. A határ DK-i sarkában van a lelőhelyünk, melynek túlnyomó része telekgerendási területre esik. Azonos a Telekgerendás - Kolarovszki-tanya, 1. lelőhellyel. A nagy kiterjedésű lelőhely Gerendásra eső része kb. 200x100 méteres. A 3. századi szarmata telepet, a határt képező csatorna ásásakor, megbolygatták. A terület kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során.

8. Gerendás–Sárközi-dűlő, Kocsis-tanya. (hrsz.: 026/22-23) Térkép száma: 709-232. Koordináták: 638+180, 400+190. A település déli határánál, a Sárközi-dűlő déli részén, a csanádapácai határnál levő Kocsis-tanyától 1100 méterre É-ra, jelöl a múzeum 1:10 000 léptékű térképe egy lelőhelyet, ahol Pados Pál 1996. december 3-i közlése szerint magyar honfoglalás kori sír került elő. A térkép alapján egy itt húzódó ÉNy-DK irányú dombhát DK-i végén lehet a lelőhely, legalább 200x200 méteres területen. Több adat nincs a lelőhelyről.

A terület kiemelt figyelmet érdemel földmunkák során, mivel további sírok előkerülése várható.

9. Gerendás–Gombkötő-tanya. (hrsz.: 063/12-13) Térkép száma: 709-214. Koordináták: 636+750, 404+220. A község ÉNy-i határától D-re kezdődik, és hosszan elnyúlva, Csorváson ér véget a lelőhely, melyet a közigazgatási határ felez. Azonos a Csorvás - Gombkötő-tanya, 1. lelőhellyel. A kerámiatöredékek az ÉNy-DK irányú dombhát tetején, illetve a K-i lejtőjén, 350x260 méteres területen fordultak elő. A leletek között szarmata-hun kori, későavar (?), késő középkori edénytöredékek és egy Árpád-kori, esetleg késő-középkori sarkantyú található. Pados Pál is gyűjtött leleteket a lelőhelyen.

A terület kiemelt figyelmet érdemel minden földmunka során.

10. Gerendás–Damjanich u. 12. (hrsz.: 558, 549) Térkép száma: 709-214. Koordináták: 639+320, 402+370. Rózsa Zoltán adattári jelentése szerint a Damjanich u. 12. sz. ház előtt, a nyolcvanas évek elején, gázbekötés alkalmával egy sírt bolygattak meg. Andó Attila, a múzeum újsághirdetése alapján, leleteket adott be az orosházi múzeumba, melyek a bolygatott sírból származnak. Elmondása szerint a sírt nem bontották ki teljesen, csak az árokásáskor megbolygatott részét tisztították ki (a váz fejrészét). A több napig nyitva álló szelvényből időközben valaki a koponyát eltulajdonította. A múzeumba az alábbi szarmata kori leletek kerültek be: 1. bronzfibula tűje, a hozzá tartozó fél spirálszerkezettel. 2. 6 db üveggyöngy (OSZKM RégAd. 231/2003.1., OSZKM Itsz.: 2001.2.1-2.) Andó Attila elmondása alapján mélyszántás alkalmával már többször is kerültek elő hasonló leletek és embercsontok a környéken. A lelőhely kiterjedése nem ismert, de az utca ezen részén és a környező utcákban, akár száz méteres körzetben is, számítani kell további sírok előkerülésére.

A terület kiemelt figyelmet érdemel minden földmunka során.

¹¹

¹²

11. Gerendás–Ismeretlen lelőhely, Grjecs-halom. Gerendás határában, Mokry Sámuel és Szucsú Béla földjén, a Grjecs-halomban 1879-ben feltárt mintegy 30 kora Árpád-kori sír leletei között nyitott sima karika, hegyesedő végű, nyitott gyűrű, zárt lemezgyűrű, négyzetátmetszetű, nyitott karperec, pontkörös díszítéssel, filigrán huzallal díszített, sodrott nyakperec, apró gyöngyök, csörgő, I. István, Aba Sámuel és Péter dénárai található. (MNM 15. 43/1879).¹³

A lelőhelyet nem tudtuk azonosítani, Gerendáson a név nem ismert.

12. Gerendás–Ismeretlen lelőhely, Mityó Mátyás tanyája. A Békésvármegyei Lapok adta hírül (1879. június 1. 1. évf. 18. sz. 4. o.) hogy Mityó Mátyás földműves tanyája mellett 4 láb mélységben embercsontokra és fekete cserepekre bukkantak.

A lelőhelyet nem tudtuk azonosítani, a leletek kora ismeretlen.

13. Gerendás–Ismeretlen lelőhely, Csordás halom. Szeghalmi Gyula említi munkájában a település határában lévő Csordás halmot.¹⁴ Nincs kizárva, hogy a határ É-i részén, Gerendás és Csorvás határán, de már Csorvási területen levő Csorvás-halomról van szó, ezt azonban nem lehet egyértelműen eldönteni.

A fentiek miatt a lelőhely nem azonosítható.

14. Gerendás–Ismeretlen lelőhely, Homokbánya. 1979. július 30-31-én G. Szénászký Júlia végzett leletmentést, melynek eredményeiről nincs biztos adatunk, mivel a dokumentáció nincs meg a békéscsabai múzeumban (MMM ltsz.: 1695/1982.). Az MMM-ben található adattári cédulán Gerendás-Homokbánya lelőhelynév szerepel, mely azonban nem elegendő a biztos azonosításhoz; több helyszín is szóba jöhet. A céduláról kiderül, hogy valószínűleg 3 sír feltárására került sor.

A lelőhely nem azonosítható.

15. Gerendás–Ismeretlen lelőhely, Albert-hegy. 1927-ben Ujfalusi Szentkereszty Tivadar egy nagypéntekhez kötődő helyi hagyománnyal kapcsolatban tesz említést arról, hogy Gerendás határában az ún. Albert-hegyen egy templom maradványai látszanak, s körülötte temérdek embercsont hever.¹⁵

A lelőhely azonosítása még nem történt meg.

16. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. A békéscsabai múzeum két, nagyjából egy időben, feltehetően azonos lelőhelyről előkerült szarmata kori edényt őriz Gerendás megjelöléssel (MMM ltsz.: 52.1064.1., 52.1079.1.).

A lelőhely nem azonosítható.

17. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Párducz Mihály említi gyűjteményes munkájában egy szarmata agyagedényt, amely a MMM, illetve gyöngyöket és egy nyitott, ezüsthuzal gyűrűt, melyek a MNM gyűjteményébe kerültek.¹⁶ Párducz Mihály szűkszavú leírása alapján nem dönthető el, hogy a fent említett agyagedény azonos-e a később szintén Párducz által közölt, gerendás lelőhely-megnevezésű egyfűlű korsóval, vagy sem.¹⁷

13

14

15

16

17

A lelőhely nem azonosítható.

18. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. A békéscsabai múzeumegyesület régi, ma már nem fellelhető gyűjteményében egy kis-gerendási, ismeretlen korú agyagedény is volt (R874).

A lelőhely nem azonosítható.

19. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. A 19. század végén a Magyar Nemzeti Múzeumba – feltehetően 3 különböző alkalommal – jutott több gerendási érem, melyek eredetéről semmit nem tudunk (MNM ltsz.: 1879.27.1-3., 1879.63.1-5., 1888.61.1-2, 4-5.)

A lelőhelyek nem azonosíthatók.

20. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Az orosházi múzeum őriz egy Gerendásról származó kicsi, kézzel formált szarmata kori edényt. A Juhász Balázs-féle gyűjteményben volt. Juhász Balázs valamelyik gerendási tanulója hozhatta be a polgári iskolába, tehát könnyen lehet, hogy a 10. lelőhelynél említett gerendási szarmata temetőből származik a darab. (OSZKM ltsz.: 52.95.1.). Ezt azonban nem lehet bizonyítani.

A lelőhely nem azonosítható.

21. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Implom József feljegyzései szerint Gerendásról került a gyulai múzeumba egy kora avar kori ezüst fülbevaló.¹⁸ A tárgyat nem találtuk.

A lelőhely nem azonosítható.

22. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Talán középkori az, az aranyozott kis hordó, fenekein címer-díszítéssel, melyet Thaisz Gyula ajándékozott a Békésvármegyei Régészeti-és Mívelődéstörténelmi Társulatnak.¹⁹

A lelőhely nem azonosítható.

23. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Banner János egyik munkájában a tiszai kultúra leletei között gerendási lelőhelyű darabokat említ, melyek a békéscsabai²⁰, illetve az orosházi múzeum gyűjteményébe kerültek be, utóbbi Göndöcs József ajándékaként.²¹ Az orosházi múzeumba került darab 1945-ben elveszett.

A lelőhely nem azonosítható.

24. Gerendás–Ismeretlen lelőhely. Ipolyi Arnold ajándékaként két népvándorlás kori edény jutott be a MNM gyűjteményébe. Az egyik egy fül nélküli fazék (MNM ltsz.: 1876.301.25.), a másik egy cseréptál, kis füllel (MNM ltsz.: 1876.301.16.). Ugyanakkor Hunyady Ilona említ Gerendáspuszta lelőhely-megnevezéssel egy kelta

¹⁸

¹⁹

²⁰

²¹

tálat munkájában. A lelőhely talán azonos a népvándorlás kori edényekével, a leltári szám szerint (MNM ltsz.: 301/1876, 17.).²²

A lelőhely nem azonosítható.

Építészeti örökség:

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Szegedi Regionális Irodája a településen nem tart nyilván műemléket. A település sajátos jellegének, építészeti arculatának megőrzése érdekében helyi védelemre javasolt öt épület:

1. Petőfi Sándor utca a 3. sz. (65 hrsz.), katolikus templom;
2. Petőfi Sándor utca 1. sz. (64/1 hrsz), alatti katolikus óvoda;
3. Kossuth Lajos utca a 6. sz. (486 hrsz.), evangélikus templom;
4. Kossuth Lajos utca 4. sz. (487 hrsz.), evangélikus parókia;
5. Petőfi Sándor utca 5. szám (66. hrsz), volt kastély épület, jelenleg szeretetotthon.

A helyi védelemre javasolt épületek fotói és leírásai a Mellékletben található.

A védelemre javasolt épületek mindegyike szabadon álló, a helyi védelem az épületek telkeire, parkosítottságára is kiterjed, így két helyi védelemre javasolt területi egység alakul ki. Az első a 64/1; 65; 66 hrsz-ot tartalmazó egység, a második pedig a 486 és 487 helyrajzi számokat tartalmazóé.

Kulturalmérnöki emlék a Csorvás-Gerendás közút, amely az ország első betonútja volt.

g) az örökségi értékek elemzése

A négyzethálós településszerkezet nem hordoz kimondott történeti értéket, amint helyi védelemre javasolt épületei sem bírnak olyan építészeti minőséggel, amely műemléki védelem alá helyezésüket indokolná. A településszerkezet, az utcaképek, és ebben a helyi védelemre javasolt épületek, a település növényállomány együttesen alkot települési karakter védelmére érdemes egységet. A örökségvédelmi felsorolt és elemzett 24 régészeti lelőhely közül 10-nek a helye azonosítható, ezek védelme a rendezési terv eszközeinek és lehetőségeinek korlátai között biztosítható.

h) területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében

A település bel- és külterületének jelenlegi területhasználat, környezeti és területi állapota nem veszélyezteti a kulturális örökség részeként azonosítható elemeket. Potenciális veszélyt jelent a régészeti emlékek csak részleges feltárása, a számontartott kunhalmok területen való fellelhetetlensége, a nem azonosított lelőhelyekből eredő bizonytalanság, a hazai beruházási-kivitelezői gyakorlat esetenkénti fegyelmezetlensége; valamint a kulturális örökséggel szemben időnként megjelenő általános érdektelenség.

2. Változtatási szándékok

a) településhálózati és tájhasználati változás

A településfejlesztési koncepció, és az erre épülő rendezési terv három fejlesztési főirányt jelöl ki:

- a település általánosan rendezett képének megőrzése, apró lépésekkel történő gazdagítása; a településközpontként funkcionáló településrész minőségi feljavítása; a belterületi fejlődés lassú kisvárosias irányba fordítása,
- az organikus külterület-belterület kapcsolat megőrzése és új elemekkel való gazdagítása,

Településhálózati változtatási szándék a rendezési tervben a Gerendás-Orosháza közút megépítésének szándéka. Tájhasználati változtatás a strukturált külterületfejlesztési elképzelés. Ez utóbbi az agrárágazat előre nem látható fejlődési pályája miatt jelent bizonytalanságot.

b) településszerkezeti és beépítési változás

A tervezett változtatások lényegében nem érintik a jelenlegi településszerkezetet. A változtatási szándékok a fejlesztések differenciált, minimális közösségi konfliktus melletti, település- és tájkaraktert megőrző irányokat vázolnak. A belátható időtávú fejlesztések sem a bel-, sem a külterületen nem járnak lényeges beépítettségi változással.

c) infrastrukturális változás

A települési infrastruktúra a szennyvízcsatorna hálózat és egy helyi informatikai rendszer kiépítésével lesz teljes (a település jelenleg nem rendelkezik szennyvízcsatorna hálózattal, annak kiépítését azonban a rendezési terv előírja). Az informatikai hálózat kiépítése nem veszélyeztet semmiféle helyi emléket, a szennyvízcsatorna rendszer építése veszélyeztethet belterületi régészeti lelőhelyeket, azonban a Békés megyei gyakorlat azt mutatja, hogy ezek a beruházások konfliktusmentesen történnek.

d) népesség, életmód, kultúra változása

Gerendás község településfejlesztési koncepciójában, mint alapvetően agrár települést definiálta önmagát, és jövőjét is ebben a formában képzei el. Életmód és társadalom változása attól függ, hogy a település mennyire lesz képes az EU tagsággal járó megváltozó gazdasági környezetben a helyét megtalálnia. Népességmegtartó ereje is jobbra e külső hatásokra adott települési szintű válasz függvénye. A demográfiai trendek megváltozására kevés az esély, de kisebb mértékű kedvező változásnak azért vannak realitásai. Amennyiben sikeres lesz a település EU tagsággal járó megváltozó körülményekhez igazodó alkalmazkodása –amelyre minden esélye megvan-, úgy az életmód és kultúra változása előnyösen érinti a település kulturális örökségének védelmét.

3. Hatáselemzés

a) történeti településhálózati következmények

A rendezési tervben megfogalmazott változásoknak nem várhatók történeti településhálózati következményei.

b) természeti, táji hatások

A természeti környezetre és tájra vonatkozó hatások várhatók. Ezek közül kedvező a települést Északról és Keletről körülvevő rekreációs és tájkarakter-védelmi övezet kialakítása, a külterület differenciáltabb, strukturálisan rendezettebb fejlődése, a külterület délnyugati részében egy nagyobb kiterjedésű, részben tájkarakter-védelmi övezet kialakulása. Nehezen becsülhető hatású a változó gazdasági körülményekre tekintettel levő, abban meglehetősen szabad mozgásteret biztosító övezeti beosztás és szabályozás, amelynek célja a gyors gazdasági reagálás lehetővé tétele. Ebben rejlenek olyan kockázatok, amelyek táji, kulturális örökségi és térszerkezeti értékekre veszélyt jelenthetnek. A fejlesztési elképzeléseknek a rendezési tervben biztosított térbeli helyei, lehetőségei és szabályozási elvei az elviselhető kockázat szintjét célozták meg.

c) a településkép feltárulásának változásai

A rendezési terv keretei között prognosztizált változások várhatóan nem befolyásolják a településkép feltárulását.

d) régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei

A most rendelkezésre álló adatok számba vétele mellett az érvényes 2001. évi LXIV. (kulturális) törvény és e tárgyban született egyes rendeletek vonatkozó előírásait, valamint a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal szakhatósági állásfoglalásait a kulturális örökség e részének megőrzése érdekében kiemelt figyelemmel, mindenben maradéktalanul szükséges betartani.

Ez a már ismert lelőhelyek területén azt jelenti, hogy csak olyan, esetleg földmunkával is járó változtatásokra kerülhet sor, amely az adott régészeti lelőhelyet nem veszélyezteti, illetve amely során biztosított a régészeti örökség bármely részének előzetes vagy folyamatos megmentése (régészeti helyszíni felügyelet, próbafeltárás, megelőző feltárás), továbbiakban a régészeti lelőhely továbbra is hozzáférhető marad.

A még nem ismert, de a táj geomorfológiájából következtetve biztosan nagy számban feltételezhető régészeti lelőhelyek vonatkozásában ugyanakkor azt kell szem előtt tartani, hogy a váratlanul előkerülő leleteket a szabályozóknak megfelelően a helyi jegyzőnek vagy a megyei múzeumnak bejelentsék, a terület érintetlenségét a régész szakember helyszíni szemléjéig biztosítsák, s a mentőfeltárás elvégzését lehetővé tegyék.

Egyértelmű, hogy a lelőhelyek nagyobb része a külterületen kerülhet elő, de a belterületen is várható egy-egy lelet vagy régészeti lelőhely felbukkanása.

A külterületeken leginkább mezőgazdasági munkálatok folynak, amelyekkel kapcsolatban arra kell felhívni a mezőgazdasági munkát végzők figyelmét, hogy az átlagosnál mélyebb szántás, különösen pedig az altalajlazítás és az alagcsövezés a lelőhelyek rongálását eredményezik, ezért ezek kerülendők. Az olyan területeken, ahol a jelenlegi felszíni viszonyokat megváltoztató tevékenységet terveznek (pl. erdősítés, bányanyitás, halastó vagy öntözőcsatorna létesítése, stb.) és az esetlegesen ott fekvő régészeti lelőhelyet elfedné, hozzáférhetetlenné tenné, esetleg elpusztítaná, csak olyan előkészítő munka után legyen elképzelhető, amely biztosítja az ott lévő régészeti örökség elemeinek megelőző feltárását.

A belterületen ugyanakkor az építési, közműfektetési tevékenység jelent veszélyt a régészeti lelőhelyekre, leletekre. Fontos ezért, hogy különböző építési tevékenységek, különös tekintettel pedig a közműfektetési munkák során, figyelmet fordítsanak az esetlegesen előkerülő régészeti korú sírokra, objektumokra, leletekre. Ezek bejelentési kötelezettség alá tartoznak, és a szemlét végző régész szakember megjelenéséig a tulajdonos, a beruházó, vagy a kivitelező biztosítani köteles a lelet vagy objektum eredeti állapotának dokumentálhatóságát.

Külön figyelmet érdemelnek a határban levő kurgánok (kunhalmok). Ezeken semmilyen földmunka nem végezhető, és környékükön is csak régészeti felügyelet mellett. A határban név szerint ismert a Kegyes halom, a Keglovics-domb, a Csősz-halom, a 91-es halom, a 94-es halom és a 96-os halom. A Csorvási határnál, már csorvási területen található a Csorvás-halom.²³ A Csorvás-halom kivételével ezeket a halmokat még nem térképeztük fel, így pontos helyüket nem tudtuk a térképen bejelölni.

A településrendezési terv feladata, hogy abban kifejezésre jusson a régészeti örökség feltárásának, dokumentálhatóságának mindenkorai biztosítása, védelme. A település lakóinak a fent leírt, a régészeti emlékek megmentését szolgáló korlátozások nemcsak hátrányt jelentenek, hanem hasznót is, hiszen a saját lakóhelyük múltját csak a régészeti feltárások segítségével ismerhetik meg jobban. Egy-egy előkerülő, jelentősebb lelet, vagy objektum bemutatása általában helyben is megvalósítható. Ez pedig összhangban van azokkal a térségfejlesztési törekvésekkel, alapelvekkel, amelyek szerint a turizmus fejlesztése kitörési pontja lehet egy-egy településnek.

e) történeti térbeli rendszerek alakulása

A településrendezési terv Gerendás település térbeli szerkezetét nem alakítja át. A rendezés a meglévő, történetileg kialakult térszerkezetet fejleszti. Ebbe a fejlesztési elképzelésbe illeszkedik a helyi védelemre javasolt épületek településarculat fejlesztő szerepe.

A szintén történetileg kialakult külterületi térszerkezetet a strukturált, több, alternatív agrárgazdasági fejlesztési iránynak lehetőséget biztosító, tájpotenciálnövelő külterületfejlesztés alapvetően nem változtatja meg.

f) műemléki együttesek, műemlékek eszmei, használati és esztétikai jelentőségének alakulása a tájban, településszerkezetben, épített környezetben, a település életében

A településen nincsenek műemléki együttesek, amelynek használati és esztétikai jelentősége a jövőben változhatna. A helyi védelemre javasolt öt épület, és környezete azonban a rendezési tervben, azt a szerepet kapta, hogy az egyébként nem túl hangsúlyos településközpontot karakterében megerősítse, az épített környezet minőségének javítására serkentőleg hasson. Jelenlegi használati funkciójuk nem változik, fenntarthatóságuk gazdasági esélyei biztosítottak.

g) műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

A helyi védelemre kijelölt öt épület használati funkciója várhatóan nem változik, fenntarthatóságuk gazdasági esélyei biztosítottak. A Petőfi u. 5. sz. (66. hrsz), volt kastély, jelenleg szeretetotthon esetében kívánatos, hogy annak jövőbeli állagmegóvási, fejlesztési munkái során az eredeti homlokzatnak legalább részleges, műemléki szempontok szerinti visszaállítása megtörténjen.

h) településkarakter változásának hatásai

A rendezési terv a települési karaktert adottságként kezelte, nem annak változására törekszik, hanem inkább hangsúlyozására és gazdagítására.

i) környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

Az épített örökség műszaki állapotának romlása a környezeti terhelések hatására nem várhatóak. A környezeti terhelések változásának elsősorban humán aspektusai valószínűsíthetők.

j) folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A települési folyamatok számbavétele alapján a demográfiai és foglalkoztatási-gazdasági változások a leglényegesebbek. Ezek kedvezőtlen alakulása esetén elkerülhetetlen a környezet általános degradációjának beindulása, amelynek része az épített környezet, a táj és a kulturális értékek kedvezőtlen állapotváltozása. A terv egy reálisan várható lassú javulási folyamatot feltételezve készült, amelyben az említett degradációs jelenség elkerülhető, sőt egy szerény mértékű, de kedvező általános tendencia érvényesül.

k) kárenyhítés lehetősége

A településen nincsenek olyan kulturális örökség körébe tartozó együttesek, amelyek a kárenyhítés lehetőségének, költségének, illetve ellentételezésének külön kezelését indokolnák.

4. Összefoglaló

Összefoglalásként megállapítható, hogy Gerendás alapvetően agrár jellegű település, tervezett jövője, és lakóinak várható életmódja a továbbiakban is elsősorban az agrárgazdaságon alapul. Településszerkezete négyzethálós alaprajzú, beépítési módja földszintes, oldalhatáron álló. Műemlék épületei nincsenek, helyi védelemre öt épület javasolt. Külterülete a Maros-hordalékkúp finomdomborzati részletekben gazdag területére esik, védett természeti értékei nincsenek, 24 régészeti lelőhelye közül 10 azonosítható.

A rendezési terv fejlesztési főirányai: a rendezett településkép és településkarakter megőrzése és gazdagítása, a településközpont hangsúlyosabbá tétele; az organikus külterület-belterület kapcsolat új elemekkel való kiegészítése; strukturált, több, alternatív agrárgazdasági fejlesztési iránynak lehetőséget biztosító, tájpotenciálnövelő külterületfejlesztés.

A rendezési terv hatására jellegében várhatóan nem változik a településszerkezet, a jellemző beépítési mód, és a területhasználat, viszont a településközpont részeként nagyobb szerepet kap a négy, helyi védelemre javasolt épület. A külterület területhasználati módjai a gazdasági kihívásoknak való megfelelés közben változhatnak, térszerkezete valószínűleg strukturáltabb lesz, e változások azonban kulturális örökséget nem veszélyeztetnek.

Irodalom- és rövidítésjegyzék

ActaArchHung = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest

ArchÉrt = Archaeologiai Értesítő

ArchÉrt 1879. = Hazai tud. intézetek és leletek. *ArchÉrt* 13. 1879. 155–160.

ArchÉrt 1880. = Hazai tud. intézetek és leletek. *ArchÉrt* 14. 1880. 91.

ArchÉrt 1971. = Kornél Bakay: Gerendás-Vízvári Gehöft. *ArchÉrt* 98. 1971. 277.

ArchHung = Archaeologica Hungarica, Budapest

Awarenzeit = Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Hg.: József Szentpéteri. *Varia Archaeologica Hungarica*. XIII/1-2. Budapest 2002.

Bakay-Kiszely 1973. = Bakay Kornél – Kiszely István: Újabb adatok Békés megye honfoglaláskori történetéhez. – New data on the history of the county of Békés in the period of the Hungarian conquest. *BMMK* 2 (1973) 63-97.

Banner 1931. = Banner János: A bánkúti lovassír. *Dolg.* Szeged 7 (1931) 187–204.

Banner 1933/a. = Banner Benedek: Középkori gölöncsér-kemence Békéscsabán. Békéscsaba. 1933.

Banner 1933/b. = Banner Benedek: Középkori gölöncsér kemence Békéscsabán, *NéprÉrt* XXV (1933) 69–73.

Banner 1941. = Banner János: A kőkori élet Békés vármegyében. In: Gyulai dolgozatok 4., Gyula 1941.

Bálint 1936. = Bálint Alajos: A szakálhádi Árpád-kori temető. *Dolg.* Szeged 12 (1936) 205–221.

BMMK = A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, Békéscsaba

Bóna 1965. = Bóna István: Későrómai és népvándorlás korszak. In.: Orosháza története. Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza 1965. 121-126.

Bökönyi 1974. = Bökönyi Sándor: History of domestic mammals in Central and Eastern Europe. Budapest 1974.

BRMTÉ = A Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat Évkönyve

Csallány 1956. = Csallány, Dezső: Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa. Budapest 1956.

- Csánki 1890.* = Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadyak korában. Budapest, 1890.
- Dienes 1965.* = Dienes István: A honfoglaló magyarok. In: Orosháza története és néprajza I. Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza 1965. 136-174.
- Dolg* = Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából (Kolozsvár, 1910-1919.), Dolgozatok a Szegedi Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből (Szeged, 1925-1943).
- Fehér – Éry- Kralovánszky 1962.* = Fehér Géza – Éry Kinga – Kralovánszky Alán: A Közép - Duna-medence magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei. Régészeti Tanulmányok II. Budapest, 1962.
- GYEM* = Erkel Ferenc Múzeum, Gyula
- Halikova 1973.* = Halikova J.A.: Volgai Bulgária és a X. századi Magyarország népessége etnikai rokonságának kérdéséhez. Hajdúsági Múzeum Évkönyve 1 (1973) 21–35.
- Hampel 1905* = Hampel József; Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I-III. Braunschweig 1905.
- Hampel 1907* = Hampel József: Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről. Budapest 1907.
- Höllrigl 1932–33.* = Höllrigl J.: Árpád-kori kerámiánk II. Domború fenekű edények. ArchÉrt 46 (1932–33).
- Hunyady 1957.* = Hunyady Ilona: Kelták a Kárpát medencében. In: RégFüz 2 (1957)
- Juhász-Torda-Molnár 1971.* = Juhász Irén – Torda-Molnár Béla: A gerendási X. századi lékelt koponya. – Tenth century trephined skull of Gerendás. BMMK 1 (1971) 167-181.
- Káldy-Nagy Gyula 1968.* = Statisztikai adatok a török hódoltsági terület nyugati felé irányuló áruforgalmáról 1560–1564-ben. Tört. Statisztikai Évkönyv 1965–66 (1968) 27–97.
- Kiss 2000.* = Kiss Lajos: Gerendás földjének története. In.: Réthy Zs.-Kiss L.-Miklya J: Gerendás története. Szerk.: Miklya J. Gerendás. 2000. 29-103.
- Kovalovszki 1965.* = Kovalovszki Júlia: Orosháza és környéke a magyar középkorban. In.: Orosháza története és néprajza I. Szerk.: Nagy Gyula. Orosháza 1965. 175–203.
- Kreccmarik 1910.* = Kreccmarik Endre: Régibb középkori temetőkről Szarvas határában. ArchÉrt 1910. 172–178.
- ltsz.* = leltári szám
- Mesterházy 1970.* = Mesterházy, Károly: Beitrag zur Familienstruktur des ungarischen gemeinen Volkes der Landnahmezeit. ActaArchHung 22 (1970) 183–218.
- MMM* = Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba
- MNM* = Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest
- Mogyoróssy 1878.* = Mogyoróssy János: Jelentés a békésmegyei régész-művelődéstörténelmi egyesületi igazgatójának, a régiségtárgyak s egyéb nevezetesebb adományok gyarapodásáról. In.: A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 1876/77. 3. kötet, B.-Gyula, 1878. 163–169.
- MRT 10.* = Magyarország régészeti topográfiája 10. Békés megye régészeti topográfiája IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. Szerk.: Jankovich B. Dénes. Budapest 1998.
- Nagy 1893.* = Nagy Géza: A magyarhoni lovas sírok. ArchÉrt 13 (1893).
- NéprÉrt* = Néprajzi Értesítő, Budapest
- OSZKM* = Szántó Kovács János Múzeum, Orosháza
- Párducz 1931.* = Párducz Mihály: A nagy magyar alföld római kori leletei. — Römerzeitliche Funde des Großen ungarischen Alföld. In: Dolg. Szeged 7 (1931) 74–186.
- Párducz 1950.* = Párducz Mihály: A szarmatakor emlékei Magyarországon III. — Denkmäler aus der Sarmatenzeit Ungarns III. ArchHung 30 (1950).
- Pulszky 1891.* = Pulszky Ferenc: A magyar pogány sírleletek. Budapest, 1891.
- RégAd.* = régészeti adattár
- RégFüz* = Régészeti Füzetek Ser.I. Budapest
- RégFüz 1965.* = Dienes István: Gerendás. Régészeti kutatások az 1964. évben. Régészeti Füzetek 18 (1965) 50.
- RégFüz 1971.* = Bakay Kornél: Gerendás-Vízvári-tanya. Régészeti kutatások az 1970. évben. Régészeti Füzetek 24 (1971) 58.
- RégFüz 1984.* = Medgyesi Pál: Gerendás-Csanádapácai úti gázelosztó. Régészeti kutatások az 1983. évben. Régészeti Füzetek 37 (1984) 61.
- RégFüz 1985.* = Medgyesi Pál: Gerendás-Egyházföld, Homokbánya. Régészeti kutatások az 1984. évben. Régészeti Füzetek 38 (1985) 80.
- RégTan* = Régészeti Tanulmányok, Budapest
- Réthy 2000.* = Réthy Zsigmond: Gerendás és határának természeti viszonyai. In.: Réthy Zsigmond-Kiss Lajos-Miklya Jenő: Gerendás története. Szerk.: Miklya Jenő. Gerendás. 2000. 11-28.

Richthofer 1923–26. = Richthofer Bolko: A szláv kérdés Magyarország régibb középkori archaeológiájában. ArchÉrt 40 (1923–26) 138–156.

StudCom = Studia Comitatus, Budapest

Szeghalmi 1912. = Szeghalmi Gyula: A szeghalomvidéki halmokról. ArchÉrt 32 (1912).

Tettamanti 1975. = Tettamanti Sarolta: Temetkezési szokások a X–XI. században a Kárpát-medencében. StudCom 3 (1975).

Ujfalusi 1927. = Ujfalusi Szentkereszty Tivadar: Népi szövegek Békésből. Ethnographia XXXVIII (1927) 124.

Jegyzetek

Réthy 2000. 11-12.

² A pangó vizek lerakódása során képződött. Az itt végzett fúrású rétegsorokból kitűnik, hogy csekély vastagsággal rendelkezik, közvetlenül alatta folyóvízi üledék található.

³ Réthy 2000. 22.

⁴ A település történetét legutóbb Kiss Lajos foglalta össze: Kiss 2000. 29-103.

⁵ Banner 1933/a. 7.; Banner 1933/b. 69-73.

⁶ A lelőhelyről és a falu középkori történetéről részletesen: MRT 10. 677-679.

⁷ RégFüz 1984. 61.

⁸ RégFüz 1985. 80.

⁹ Juhász-Torda-Molnár 1971. 167-181.

¹⁰ RégFüz 1971. 58.; ArchÉrt 1971. 277.; Bakay-Kiszely 1973. 63-99.; Halikova 1973. 26.; Tettamanti 1975. 175.

¹¹ Kovalovszki 1965. 178-179. (26. lelőhely)

¹² RégFüz 1965. 50.; Dienes 1965. 157-158.

¹³ Bökönyi 1974. 363.

¹⁴ ArchÉrt 1879. 158-159.; ArchÉrt 1880. 91.; Pulszky 1891. 21.; Nagy 1893. 225., 318.; Hampel 1905. II. 855-856.; Hampel 1907. 166-167.; Krecsmarik 1910. 175; Richthofer 1923–1926. 142.; Banner 1931. 191.; Höllrigl 1932–33. 95.; Bálint 1936. 213., 216.; Fehér–Éry–Kralovánszky 1962. 37.; Dienes 1965. 157-158.; Mesterházy 1970. 195.; Tettamanti 1975. 122. Gyecs-halom néven is ismert a lelőhely.

¹⁵ Szeghalmi 1912. 28.

¹⁶ Ujfalusi 1927. 124.; Kovalovszki 1965. 198.

¹⁷ Párducz 1931. 109.

¹⁸ Párducz 1950. 113., 125. t. 19.

¹⁹ BRMTÉ VIII. (1881-82) 177.; Csallány 1956. 117.; Bóna 1965. 122.; Awarenzeit 1. 144.

²⁰ Mogyoróssy 1878. 166.

²¹ Banner 1941. 52.

²² Banner 1941. 60.

²³ Hunyady 1957. 140.

-12-

NYILATKOZAT

Alulírott dr. Szatmári Imre, örökségvédelmi szakértő (Engedély szám.: *NKÖM 2.2.2/83/2003*; nyilvántartási szám.: *NKÖM Sz-78/2003*) ezúton nyilatkozom arról, hogy az örökségvédelmi hatástanulmányban szereplő adatok a valóságnak megfelelnek, a javasolt régészeti megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá, hogy a tanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem.

Békéscsaba, 2004. január 15.


Dr. Szatmári Imre
megyei múzeumigazgató



ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY**GERENDÁS KÖZSÉG TERÜLETÉHEZ****KÉSZÍTETTE:**

GYUCHA ATTILA, régész, Munkácsy Mihály Múzeum

MEDGYESI PÁL, régész, Munkácsy Mihály Múzeum

Dr. SZATMÁRI IMRE, régész, Munkácsy Mihály Múzeum

RÓZSA ZOLTÁN, régész, Szántó Kovács János Múzeum

Handwritten signatures:
Juch A
Medgyesi Pál
Szatmári Imre
Rózsa Zoltán

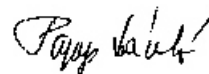
BÉKÉSCSABA, 2004

- 55 -

NYILATKOZAT

Alulírott Papp László vezető településrendező tervező (TT-1/04-0105/2001) nyilatkozom, hogy Gerendás község településrendezési tervéhez készített örökségvédelmi hatástanulmány megfelel a vonatkozó 4/2003. (II. 20.) NKÖM rendelet tartalmi és formai követelményeinek, az abban szereplő adatok hitelesek; továbbá, hogy a hatástanulmány elkészítésében örökségvédelmi szakértői engedéllyel rendelkező régész közreműködött, és hogy a hatástanulmány elkészítésére az idézett jogszabály 6. § (1) b) szerinti jogosultsággal rendelkezem.

Békéscsaba, 2004. március 17.



Papp László

KÉPMELLÉKLETEK

Katolikus templom

Petőfi Sándor utca 3. (65 hrsz.)



A kiugró bejáratú, egyszerű homlokzatképzésű, koraeklektikus templomot 1862-ben építették. A hajó oldalfalait kiugró pillérek erősítik. Az egyhajós térhez Délről kis sekrestye kapcsolódik.

Katolikus óvoda

Petőfi Sándor utca 1. (64/1 hrsz.)



A katolikus templom szomszédságában álló földszintes épület eredetileg iskolának épült, jelenleg óvodának használják. Nyugati oldalán félköríves záródású, tagozatokkal kiemelt bejárata van. A téglalap alakú ablakait félköríves záródású vakolatdíszek keretezik. A kontyolt nyeregtetős épület a XX. század elején építették.

Evangélikus parókia

Kossuth Lajos utca 4. (487 hrsz.)



Az evangélikus templom szomszédságában álló, kontyolt nyeregtetős, jó arányú, háromtengelyes, földszintes épület a XX. század 30-as éveiben épült. Az északi homlokzat közepén levő bejáratát félköríves tagozat és féloszlopok díszítik. A szélső szárnyak ablakai a tagozatdíszítésen belül oldalt nyerstégla keretezésűek.

Evangélikus templom

Kossuth Lajos utca 6. (486 hrsz.)



A két háború közötti magyarországi templomépítészet jellemző vonásait tükröző evangélikus templomot 1935-ben építették. A templom északi bejárata fölötti karcsú torony három oldalán (északi, keleti és nyugati) két-két hosszú és keskeny ablak díszíti és hangsúlyozza.

Volt kastély épület (fényképen a jelenlegi állapot)

Petőfi Sándor utca 5. (66 hrsz.)



A volt kastély épülete jelenleg katolikus szeretetotthonként működik, átalakítása során eredeti állapotához képest megjelenése erősen megváltozott. Eredeti homlokzatáról nem sikerült fényképet találni.

Kívánatos lenne felújítási, esetleges bővítési munkái során az eredeti homlokzat legalább részleges, műemléki szempontok szerinti visszaállítása.

Gerendás, utcaképek



A Csorvásról vezető út az Ady Endre utcában folytatódik, ez a település megközelítésének elsődleges útvonala. A képről jól érzékelhető, hogy az utcák zöld sávjai, fasorai, az épületekkel egyenrangú településkép meghatározó elemek.



Gerendás megközelítése Kígyós felől, a Kossuth Lajos utca. A kép közepén az evangélikus templom tornya. A templom előtti helyi védettségű fasor a településközpont arculatát szinte meghatározza.

Gerendás, utcakép és tájkapcsolat



Petőfi Sándor utca, a kép közepén a polgármesteri hivatal épülete látható. A földszintes házak, levegős utcák, és a szép fasorok az egész településre jellemzőek.



A település keleti szélén, a Kígyósi útról nyílóan, a Csicsely-tó. Az innen induló mélyvonulat a települést északnyugatig ívesen veszi körül.

Gerendás község településszerkezeti terve
alátámasztó munkarész

Tájrendezés és zöldterület fejlesztés

GERENDÁS – TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERV

TÁJRENDEZÉSI VIZSGÁLAT

Táji, természeti adottságok

Gerendás természetföldrajzi szempontból az Alföld nagytájon belül a Körös-Maros köze középtáj Békési-hát kistáján helyezkedik el.

A vizsgált terület az alacsony ármentes síkságok **domborzati** típusba sorolható, a Maros hordalékkúp Magyarországra eső részének központi zónájához tartozik.

A vizsgált területet a löszös üledéken kialakult, vályog mechanikai összetételű, igen kedvező termékenységű (II. oszt.) réti csernozjom **talajok** uralják. Ezen kívül helyenként előfordulnak IV. talajminőségi kategóriába sorolt mélyben sós réti csernozjom talajok is.

A vizsgált terület **éghajlata** meleg-száraz. A napsütéses órák évi összege 2000 óra körüli, az évi középhőmérséklet 10,5-10,6 °C között alakul. Évente 560-580 mm csapadék hull. A leggyakoribb szélirány az É-i és a D-i, az átlagos szélességével 3,0 m/s alatti.

A terület **vízrajzi** adottságait vizsgálva megállapítható, hogy folyóvíz nincs a területen, csak III. rendű vízfolyás. A területről csatornahálózat vezeti le a vizet, melyek közül jelentősebbek: a Dögös-Kákafoki-csatorna, a Hajdúér-Ottlakai-csatorna és a Hajdúér-Görbedi-csatorna. A csatornák általában hóolvadáskor vagy nyár elején áradnak meg, máskor alig vagy egyáltalán nincs vizük. Víztisztaságuk III. osztályú. A vizsgált térség száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület.

A talajvíz 4 m körüli mélységben található, mennyisége jelentéktelen. A rétegvíz mennyisége 1-1,5 l/s.m². A fenti adatok a térség száraz jellegét tükrözik.

A vizsgált terület **növényföldrajzi** szempontból a Tiszántúli flórajárásba (Crisicum) tartozik. Potenciális erdőtársulásai a tatárjuharos lösztölgyesek (Aceri tatarico-Quercetum pubescenti roboris), a pusztai tölgyesek (Festuco-Quercetum roboris) és a sziki tölgyesek (Festuco pseudovinae-Quercetum roboris). Napjainkra a tölgyesek a mezőgazdaság térhódításával jórészt eltűntek, nyílt társulások között a homoki legelő (Potentillo-Festucetum pseudovinae; Artemisio-Festucetum pseudovinae) és a löszpusztagyepék (Salvio-Festucetum sulcatae tibiscense) elterjedtebbek.

A tájhasználat értékelése

Gerendás az Alföld délkeleti részén, a Békési-hát kistáján fekszik. A település Táji, természeti adottságok c. fejezetben ismertetett kedvező természeti adottságai – elsősorban talaj- és éghajlati adottságai – a mezőgazdaság számára nyújtanak térnyerési lehetőséget. A táj arculatát évszázadok óta a mezőgazdasági termelés – kezdetben főként az állattenyésztés, később az egyre nagyobb terület hódító földművelés - határozza meg. A település a tatárjárás, ill. a török-tatár hadak támadásaikor teljesen elnéptelenedett, szemben a mocsárvilággal rendelkező településekkel, ahol a lakosság elrejtőzésének éppen a zord természeti körülmények

nyújtottak lehetőséget. Ez idő alatt a puszta gyakran volt parlagon fekvő, még legelőként sem használt terület. Jellemző volt a nomád állattenyésztés, majd egyre inkább megjelentek a földművelők is ezen igen kedvező adottságú területen. A megye újbóli betelepítése 1720 után indult meg, Gerendásra szlovák ajkú jobbágyokat telepítettek. Az 1740-es években mint Csaba legelője szerepel a krónikákban. Gerendás az 1910-es évek óta tekinthető egységes településnek. Önálló községgé 1924-ben alakult Békéscsaba határából. 1857-ben a külterületen szántó és legelő még nagyjából egyenlő arányban volt, mely arány fokozatosan változott a szántóterületek javára oly mértékben, hogy a 2000. évi adatok szerint rét és legelő szinte teljesen eltűnt a közigazgatási területről.

Gerendás határában napjainkban is **mezőgazdasági területek** uralják a tájat. A mezőgazdasági területek túlnyomó része *szántó*, melyet a majorok és tanyák környékén lévő kisebb-nagyobb erdőfoltok, a dűlőutak mentén lévő erdősávok, fasorok, ill. a vízfolyások nedves élőhelyei tarkítanak.

A külterület legnagyobb részét egykor a helyi székhelyű Munkácsy Mezőgazdasági Szövetkezet művelte. A szántóterületek a '90-es évek gazdasági átalakulása, a kárpótlás során magántulajdonba kerültek, kedvező módon azonban nem aprózódtak el túlságosan, nagy részüket ma is nagy táblákban művelik. A Szövetkezet ma is él és gazdálkodik, mellette azonban a régi Munkácsy Mezőgazdasági Szövetkezetből kivált alábbi kft.-k: Dry-Sun Kft., Holstein Farm Kft., Geri-Sert Kft. és az Agrorent Kft. is gazdálkodik. A kisparcellás szántóterületek a belterület közvetlen környékén jellemzőek.

A térségre jellemző meleg, száraz éghajlat elsősorban a szárazságtűrő kultúráknak kedvez. Gerendás szántóterületein is túlnyomórészt melegigényes, szárazságtűrő növényeket, búzát, kukoricát termesztenek.

Az egybeérő, összefüggő szántóterületek okozta monotonitás az egész tájnak egyhangúságot kölcsönöz, a kis magasságbeli különbségek, a vízfolyások mentén megmaradt nádfoltok, a helyenként fellehető, telepített erdősávok, fasorok a táj egyhangúságát csak kis mértékben enyhítik.

A kedvező éghajlati- és talajadottságok miatt egyre több gyümölcsöst is telepítenek. Legnagyobb gyümölcsös területekkel a HUNAPFEL csorvási székhelyű üzeme rendelkezik, területei főleg a település É-i határában vannak.

Gerendás külterületének meghatározó tájalkotó elemei, a tájtörténet élő emlékei a mezőgazdasági termelés létesítményei: a tanyák és a majorok.

A *tanya* az alföldi táj jellemző lakóhelytípusa, mely a lakóhely és a munkahely célszerű és ésszerű összekapcsolását valósította meg. A tanyák kialakulása a parasztok, a kisbirtokosok földhöz jutásával függ össze. A szegényebb birtokosok a földhöz jutás fejében megváltak falubeli házuktól és a földbirtok mellett vagy közepén szerény tanyaépületet emeltek, a tehetősebbek ugyan megtartották falubeli házuikat, a benti ház azonban csak téli tartózkodásra, vagy az idősek lakóhelyéül szolgált. A lakóhely földbirtok melletti elhelyezkedése lehetővé tette a kényelmesebb gazdálkodást, a belterjes és külterjes állattartás összekapcsolását.

Gerendás külterületének tanyákkal való benépesülése több szakaszban valósult meg, az egyes szakaszok eredményeként alakultak ki a külterületen ma is fellehető

szórt tanyák és sortanyák. Az '50-es évek gazdasági változásai, a tsz-esítés a tanyák elnéptelenedéséhez, ill. szerepük megváltozásához (elsősorban a kevésbé tehető emberek lakóhelyévé válásához) vezetett. A '90-es évek eleji gazdasági átalakulások, a kárpótlás némi reményt nyújtott fellendülésükre, lényeges változás azonban még nem következett be, a külterületen lakók száma a település lakosainak ma is csupán elenyésző része. Napjainkban a tanyák nagy része pusztán külterületi lakott hely, csak kisebb részük gazdasági tevékenységgel (pl. állattartás, nagyobb volumenű egyéni gazdálkodás) hasznosított terület. Az utóbbi 2-3 évben rengeteg tanya pusztult el, az egykori harmonikus életformára csak az egykori tanyahelyen maradt facsoportok utalnak.

Gerendás külterületén az **erdőterületek** aránya igen csekély, mindössze néhány erdőfolt, dűlőutat kísérő erdősáv, fasor képviseli az erdőterületeket. A meglévő erdőknek elsősorban esztétikai (tájképi érték fokozása), klímajavító (páratartalom növelése, nedvesség megtartása) és mezővédő (defláció elleni védelem) szerepe van.

A település közigazgatási területét több **vízfolyás**, csatorna szabdalja. Közülük legjelentősebbek a Dögös-Kákafoki-csatorna, a Hajdúér-Ottlakai-csatorna és a Hajdúér-Görbedi-csatorna. A vízfolyások csak tavasszal áradnak meg jobban, az év többi szakában alig, vagy egyáltalán nincs vizük. A vízfolyások váltakozó vízállása, a folyamatos vízmozgás következtében a vízfolyások medrében, ill. parti sávjában értékes természetközeli növényzet, nádas, zsombékos, magassásos társulások alakultak ki. A vízfolyások a térség ökológiai hálózatának fontos részei, összekötő elemek.

Táji, természeti értékek

Természeti értékek

Potenciális természeti területek

Természetvédelmi szempontból értékes területeket un. *potenciális természeti területeket* a KMNPI nem jelölt meg.

Helyi jelentőségű természetvédelmi területek

Gerendás külterületén - az eddigi rendeletek értelmében - nincs helyi jelentőségű védett természeti emlék.

Táji értékek

Táji értékeknek tekintjük a természet-társadalom kapcsolatrendszerében kialakult tájalkotó elemeket. Táji értékek közé a közigazgatási területen található, a régi korok emlékét idéző kunhalmokat, valamint a jellegzetes terephullámokat soroltuk.

Kunhalmok

A kunhalmok a legrégebbi emberalkotta kultúrtörténeti emlékeink. Az Alföld e sajátos tájképi elemei olyan kúp vagy félgömb alakú képződmények, melyek legtöbbször víz

mellett, de vízmentes helyen épültek és temetkezési helyként, településhelyként, őrhelyként vagy határjelzőként szolgáltak. Ezen kívül minden korban betöltöttek valamilyen szerepet, ma például az egyik legpontosabb földmérési pontok. Sajnos számos halom esett áldozatul úgy, hogy a nagyüzemi táblák kialakításakor, a meliorációs munkák végzésekor az öntözőcsatornákkal kettévágták, levágták, esetleg elhordták.

Gerendás közigazgatási területén – a KMNP Igazgatóság adatszolgáltatása alapján - három kunhalom található, az egyik a Csorvás-Gerendás közötti műúttól Ny-ra mintegy 500 m-re, a másik a község Ék-i határában, a harmadik pedig a közigazgatási terület K-i részében a Dögös-Kákafoki –csatorna mellett. Sajnos mindhárom erősen beszántott, mindössze néhány méteres kiemelkedésük jelzi jelenlétüket. Bár a kunhalmok jegyzéke még nem készült el, a Természetvédelmi törvény erejénél fogva a település közigazgatási területén található három kunhalom *országos jelentőségű védettséget* élvez.

Terephullámok

Táji értéknek nevezhetjük az ember beavatkozásának következtében, az egykori vízfolyások helyén kialakult terephullámokat. E terepalakulatok a tájképet teszik érdekesebbé, barátságosabbá, így tájképi szempontból egyedi tájértékként jelentkeznek.

Külterületen lévő beépítésre szánt területek

A mezőgazdasági termeléshez szorosan kapcsolódó, állattartó telepként, gazdasági központként hasznosított majorokat a bennük folytatott tevékenységek és jelenlegi – a mezőgazdasági területeken megengedett értéket meghaladó - beépítési %-uk miatt javasoljuk **gazdasági területen** belüli övezetbe sorolni. A *mezőgazdasági majorokra* olyan szabályozási előírások megfogalmazása szükséges, melyek egyrészt a majorok kialakult telkén belül biztosítják a fejlesztés, bővítés lehetőségét, másrészt ösztönzik a majorok esztétikai megjelenésének kedvezőbbé tételét.

Gerendás külterületén a hulladéklerakóhely, a tervezett szennyvíztisztító, a településtől É-ra és K-re lévő rekreációs területek tartoznak a **különleges területek** közé. A *hulladéklerakó-hely* a belterületől DK-re, a belterületi határtól kb. 400 m-re helyezkedik el. Az állapota rendezetlen, jelenleg felszámolás alatt áll. Valamikor lehetett kerítése a lerakónak, de mára csak annak dűledező darabjai maradtak meg, a körbe telepített nyárfa pedig nem elegendő, nagyon hiányzik egy többszintű növényhatárolás (cserje és lombkoronaszint). A korszerű *szennyvíztisztító* megépítését a településtől Ny-ra tervezik. A településtől É-i irányba egy nyugati-délkeleti irányú mélyvonulat húzódik, melynek környezete *rekreációs használatra* és a táji értékek megtartására javasolt. A település K-i határában lévő terület, a Csicsely-tó és környezete *intenzívebb rekreációs használatra* (kemping, sportpálya, játszótér stb.) javasolt terület.

TÁJRENDEZÉSI JAVASLAT

A tájhasználatra vonatkozó vizsgálataink szerint Gerendás külterületének túlnyomó részét mezőgazdasági területek borítják, a település jellemzően a mezőgazdaságból, ill. az ehhez kapcsolódó gazdasági tevékenységekből él. Mivel a táji adottságok miatt a mezőgazdasági tevékenységek várhatóan távlatban is jelentős helyet foglalnak majd el a település életében, így tájrendezési javaslatunk elsősorban a mezőgazdasági területek rendezésére, fejlesztésére, a sajátosságoknak, adottságoknak megfelelő differenciált mezőgazdasági övezeti rendszer megfogalmazására irányulnak. Tájrendezési javaslatunk, ill. a külterület-szabályozás célja a táji, természeti értékek, a termelési hagyományok figyelembe vétele mellett a föld rendeltetésszerű használatának biztosítása.

Mezőgazdasági területek

A mezőgazdasági területek eltérő táji adottságai, különböző termelési hagyományai, valamint táj- és természetvédelmi szempontból eltérő értéke alapján Gerendás külterületén két, egymástól jól elkülönülő sajátosságú **mezőgazdasági terület** határolható le, melyekre a szabályozás során eltérő követelményeket szükséges megfogalmazni:

- kertes mezőgazdasági területek,
- általános árutermelő, tájkarakter védelmi övezet,
- általános árutermelő.

A *kertes mezőgazdasági területek* övezetébe soroltuk a ma is kerként használt, településtől D-re lévő területeket. Az intenzívebb gazdálkodás révén e területeken a gazdaságos termelés eléréséhez kisebb telkek is elegendőek, így e területeken a kialakítható telkek minimális nagyságát az általános mezőgazdasági területekre meghatározott értéknél kisebb értékben javasoljuk meghatározni, ugyanakkor a belterület közelsége miatt nem javasoljuk engedélyezni ottlakást is lehetővé tevő tanyagazdaságok kialakítását.

A település közigazgatási területének délnyugati részén nagyobb terephullámok húzódnak a mélyvonulatban egykor jelentős vízmennyiség is volt, e tájkarakter megtartása érdekében e területet külön övezetbe, *általános árutermelő, tájkarakter védelmi* övezetbe soroltuk a meglévő terepadottságok hosszú távú megőrzése érdekében.

Az előző sajátos táji adottságokkal rendelkező mezőgazdasági területeken kívüli, ún. *általános árutermelő mezőgazdasági területen* – ide tartoznak a szántóterületek nagy része - sajátos korlátozó tényezőt nem tártunk fel, így e területeken olyan helyi építési szabályok megfogalmazása szükséges, melyek

- ösztönzik az olyan méretű földrészletek és oly mértékű beépítettség kialakulását, amelyek a mezőgazdálkodás számára szükségesek, ugyanakkor gátolják a földrészletek túlzott elaprózódását,
- a mezőgazdálkodás érdekében szükséges létesítmények elhelyezését nem akadályozzák,
- környezetbe illő, a helyi építési hagyományokat őrző, megfelelő esztétikai színvonalú épületek kialakítását biztosítják,

- megfelelő birtoknagyság esetén lehetővé teszik tanyagazdaság (otlakást is lehetővé tevő gazdasági létesítmény) kialakítását.

Erdőterületek

Gerendás közigazgatási területén az **erdőterületek** részaránya meglehetősen csekély. A kondicionáló felületek növelése, a településetztétikai érték fokozása, a termőföldek védelme (defláció elleni védelem), továbbá az erdők klímajavító szerepe (nedvességmegtartó) miatt a meglévő erdőterületek megőrzése, védelme mellett a tájrendezés egyik kiemelt feladata új erdők telepítése. Új erdők, erdősávok kialakítását elsősorban a dűlő utak mentén, a tanyák, majorok körül, a vízfolyások mentén, a rekultivációval érintett területeken javasoljuk. A meglévő fasorok, erdősávok egy-egy szakaszon igen ritkák, vagy éppen teljesen eltűntek, ezek visszatelepítése, kipótlása javasolt.

A táj karakteresebbé tétele végett valamennyi erdő felújításánál, új erdő, erdősáv telepítésénél a honos fa- és cserjefajokat javasoljuk előtérbe helyezni: magyar kőris (*Fraxinus pannonica*), szürke- és fehérnyár (*Populus canescens*, *Populus alba*), vadkörte (*Pyrus pyraeaster*), vadalma (*Malus sp.*), mezei szil (*Ulmus minor*), tatárjuhar (*Acer tataricum*), egybibés galagonya (*Crataegus monogyna*), fagyal (*Ligustrum vulgare*), vadrózsa (*Rosa canina*), kökény (*Prunus spinosa*).

Vízgazdálkodási területek

A település közigazgatási területét több vízfolyás, csatorna szeli át. A **vízfolyások** bár kis vízhozamúak, értékes vízi és vízparti növényzetük, a nagyobb kiterjedésű természetközeli élőhelyeket összekötő ökológiai folyosó szerepük miatt védelmük kiemelt feladat. A vízfolyások karakteresebbé tétele, a vízminőség védelme érdekében a vízfolyások mentén tájfásítást, környezetükben természetkímélő gazdálkodás folytatását javasoljuk.

Külterületen lévő beépítésre szánt területek

A mezőgazdasági termeléshez szorosan kapcsolódó, állattartó telepként, gazdasági központként hasznosított majorokat a bennük folytatott tevékenységek és jelenlegi – a mezőgazdasági területeken megengedett értéket meghaladó - beépítési %-uk miatt javasoljuk **gazdasági területen** belüli övezetbe sorolni. A *mezőgazdasági majorokra* olyan szabályozási előírások megfogalmazása szükséges, melyek egyrészt a majorok kialakult telkén belül biztosítják a fejlesztés, bővítés lehetőségét, másrészt ösztönzik a majorok esztétikai megjelenésének kedvezőbbé tételét.

Gerendás külterületén a hulladéklerakóhely, a tervezett szennyvíztisztító, a településtől É-ra és K-re lévő rekreációs területek tartoznak a **különleges területek** közé. A *hulladéklerakó-hely* a belterületől DK-re, a belterületi határtól kb. 400 m-re helyezkedik el. Az állapota rendezetlen, jelenleg felszámolás alatt áll. Valamikor lehetett kerítése a lerakónak, de mára csak annak dűledező darabjai maradtak meg, a körbe telepített nyárfa pedig nem elegendő, nagyon hiányzik egy többszintű növényhatárolás (cserje- és lombkoronaszint). A hulladéklerakóhely teljes megszüntetésével együtt javasoljuk egyidejűleg a terület rekultivációját, ami

talajtakarást és növénytelepítést foglal magába. Korszerű *szennyvíz-tisztító* létesítését tervezi a település a községtől Ny-i irányba, kb. 200 m-re. A településtől É-i irányba egy nyugati-délkeleti irányú mélyvonulat húzódik, melynek környezete *rekreációs használatra* és a táji értékek megtartására javasolt. A település K-i határában lévő terület, a Csicsely-tó és környezete *intenzívebb rekreációs használatra* (kemping, sportpálya, játszótér stb.) javasolt terület.

Táji, természeti értékek védelme

Országos jelentőségű védett területek, illetve természeti emlékek:

- a természetvédelmi törvény erejénél fogva védett természeti emlékek, a *kunhalmok*

Bár a *kunhalmok* jegyzéke még nem készült el, a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban Természetvédelmi törvény) erejénél fogva a település közigazgatási területén található kunhalmok országos jelentőségű védettséget élveznek. Gerendás közigazgatási területén – a KMNP Igazgatóság adatszolgáltatása alapján - három kunhalom található, az egyik a Csorvás-Gerendás közötti műúttól Ny-ra mintegy 750 m-re, a másik a közigazgatási terület ÉK-i csücskében, a harmadik pedig a K-i szélen található. Sajnos mindhárom erősen beszántott, mindössze néhány méteres kiemelkedésük jelzi jelenlétüket.

A vizes élőhelyek, mint lineáris természeti elemeknek óriási jelentősége van a szigetszerűen elhelyezkedő élőhelyek (gyepterületek, erdőterületek) közötti kapcsolatok megvalósításában, így mint *ökológiai folyosók* elősegíthetik például az élőlények migrációját, vándorlását. Sajnos a legtöbb vízfolyás a vizek eutrofizációja, elszennyeződése, a vízfolyások part menti növényzetének sivársága, a vízfolyások szántóterületekkel történő túlzott megközelítése (természetközeli zöld sáv hiánya), a kemikáliák bemosódásának negatív hatása miatt kedvezőtlen állapotú, revitalizációjuk, rehabilitációjuk a természeti és antropogén tájalkotó tényezők egyensúlyának visszaállítása miatt elkerülhetetlen. A csatornák mentén tájfásítást javasolunk egyrészt tájképi, másrészt ökológiai szempontból.

Helyi jelentőségű védett területek, illetve természeti emlékek

Gerendás külterületén - az eddigi rendeletek értelmében - nincs helyi jelentőségű védett természeti emlék.

A külterületen lévő „Topoly-fát” (*Populus alba* - nyárfa) e tervben javasoljuk helyi védelemre.

Roncsolt felületek rendezése

Gerendás külterületén *roncsolt területnek* a hulladéklerakó számít. A *hulladéklerakó-hely* a belterülettől DK-re, a belterületi határtól kb. 400 m-re helyezkedik el, ma már nem használják. A terület állapota rendezetlen, első lépésként nagyon hiányzik egy többszintű növényhatárolás (cserje- és lombkoronaszint) és körbekerítés. A tájkép kedvezőbbé tétele és a környezeti elemek védelme miatt javasoljuk e terület mielőbbi rendezését, a hulladéklerakó-hely rekultiválását (földterítés, növénytelepítés) és védő erdőként való hasznosítását.

Belterületi zöldfelületek

A település kialakulása

Gerendás neve először 1418-ban fordul elő egy oklevélen „Gerendaseghaz” formában. Később Gerendás területén két család is osztozott, az Ábrahámfy- és a Maróthy-családok. A meg-megújuló határ viták miatt sokszor volt harcok színtere a település. A három megye (Békés, Csanád és Zaránd) határán fekvő település a tatárjárás és a török uradalom idején teljesen elnéptelenedik. A megye újbóli betelepítése 1720 után indult meg, Gerendásra szlovák ajkú jobbágyokat telepítettek. Az 1740-es években mint Csaba legelője szerepel a krónikákban. Az 1800-as évek elején Apponyi Albert gróf osztotta ki a birtokot. Főleg felvidékiek, de a környező községekből is települtek ide a jó földek miatt. A letelepedés 1870-körül érte el csúcspontját, ekkor tíz év alatt a település lélekszáma két és félszeresére nőtt. Gerendás az 1910-es évek óta tekinthető egységes településnek. Önálló községgé 1924-ben alakult Békéscsaba határából.

A településtörténet e rövid áttekintése is magyarázatot ad a mérnökien, mértanian kialakított, nem organikus, természetes fejlődés eredményeként kialakult településszerkezetre.

A települési zöldfelületi rendszer elemei

A település zöldfelületi rendszerének alkotói a közhasználatú zöldfelületek, mint a közkertek, közparkok, út- és térfásítások, parkerdők; a korlátozott közhasználatú zöldfelületek, mint a temető, sportpálya, templomkertek, intézménykertek, iskola, óvoda kertek; ill. a közhasználat elől elzárt magánkertek, ill. zárt vállalati kertek.

A kondicionáló és esztétikai hatás mellett a lakosság szempontjából legnagyobb használati értéke a közhasználatú zöldfelületeknek van. Jó adottság a településen, hogy bár, a **közparkok, közkertek** száma igen kevés, de a település összes zöldfelülete gondosan ápoltt, rendezett képet mutat.

Malomkerti pihenőpark

A település központi részén a strand és Művelődési Ház bejárata előtti terület. A terület kettős funkciójú, rendezvényeknek is otthont ad, egyéb időben pedig pihenőparkja a településnek, központi fekvésénél fogva sokan használják is. A pihenőpark lombhullató állományát idősebb japánakácok (*Sophora japonica*) alkotják, de van itt selyemakác (*Albizia julibrissim*), nyírfa (*Betula pendula*), vérszilva (*Prunus cerasifera* 'Nigra'), a cserjeszintben pedig madárbirs (*Cotoneaster* sp.), illetve a telekhatár mentén lombhullató cserjesáv húzódik. Viszonylag sok örökzöld növény is helyet kapott itt, ezüstfenyő (*Picea pungens*), tiszafa (*Taxus baccata*), kék katlascédrus (*Cedrus atlantica* 'Glauca'), tuják (*Thuja occidentalis* 'Smaragd'). A terület továbbra is igényes fenntartását és a település erejétől függően esetleg kis virágdíszítést (egynyári vagy évelő) javasolunk a területen.

Iskola mögötti közkert

A Fürst Sándor utcában található viszonylag nagy területen egy játszó-, pihenő és sportkert. Kedvező adottság, hogy a terület megfelelően nagy, így elegendőnek bizonyul a lakosság, illetve iskolaidőben az iskola számára. A területet kedvező

módon erdősáv határolja az út felől. A lombkoronaszintet egy-két fa alkotja a területen, vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) és nyárfa (*Populus sp.*), a cserjeszint igen szegényes. A területen található egy sportpálya és csőjátárszerek, mely utóbbiaknál felhívánk a figyelmet a 2004. február 1-én hatályba lépő új GKM rendeletre, mely a játárszerek biztonságosságáról szól. A területen javasolt egyrészt a növényállomány gazdagítása, másrészt a felszereltség bővítése.

A településen több utcában is kialakultak egységes **fasorok**, mely egyedülálló adottságnak mondható a többi hasonló nagyságú településsel összehasonlítva. Az egységes fasorok helyi jelentőségű természetvédelmi területek is egyben (Ady Endre utca, Kossuth Lajos utca, Dózsa György utca)

A lakóutcákra általánosságban jellemző a fásítás, az alkalmazott fajok többnyire gyümölcsfák vagy csonkolt akác, japánakác, egy-egy lakóutca pedig igen gyéren fásított.

A település teljes közigazgatási területén igen kevés az erdő, erdősáv. A település K-i szélén a Csicsely-tó környezetében az önkormányzat fásított mintegy 3 ha-nyi területen, mellyel a rekreációs használatot készítették elő. A település DNY-i sarkában lévő gazdasági területet többszintes, legalább 6 m széles erdősávval kell elhatárolni a lakóterületek irányából.

A korlátozott közhasználatú zöldfelületeknek a zöldfelületi rendszerben betöltött szerepe szintén nagy, mind biológiai, mind esztétikai, mind funkcionális-használati szempontból.

Temető:

A temető területe szépen fásított, van itt ezüstjuhar (*Acer saccharinum*), vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*), szil (*Ulmus sp.*), hárs (*Tilia sp.*), és juhar (*Acer sp.*), a területen hiányzik körbe a cserjelehatárolás, mely kedvező lenne a kegyeleti jelleg erősítése végett. A temető bővített területén az előírásoknak megfelelően 30 méteres véderdősávot kell létesíteni telken belül.

Strandfürdő:

A strandfürdő területe kicsi, a terv tartalmazza a bővítés lehetőségét. A strand zöldfelülete gondosan ápolat, rendezett képet mutat. Viszonylag sok örökzöld található itt (tuják, hamisciprusok stb.). Kedvező adottság a Fürdő utca felőli cserjesávként ültetett tuja-sor. A területen egy-két lombhullató fa is szükséges lenne a megfelelő nagyságú árnyék biztosítása végett, illetve mert ezek hosszabb távon az alföldi klímát jobban tűrik.

Jelentősebb zöldfelülettel rendelkező intézménykertek:

- Általános iskola
- Óvoda
- Szociális otthon
- Polgármesteri Hivatal
- Templomkertek

Általános iskolakertje (Fürdő u. 14.):

Az iskola udvara megfelelően árnyékolt, sok platánfa (*Platanus x hispanica*) és nyárfa (*Populus sp.*) van az udvaron, az előkertben pedig lucfenyő (*Picea abies*).

Óvoda (Áchim u.)

Az egykori iskola most óvodaként működik, udvarán viszonylag kevés növény van, gyümölcsfák és szomorúfűz (*Salix alba 'Tristis'*), melynek bővítése, gazdagítása javasolt. Az udvaron vannak játszóeszközök is.

Szociális otthon (Petőfi u.)

Az otthon udvarán van az idős hársfa (*Tilia sp.*), mely helyi jelentőségű természetvédelmi emlék. Az udvar rendezett, sok ezüsthégy (Picea pungens), gyümölcsfa és egyéb örökzöldek vannak.

Polgármesteri Hivatal (Petőfi u.)

Példáson rendben tartott udvar sok örökzöld növényvel (tuja, hamisciprusok stb.)

Templomkertek:

A Katolikus templomkert az óvoda udvar és a Szociális Otthon között van. Sok növény van itt, ezüsthégy (Picea pungens), feketehégy (Pinus nigra), puszpáng (*Buxus sempervirens*) stb.

Az Evangélikus templomkert is rendezett, ott puszpáng (*Buxus sempervirens*) és lucfenyő (*Picea abies*) az uralkodó fajok.

A közhasználat elől elzárt zöldfelületek, a *magánkertek* a település egésze szempontjából is értékesek, hiszen még természet-felületként is részt vesznek a település kondicionálásában. A településről általánosságban elmondható, hogy a magánkelkek viszonylag nagy területűek, így elég hely van a kertek kialakítására is.

Helyi jelentőségű védett természeti emlékek

A Békés Megyei Tanács 2/89/VI.22. sz. határozatában megyei védelem alá helyezte az alábbi természeti értékeket: (melyek a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv. értelmében helyi jelentőségű természetvédelmi területekké váltak, erről azonban jelen időpontig helyi rendelet nem született.)

Fő utca (Ady Endre u.)

Kossuth u. hársfasor

300 db kis- és nagy levelű hárs (*Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*)

Dózsa György u.

10 db kocsányos tölgy (*Quercus robur*)

Katolikus Templom Kert

1 db nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*)

E listát azzal bővítenénk ki, hogy a Petőfi utcai vegyes fasort (juhar, hárs, kőris) és a Dózsa György utcai hársakat is javasoljuk helyi védelemre.

Összegzés

A zöldfelületre vonatkozó vizsgálataink alapján megállapítható, hogy Gerendás zöldfelülete annak ellenére, hogy sok jó vonást rejt, mégis *fejlesztésre* szorul. A zöldfelület-fejlesztés egyrészt a meglévő zöldfelületek felújítására, kiegészítésére, gazdagítására, másrészt új zöldfelületi elemek létrehozására (pl. Csicsely-tó és környéke) irányul.

Gerendás község településszerkezeti terve

alátámasztó munkarész

**A TERMÉSZETI ÉS A MŰVI KÖRNYEZET EGYMÁSRA
HATÁSA ALAPJÁN KIDOLGOZOTT JAVASLAT**

A TERMÉSZETI ÉS A MŰVI KÖRNYEZET EGYMÁSRA HATÁSA ALAPJÁN KIDOLGOZOTT JAVASLAT

A természeti és a művi környezet egymásra hatása alapján kidolgozott javaslat az EU környezetvédelmi gyakorlatában meghonosodott modellen alapszik: a hatás – hatásviselő – hatásállapot mutatók – válasz logikai keretében vizsgálja a környezet állapotát és értékeli a településrendezési tervben megfogalmazott fejlesztések, megváltozó területhasználatok és a környezeti állapot kölcsönhatását. E logikai keret figyelembevételével e hatások – válaszlépések mechanizmus a településrendező számára annak térbeli lehatárolását jelenti, a hozzá rendelt szabályozási és korlátozó intézkedések megfogalmazásával. Az így kialakított övezetek nem csupán a terület-felhasználás, beépíthetőség övezetei, hanem egyben környezetvédelmi övezetek is, ahol egységes, vagy közel egységes környezetvédelmi célállapotok határozhatók meg, és amelyben nagyjából azonosak a környezet minősége iránti elvárások is. Ezzel a módszerrel a tervezési terület átfogó környezetvédelmi szabályozását lehet előkészíteni, segíteni és a településrendezési terv eszközeinek határán belül: megvalósítani.

Földrajzi szempontból a tervezési terület a Körös-Maros köze középtáj belsejében elhelyezkedő *Békési-hát kistáj* közepének északi részén fekszik. (A tervezési terület részletesebb leírása: Gerendás általános földrajzi adottságai c. fejezetben található.) A környezet minőségével szembeni elvárások magasak, s valóban indokolt a jövőre nézve a jelenleg még kedvezőnek tekinthető állapotnak nem csupán a megőrzése, hanem szerény mértékű további javítása is (a szerény mértékű javítás a mai környezeti tendenciák mellett a realitásokkal számotvető maximális lehetőség).

A rendezési terv a településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott stratégiai célok megvalósítására irányul, ezek:

- a lakosság anyagi gyarapodásának elősegítése, életminőségének javítása,
- a község népességmegtartó erejének növelése,
- a helyi gazdaság élénkítése,
- a település agrárjellegének megtartása.

A fejlesztés főirányait a következőképpen lehet összefoglalni:

A településfejlesztési koncepcióból, a település felméréséből, adottságainak elemzéséből három fejlesztési főirány jelölhető ki, amelyekre a rendezési terv épül:

- a település általánosan rendezett képének megőrzése, apró lépésekkel történő gazdagítása; a településközpontként funkcionáló településrész minőségi feljavítása; a belterületi fejlődés kisvárosias irányba fordítása,
- az organikus külterület-belterület kapcsolat megőrzése és új elemekkel való gazdagítása,
- strukturált, több, alternatív agrárgazdasági fejlesztési iránynak lehetőséget biztosító, tájpotenciálnövelő külterületfejlesztés.

A tervezett fejlesztések, és területhasználatok nem változtatják meg alapvetően a környezet terhelésének korábbi rendjét. Az eddigtől eltérő környezetterhelések az: Gip, Gip-f, Gip-má, K-sz övezetben várhatók (részletes leírásuk: településszerkezeti terv kötelezően elfogadandó munkarészben).

A környezetvédelmi feladatokat részletesen megfogalmazta a település képviselő-testülete által 2003. május 27-én elfogadott települési környezetvédelmi program.

A települési környezetvédelmi programban, és a településszerkezeti tervben előirányzott célok és tevékenységek illeszkednek az országos, a megyei, illetve a regionális környezetvédelmi programokban megfogalmazott célokhoz és feladatokhoz.

A rendezési tervben megfogalmazott célok, és a lehatárolt övezetek és a környezeti hatásviselő elemek várható kölcsönhatása:

Környezeti elemek védelme:

Levegőtisztaság védelem:

A Körös-vidéki Környezetvédelmi Felügyelőség (KVKF) által működtetett imissziós mérőhálózat négy településen méri rendszeresen a légszennyezettséget. Gerendáshoz legközelebb az orosházi mérőpont van, de közelsége miatt a békéscsabai mérési eredmények és érvényesnek tekinthetők. Feltételezhető, hogy az itteni mérési adatok, a speciálisan városi szennyezések kivételével (a közlekedésből és az iparból származó CO₂, SO₂, Nox) nagyjából megfelelnek a gerendási állapotoknak is. Ezek szerint a település –feltételezett– légszennyezettsége nem számottevő, a fő paraméterek határérték alattiak, kivéve a szálló és ülepedő port. Általánosan elfogadott feltételezés szerint ez a megye településeinél a közlekedésből és a mezőgazdaság diffúz szennyezéséből adódik. A termőföldek deflációra való hajlama szintén alátámasztja ezt a feltételezést. A településen csak a mezőgazdasági terményszárítók tekinthetők jelentős emissziós pontforrásnak.

A jelenlegi, lényegében kedvezőnek tekinthető állapot megtartása és ezen belül a porszennyezés csökkentése érdekében a következő célkitűzések fogalmazhatók meg:

- a kommunális kibocsátások és a lakóterületek közé ékelődő ipari kibocsátások megelőzése és csökkentése (különös tekintettel a lakóépületek között létesített új kisvállalkozási telephelyekre),
- a hulladékmegsemmisítés légszennyező hatásainak megelőzése és csökkentése,
- a mezőgazdaságból származó diffúz szennyezések, elsősorban a porszennyezés csökkentése: szélvédő erdősávokkal, út menti fasorok telepítésével, a gyengébb termőképességű földrészleteken kisebb erdők telepítésével.

Az övezeteken belüli egyes beruházások megvalósításánál kötelező jelleggel irányadó a levegő védelmével egyes jogszabályokról szóló 21/2001. (II.14.) Korm. rendelet, valamint a végrehajtására kiadott miniszteri rendeletek előírásai.

Vizek védelme:

Felszíni vizek védelme:

A település közigazgatási területén a jelentősebb felszíni vizek: a KÖVIZIG kezelésében levő Dögös-Kákafoki csatorna és a Tulkánéri főcsatorna, a Dél-Békési Vízműtársulat illetékességébe tartozó Hajdú-ér Otlakai és a Görbedi csatorna.

A belterülettel K-i oldalon határos Csicsely tó, amely környezetével a település szempontjából jóléti hasznosításra tervezett terület.

E vízterek a kommunális folyékony hulladékok és a mezőgazdaság diffúz szennyezése által terheltek. A reálisan elérhető cél e vízterek mentesítése a helyi szennyezésektől, valamint a medrek és partszakaszok folyamatos karbantartása.

Indokolt intézkedések:

- a felszíni vizeket érő szennyezőanyag terhelések megszüntetése,
- a meder és partszakaszok rendszeres karbantartása,
- a Csicsely tó rehabilitációja.

A Csicsely-tó rehabilitációs tervének elkészítésekor tisztázni kell annak felszín alatti vízkészlettel való kapcsolatát.

Felszín alatti vizek:

A talajvíz elszennyeződése elsősorban a kommunális eredetű szennyezéseknek köszönhető, amelyek a szennyvízcsatorna rendszer hiányából adódnak, valamint a belterületi állattartásból a talajba jutó szennyezésektől.

A szükséges intézkedések:

- a szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése,
- szennyvíztisztító telep létesítése,
- a bel- és külterületi állattartásból eredő szennyezések csökkentése,
- a mezőgazdaságból származó diffúz szennyezések (műtrágya, vegyszerezés stb.) szigorúbb ellenőrzése, környezetbarát technológiákra való áttérés.

A település a Maros-hordalékkúp, felülről is utánpótlódó, határral megosztott felszín alatti vízbázis területén fekszik. A Maros-hordalékkúp az EU-s elvárásoknak megfelelően kijelölt víztest –vízföldtani egység-, amelyben több üzemelő és több távlati vízbázis található. Az ivóvízbázis nem csak a települést látja el jó minőségű ivóvízzel, hanem a Közép-Békési Regionális Vízmű rendszerein keresztül Békés megyében cca. kétszázezer ember ivóvízellátását biztosítja. Az ivóvízbázis védelme –különös tekintettel arra, hogy részben felülről is történik a vízutánpótlása- különös figyelmet érdemel.

Tekintettel arra, hogy a fél megye ivóvízellátása erről a vízbázisról történik, indokolt a szigorú környezetvédelmi ellenőrzése, és a vízbázist veszélyeztető tevékenységek korlátozása. Így szükséges a településen a szennyvízcsatorna hálózat teljes körű kiépítése, szennyvíztelep létesítése, a mezőgazdasági termelés műtrágya és vegyszerhasználatának esetleges korlátozása, ill. minden olyan gazdasági és egyéb tevékenység korlátozása vagy akár tiltása, amely környezeti kockázatot jelent a vízbázisra. Természetesen amilyen mértékben indokolt a korlátozások eltérése a település részéről, ugyanannyira indokolt ennek az ellentételezése is, hiszen nem várható el, hogy mások érdekeinek védelme miatt a település és lakosai méltánytalanul hátrányos helyzetbe kerüljenek. A környezetvédelmi korlátozások tehát csak akkor tekinthetők korrektnek és jogszerűnek, ha együtt járnak a szükséges anyagi, esetleg más jellegű -az anyagot egyenértékűen kiváltó- ellentételezésekkel is.

Az indokolt intézkedések hasonlóak, mint a talajvíz védelmében hozottak (a talajvíz a hordalékkúpon kapcsolatban áll az ivóvízadó réteggel):

- a szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése,
- szennyvíztisztító telep létesítése,

- a bel- és külterületi állattartásból eredő szennyezések csökkentése,
- a mezőgazdaságból származó diffúz szennyezések (műtrágya, vegyszerezés stb.) szigorúbb ellenőrzése, környezetbarát technológiákra való áttérés.

A 48/2001. (IV.3.) Korm. rendelet szerint Gerendás a nitrátérzékeny települések között szerepel, ezért a mezőgazdasági tevékenységet folytatóknak szükséges a rendelet előírásait alkalmazni.

Földvédelem:

Az általános prioritás:

- a talaj mennyiségének, minőségének és sokrétű funkcióinak megőrzésével a fenntartható fejlődés, ezen belül a természeti értékek és a mezőgazdaság optimális működésének és összhangjának biztosítása,
- a földvédelem korszerű eszközeinek alkalmazása (veszélyeztetettség felmérés, kockázatbecslés, költség-haszon elemzés stb.)
- a defláció káros hatásai ellen való védelem intézkedései.

Az önkormányzat által reálisan vállalható feladat e folyamat szervezésében való részvétel, a gazdálkodók tevékenységének összehangolása, továbbá a gazdálkodók segítése a központ ill. uniós források elérésében. A defláció elleni védelemben a mezővédő erdősávok, fasorok, dűlőutak menti fásítás szorgalmazása, segítése, esetenként előírása.

Települési és épített környezet védelme:

A települési környezet védelme:

Az általános cél egy jobb, kevesebb környezeti stresszhatást közvetítő, jobb környezeti állapotjellemzőkkel rendelkező települési környezet kialakítása.

Ennek megfelelően az általános településkörnyezeti célok:

- a települési légszennyezés csökkentése (elsősorban a porszennyezésé),
- a települési szennyvízcsatorna-hálózat és a színyvíztisztító telep kiépítése,
- az ivóvízbázis, a felszíni és felszín alatti vizek védelme a szennyezésektől,
- a települési szilárd hulladékok megfelelő kezelése és ártalmatlanítása, valamint a településtisztasági feladatok ellátásának fejlesztése,
- a településen kibocsátott környezeti zaj- és rezgésterhelés egészséget és közérzetet veszélyeztető hatásainak alacsony szinten tartása,
- a települési zöldfelületek jelenlegi kedvező állapotának továbbfejlesztése mind mennyiségi, mind minőségi vonatkozásban,
- a lakosság bevonása települési környezetvédelmi döntésekbe és azok végrehajtásába,
- a településkép és a település általános tisztaságának megőrzése, ill. javítása,
- a település területén (kül- és belterületen egyaránt) található természeti értékek, élőhelyek védelme és szakszerűségének megőrzése.

Az emberi egészség védelmének környezeti vonatkozásai:

A hazai lakosság állapotát jellemző egészségügyi, de különösen halálozási mutatók jól jellemzik, hogy e téren nagyon súlyos problémával kell szembenézni. A

munkaképes korú népességet tekintve a férfiaknál a halálozási esélyek a 20-as éveknek felelnek meg, a nőknél pedig a mutató értéke a harminc évvel ezelőtti szinten van. Ezek az adatok nyilvánvaló indikátorai egy igen súlyos helyzetnek, amelyet –több tényezővel együtt- a környezeti problémák is erősítenek.

Az önkormányzat cselekvési köre ebben a kérdésben meglehetősen korlátozott, a legfontosabb feladata, hogy:

- a központilag elrendelt, ill. elindított intézkedések helyi szinten elérjék a veszélyeztetett lakossági csoportokat,
- az egészségügyi szolgáltatások helyi fejlesztését koordinálja és lehetőségeihez mérten finanszírozza,
- az egészségkárosító környezeti hatásokat a rendelkezésre álló közigazgatási, hatósági és finanszírozási eszközökkel igyekezzék megszüntetni, vagy legalábbis minimumra csökkenteni.

Az épített környezet védelme:

- az épületek, építmények értékének, mint a nemzeti és települési vagyonrészének megőrzése és növelése, a környezet- és természetvédelmi szempontok figyelembe-vételével,
- az épített környezeti elemek, mint környezeti, nemzetgazdasági és települési értékhordozók biztosítsák a lakosság és a gazdaság igényeinek megfelelő színvonalú kielégítését és a lakosság minél jobb életminőségi feltételeinek megteremtését,
- a műemléki ill. műemléki védettségre érdemes épületek, településszerkezet helyzetének javítása.

A természet védelme:

Természetvédelem:

Gerendás közigazgatási területén nincsen a Körös-Maros Nemzeti Parknak törzsterülete, vagy különleges elbánást, védelmet igénylő természeti értéke. Ugyanakkor a település értékes növényállománnyal rendelkezi, és külterületén is számos védelemre indokolt részlet található (pl. a három kunhalom stb.).

Így a természetvédelemben az alábbi célokat indokolt kijelölni:

- az élővilág sokszínűségének megőrzése, a helyi védelemre javasolt területek degradációjának megakadályozása, helyreállítása, kezelése,
- az értékek kutatása, feltárása,
- ezek bemutatása, népszerűsítése,
- az ökológiai hálózat fejlesztése.

Tájvédelem:

Gerendás a Békési-hát kistájon fekszik, nem látványos, de finom domborzati és táji értékekkel. A kül- és belterület kapcsolata rendezett, védelemre érdemes. A finomdomborzat mentén számba vett régészeti lelőhelyek, a három kunhalom, a hozzájuk kapcsolódó szerény, de megbecsülendő természeti értékekkel (növényvilág, természetes élőhelyek stb.) olyan adottság, amelyet a táj és a tájba illeszkedő település érdekében ki kell aknázni.

A Gerendáshoz hasonló nagyságú települések esetében különös jelentősége van a táji adottságok kiaknázásának, ezért a táji értékeket, a külterületi térszerkezetet fokozott figyelemmel kell gondozni és a lehetőségek alapján fejleszteni.

A tájvédelem alapvető céljai:

- a fenntartható fejlődést biztosító, többcélú tájhasznosítás új formáinak bevezetése (ezek az új formák, sok esetben a régi tájhasználatához való visszatérésre épülnek),
- a komplex tájpotenciál védelme,
- a természeti értékek megőrzése, védelme, környezetük gazdagítása,
- a természetes és természetközeli élőhelyek számának gyarapítása,
- a külterületi rendezések (tagosítás, infrastruktúra kiépítése stb.) esetében a határ, illetve nyomvonalak kijelölésénél a táj finomdomborzatának értékeihez való messzemenő alkalmazkodás,
- a mezőgazdasági termelésnek a táj adottságaihoz való harmonikus közelítése.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás igen jelentős változásokat idézhet elő a külterület használatában, szerkezetében, a művelési ágak megváltozásában. E számunkra nem mindig kedvező körülményt azonban előnyös változások elérésére is át lehet fordítani. Ilyen a települést körülvevő kertek (kis külterületi parcellák nagy kézi munkaigényű zöldség és gyümölcsstermesztésre való használata, a Miló és a Kálmán dűlő közötti melyebb fekvésű vonulat komplex tájhasznosításra való átállítása, természetközeli élőhelyek kialakítása, hagyományos gazdálkodás bemutatása, falusi túrizmus, helyi kézműves és gazdálkodási hagyományok ápolása stb.). Az új területhasználatoknak a táji értékekhez igazítva lehetőség nyílik új munkahelyek teremtésére, ezek a táj adottságaiból szervesen következnek, és növelik a komplex tájpotenciált, a környezeti biztonságot, lehetőséget adnak a biodiverzitás megőrzéséhez, az ökológiai folyosók kialakítására, fenntartására a vonatkozó uniós elvekkel összhangban.

A fenti elveket és célkitűzéseket a rendezési terv településszerkezet-alakítási és szabályozási elveiként érvényesíti.

Önállóan kezelt hatótényezők:

Hulladékgazdálkodás:

Települési szilárd kommunális hulladékok:

A településen keletkező kommunális hulladékot rendszeresen gyűjtik és a békéscsabai térségi hulladékkezelőbe szállítják. A közterületek rendjéről, a szemétszállításról képviselő-testületi rendelet gondoskodik. A régi kommunális szilárd hulladék lerakó rekultivációjának előkészítését megkezdték. Évente kétszer lomtalanítási akciót tartanak. Szükséges lenne még a komposztálásra alkalmas hulladékok gyűjtése és szakszerű komposztálása.

Tervezett intézkedések:

- a felhagyott szilárd kommunális hulladéklerakó rekultivációja,
- a komposztálható hulladékok lakossági, mezőgazdasági és települési szintű, szakszerű komposztálásának a rendjét kialakítani, a szükséges mérnöki létesítményeket (gyűjtő deponáló, aprító, átmeneti deponáló, komposztáló érlelő, levegőztető berendezés, komposztároló és csomagoló) megépíteni,

- a külterületi lakott helyeket és mezőgazdasági telephelyeket bekapcsolni a hulladékártalmatlanítás jelenlegi, jól működő rendszerébe.

Települési folyékony hulladék:

A település nem rendelkezik szennyvízcsatorna hálózattal, sem szennyvízkezelő művel. A lakosok teljeskörű ivóvízellátása nyomán keletkező szennyvizet szikkasztással helyezik el, amely veszélyezteti a település alatti ivóvízbázist. A Maros-hordalékkúpon való elhelyezkedés szükségessé teszi a száz százalékos kiépítést, a szennyvízcsatorna hálózatba gazdaságosan nem bekapcsolható külterületi lakott helyek és mezőgazdasági telephelyek esetében pedig a közműpótló berendezések telepítését.

A 219/2004. (VII.21.) Korm. Rendelet 2. számú melléklete határozza meg a területek felszín alatti vizek szempontjából való érzékenységi besorolását. E szerint Gerendás település közigazgatási területe az érzékeny területek közé tartozik. Tekintve, hogy ez az intézkedés elsősorban a település alatti ivóvízbázis védelmét szolgálja, amely megyei érdek (többször említésre került, hogy a vízbázisról kétszáz ezer ember egészséges ivóvízzel való ellátását biztosítják), így a szennyvízkezelő rendszer és hálózat kiépítését nem csupán települési forrásokból kell finanszírozni, hanem olyan forrásokból, amelyek a védelemben érdekelttekhez kötődnek. Méltánytalan és jogszerűtlen lenne a települést olyan, erejét meghaladó beruházásokra kötelezni, amelyek mások érdekeit szolgálják.

Tervezett intézkedések:

- szennyvíztisztító telep építése,
- a szennyvízcsatorna hálózat kiépítése a belterületen,
- a lakások teljes körű bekötése a hálózatba,
- külterületi lakóhelyek és mezőgazdasági telephelyek esetében egyedi szennyvízkezelés megoldása közműpótló berendezésekkel.

Települési hulladékként kezelt egyéb hulladékok:

Kitűzött cél:

- az építési-bontási hulladékok másodnyersanyagként való hasznosításának megoldása.

Mezőgazdasági hulladékok:

Kitűzött cél:

- a mezőgazdasági hulladékok komposztálással újrahasznosíthatóvá alakítása (egyedi megoldásokkal és települési komposzttelep kialakításával),
- a keletkezett, illetve keletkező hígtrágya szakszerű kezelése.

Veszélyes hulladék:

A megyében, így gerendáson is az ipari eredetű veszélyes hulladékok gyűjtése és ártalmatlanítása megoldott, települési szinten ezzel nem kell foglalkozni.

Az egészségügyi hulladékokat külön szerződés alapján Orosházára szállítják, ártalmatlanításukról ott gondoskodnak.

Az intézményes kommunális szemétszállítást települési megbízás alapján végző cég a lakosságnál keletkező egyéb hulladékokat (pl. fóliamaradványok stb.) és a veszélyes hulladékok egy részét szintén települési megbízás alapján összegyűjti és elszállítja. Ennek ellenére különös gondot kell fordítani a lakosságnál keletkező veszélyes hulladékok intézményes összegyűjtésére és ártalmatlanítására.

A település Csorvással közösen működtet dögkutat (Csorvás közigazgatási területén), amely a környezetvédelmi előírásoknak nem felel meg, korszerűsíteni kell.

Tervezett intézkedések:

- a lakosságnál keletkező veszélyes hulladékok (szárazelem, gyógyszer, festék, vegyszermaradékok stb.) teljes körű gyűjtésének és ártalmatlanításának megszervezése.

A településszerkezeti terv az Gip-má övezet kijelölésével egy általános mezőgazdasági, ipari és környezetvédelmi ipari övezetet hoz létre, amelyben lehetőség van a hulladékgazdálkodással kapcsolatos telephelyek kialakítására (hulladékudvar, komposztáló telep stb.).

Zaj- és rezgés elleni védelem:

A településen nincsen nagyobb, zajforrással terhelt ipartelep, illetve lakóterületbe ágyazott üzem, telephely. A csekély zajterhelés a település belső és a településen áthaladó, mindkét esetben kismértékű közlekedési forgalomból származik. A település utcái, különösen a szélesebb, viszonylagosan nagyobb forgalmú utcák jól fásítottak, így a zajterhelés elleni védelem külön intézkedést nem igényel.

Kitűzött célok:

- a jelenlegi kedvező állapot megőrzése,
- hosszú távon a nappali zajterhelést a nemzetközileg elfogadott norma alapján 65 dB (A) alatt tartani,
- elsősorban a kisvállalkozások körében jelen levő, lakókörnyezetbe ágyazott ipari telephelyek zajkibocsátását korlátozni, e telephelyek növekedése esetén gazdasági övezetbe telepítését (esetleg önkormányzati kedvezményes telekjuttatással) támogatni.

A településen önkormányzati intézkedést igénylő rezgésvédelmi problémák nincsenek.

Környezetbiztonság:

A Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság Békés megyére kidolgozott ár- és belvízzel veszélyeztetett területek besorolása alapján Gerendás nem minősül veszélyeztetett településnek. A környezeti kockázatok szempontjából így a belvíz elleni védekezés és a biztonságos csapadékvíz-elvezetés önkormányzati lépéseket igényel. A csapadékvíz-elvezetési műszaki rendszer tervezése megtörtént. A karbantartási és fejlesztési munkák folyamatosan végezhetőek.

A településen nincsenek olyan ipari üzemek, amelyek környezetvédelmi szempontból technológiai katasztrófák elleni különleges védelmi, vagy monitoring

rendszer kiépítését indokolnák. A megyei polgári védelem felügyelete a település számára elégséges biztonságot jelent.

Környezetbiztonsági szempontból csak a jó minőségű termőföldek defláció elleni védelme igényel intézkedést. A kilencvenes évek elején kora tavasszal lezajlott deflációs károkat a pár napig tartó erős széllel egybeeső különösen száraz időszak okozta. Bár az ilyen jellegű károk nem túl nagy gyakorisággal jelentkeznek, mégis indokolt a defláció káros hatásai elleni óvintézkedések megtétele.

Környezetbiztonsági kérdésnek minősül továbbá a település alatti ivóvízbázis védelme, amely a korábban kifejtettek szerint komplex megközelítést igényel, és leghatásosabban összetett projektekkal érhető el benne eredmény.

Tervezett intézkedések:

- a település alatti ivóvízbázis komplex megközelítésű védelme,
- a defláció káros hatásai ellen a külterületen fasorok, mezővédő erdősávok, a gyengébb, mezőgazdasági termelésre gazdaságosan nem használható – összességében kisebb területek- erdősítése.

Mikroklimatikus szempontból és a defláció elleni védőintézkedések együttesen indokolják, a rendkívül alacsony külterületi erdősterületek legalább szerény mértékű gyarapítását, az említett, mezőgazdasági termelésre kevésbé alkalmas területeken. Indokolt a környezeti biztonságnak ezekkel az eszközökkel való javítása.

Békéscsaba, 2004. február 23.

Papp László sk.
településtervező

Gerendás község településszerkezeti terve

alátámasztó munkarész

**KÖZMŰFEJLESZTÉSI JAVASLAT: VÍZ, SZENNYVÍZ,
GÁZELLÁTÁS, CSAPADÉKVÍZELVEZETÉS**

GERENDÁS TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERV ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZ KÖZMŰVEK

Gázellátás

Gerendás teljes belterületén ki van építve a vezetékes földgázhálózat. A helyszínrajzon fel vannak tüntetve a meglévő 6 bar-os és a középnyomású elosztóhálózat gerincvezetékei.

A gázfogadó állomás a település D-i részén a Fürdő utca végén található. A gázfogadó 6 bar-ról 3 bar-ra szabályoz és a külterület irányába biztosít 6 és 3 bar nyomású földgázt.

Gerendás belterületének jelentős részén 3 bar nyomású elosztóhálózat van kiépítve. Ennek gerincét képezi a gázfogadótól induló PE 110 vezeték. A vezeték a település közepén halad keresztül.

Belterületen a Ø 63 KPE és ennél kisebb méretű 3 bar-os hálózat nyomvonalai van ábrázolva.

A belterületen levő utcákban a 3 bar-os hálózat többsége Ø 32 KPE vezeték.

A külterületi részeken általában vezetékes gázellátás nincsen.

Mivel a településen már korábban kiépült a vezetékes földgázellátás, az elkövetkezőekben nincsen szükség a hálózat bővítésére. A fejlesztésre kijelölt területek felé a hálózat bővítésének lehetősége adott. A település lakosainak száma és a beépíthető lakóterületek nagysága nem változik. Csak a meglévő hálózat folyamatos karbantartása, esetleg új leágazó vezetékek építése sorolható a jövő feladatai közé.

A gázhálózat zöme 1983-1984. évben épült, majd az igények szerint tovább bővítették. Jelenleg a település szinte valamennyi ingatlana ellátható földgázzal. A gázhálózat teljes egészében PE anyagból épült.

A település gázellátását biztosító KÖGÁZ-1500/6/3 típusú nyomásszabályozó biztosítja a hosszú távú gázigények kielégítését, beleértve az ipari fejlesztésre kijelölt területek várható földgázigényét is.

Vízellátás

A község teljes területén az ivóvízhálózat ki van építve. A bekötések száma: 524 db. Az elosztóhálózat hossza: 21,22 km, ebből a bekötővezetékek hossza: 5,1 km. A hálózat körvezetékes rendszerű, a megfelelő víznyomást a víztorony biztosítja. A gerincvezeték átmérője 80-150 mm-es műanyag cső.

A vízellátást az önkormányzat tulajdonában levő vízgyűjtő biztosítja. A rézsú víztermelő és elosztó hálózattól áll. Ezek a létesítmények önkormányzati tulajdonban vannak, üzemeltetője a HIDRO-G Kft.

A vízellátás teljes egészében felszín alatti vízből történik, melyet 2 db termelőkút biztosít.

I-es kút:

Száma: 104 sz.

Helye: Kossuth u.

Mélysége: 73 m.

Átmérője: 105 mm.

Víztermelése: 400 l/perc.

Fúrás ideje: 1978.

II-es jelű kút:

Száma: 108 sz.

Helye: Fürdő u.

Mélysége: 88 m.

Átmérője: 300 mm.

Víztermelése: 960 l/perc.

Fúrás ideje: 1987.

A vízmű a Fürdő utcában van, itt található a 200 m³-es víztorony. A település vízellátását biztosító kutakban elhelyezett búvárszivattyúk közvetlenül a toronyra dolgoznak.

Az éves vízfogyasztás 2001-ben 42.400 m³, 2002-ben 49.968 m³ volt.

A hálózaton 8 db közkifolyó,
36 db földfeletti tűzcsap,
3 db földalatti tűzcsap,
1 db ürítőcsap található.

A vízminőségi ellenőrzést végző laboratórium a Békés Megyei Vízművek Vállalat központi laboratóriuma, amely e feladatra működési engedéllyel, ISO minősítéssel rendelkezik.

A szolgáltatott víz minőségével kapcsolatban a településnek 2009. december 15-ig teljesíteni kell az alábbi határértékeket:

Arzén: 10-30 µg/l.

Ammónia: >0,5 mg/l,

Mangán: >0,05 mg/l.

A vízkezelő berendezések, műtárgyak állapota elfogadható. Az üzemeltető rendelkezik az üzemeltetéshez szükséges dokumentációkkal, vizsgálati adatokkal. A rendszer a tervezett településfejlesztések ellátásához szükséges tartalékokkal rendelkezik.

Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás

Gerendás szennyvízelvezetés szempontjából teljesen ellátatlan településnek tekinthető. A lakossági és a intézményi-kommunális szennyvizek nagyobbik része házi szikkasztókon keresztül a talajba kerül, kisebbik részét meglevő szennyvíztelepekre szállítják.

A település Békés megye egészséges ivóvízellátásában meghatározó szerepet játszó Maros-hordalékkúpon helyezkedik el, ezért a vízbázis védelmének érdekében Gerendás községben ki kell építeni a szennyvízcsatorna hálózatot és meg kell oldani, hogy a keletkezett szennyvíz a környezetvédelmi szempontoknak megfelelő szennyvíztisztító műbe kerüljön.

Békés Megye Területrendezési Terve a vonatkozó szakági megalapozó munkarészek alapján tesz javaslatot a térségi jelentőségű szennyvízelvezető rendszerek kiépítésére (a szerkezeti terv leírása alapján: „térségi jelentőségű szennyvízelvezetési rendszer a legalább két település szennyvízelvezetését és tisztítását biztosító rendszer”). A község e terv szerint a Csanádapáca, Csabaszabadi, Gerendás, Pusztaföldvár településeket sorolja kölcsönös érdekeltégi körbe. Gerendás ennek megfelelően Pusztaföldvárral közösen tervezi egy korszerű szennyvíztisztító mű építését, amelynek helye Gerendás közigazgatásának déli részén lett kijelölve.

A javasolt szennyvízelvezető rendszer gravitációs rendszerű.

A gerincvezetékek NA 200-300 –as méretűek, a bekötővezetékek NA 150 –esek. A gerincvezetékeken max. 80 m-enként betonaknákkal, ezek fedése 600-as kör alakú, útburkolatban és padkában nehéz, zöldterületen félnehéz kivitelű.

A tervezett gerincvezeték hossza: 10.127 m, ebből:

- Ø 300 KG PVC 392 m
- Ø 200 KG PVC 9.735 m

Tervezett bekötővezeték:

- Ø 150 KG PVC 6.453 m

A szennyvizek átemeléséhez két darab tolózárkezelő és szagtalanító berendezéssel ellátott átemelő aknára van szükség. Az átemelő típusának és az átemelő akna átmérőjének kiválasztásánál a Békés Megyei Vízművek Vállalat műszaki egységesítési irányelveinek figyelembevétele szükséges (az általuk javasolt: Ø 2,0 m-es MOBA típusú, előregyártott elemekből épített).

Az átemelők tervezett telepítési helyei:

- I. sz. közbenső átemelő: Jókai-Arany J. u. sarok,
- II. sz. főátemelő: Jókai- Kossuth u. sarok.

A szennyvizet a tervezett szennyvíztisztító telepre a II. sz. átemelő nyomóvezetéken keresztül juttatja el. (A tisztítótelep és az átemelők irányítástechnikáját egységbe kell foglalni, hogy az a központi telepről tudjon működni.)

A szennyvíztisztító mű tervezett telepítési helye a közigazgatási terület déli részén a 036/7; 036/8; és a 036/9 hrsz-u földrészletek egy része. Javasolt tisztítási

technológia, a környezetvédelmi szempontok alapján: teljes oxidációs eleven iszapos berendezések nyitott iszapkezelés nélkül (védőterülete >150 m).

Gerendás község számított keletkező szennyvízmennyisége a vízfogyasztásból származtatva:

Napi szennyvízmennyiség: 184 m³/d,

Évi szennyvízmennyiség: 67.160 m³/d.

Csapadékvíz elvezetés

Gerendás Békés megye középső területén, Csorcás és Csanádapáca között helyezkedik el. A települést ÉK-i irányban a 4431 számú közút szeli ketté. Domborzati adottságaira jellemző, hogy jelentős szintkülönbségek csak nagy távolságok magasságának összehasonlításakor jelentkeznek. A terület természetes érvonulatok szabdalják.

A belterület domborzati változásaira jellemző, hogy a terület a 94,00 és a 91,00 mBf. tengerszint feletti magasságok között változik. A terület tehát síknak mondható. A legmélyebb területek a település K-i oldalán helyezkednek el, ezek a Petőfi utcától K-re eső telkek, valamint a belterület DNy-i sarkában levő ingatlanok. A legmagasabb fekvésű terület a települést keresztező 4431. számú közúttól D-re eső lakott területű rész.

A talaj jellemzően réti csernozjom, humusz ellátottsága jó. A humuszos réteg vastagsága 80-120 cm között változik. A feltalaj morzsás szerkezetű vályog, agyagos vályog. A feltalaj kémhatása általában semleges körüli. A talajvíz mélységbeli elhelyezkedése 350-500 cm között változik.

Éghajlata kontinentális jellegű, az évi középhőmérséklet 10,5 °C. A csapadékvíz évi összege 560-590 mm között változik, szélsőséges eloszlású.

A közigazgatási terület a 75. sz. Szarvas – Holt-Körösi belvízelvezető rendszerbe, azon belül a 12.10 számú Dögös – Káka-foki belvízvédelmi szakaszhoz tartozik. A belvízelvezető rendszer fő befogadója és kezelője a Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság által kezelt Dögös – Káka-foki főcsatorna.

A külterületen ezen kívül még a Dél-Békés Megyei Vízgazdálkodási Társulat által kezelt Hajdúér – Ottlakai, Hajdúér – Görbedi és Hajdúér – Ottlakai – Görbedi összekötő nevű, állami tulajdonú, közcélú belvízelvezető csatornák vezetik a belvizet az Alsó-Tiszavidéki Vízügyi Igazgatóság által kezelt Mágocséri főcsatornába.

A külterület belvízelvezetése a meglévő csatornahálózattal megoldottnak tekinthető. A csatornákon évente gaztalanítást kell végezni és a feliszapolódott szakaszokat iszaptalanítani szükséges, a műtárgyakat pedig évente karban kell tartani.

A külterületi csatornák öntözésre felhasználhatók, de a vizek többszöri átemeléséből adódóan az öntözővíz fajlagos vízdíja magas.

A belterületi vizeknek elsősorban a belterület Ny-i részén levő Hajdú-Ottlakai és a belterülettől K-i irányban levő mélyvonalat a természetes elvezetési iránya. Ez utóbbiban található a Csicsely-tó, amely alkalmas a belterületen jelentkező, összegyűjtött és belvizek fogadására.

A község területén gravitációs elvezetésre alkalmas csapadékvíz elvezető rendszer nincs kiépítve. A település talajviszonyai, adottságai jó vízháztartást mutatnak, és az elmúlt hatvan évben a csapadék szélsőséges eloszlása miatt sem jelentkeztek belvíz problémák.

A Körösvidéki Vízgazdálkodási Társulati Egyesülés 1992-ben elkészítette a község csapadékvíz elvezetés rekonstrukciós tervét.

Az elkészült belterületi vízrendezési terv alapján célszerű lenne a főgyűjtő csatorna (árok) rendszer kiépítése annak érdekében, hogy szélsőséges, csapadékos időszakban a jövőben se jelentkezzenek a településen belvízgondok.

Gerendás község településszerkezeti terve

alátámasztó munkarész

KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSI JAVASLAT

M Ű S Z A K I L E Í R Á S

**GERENDÁS KÖZSÉG TELEPÜLÉS RENDEZÉSI TERV
KÖZLEKEDÉS FEJLESZTÉS ALÁTÁMASZTÓ
MUNKARÉSZÉHEZ**

É R I N T E T T I N G A T L A N O K
GERENDÁS KÖZSÉG KÖZIGAZGATÁSI TERÜLETE

- 2005.06.09.-

ALÁÍRÓLAP

Alátámasztó munkarész tervező :

**NAGY ÉS TÁRSAI TERVEZŐ KIVITELEZŐ
ÉS SZOLGÁLTATÓ BT.**
5650 Mezőberény, Liget út 1/a. III. emelet 32 a.
☎ H 06/66/ 424-011, 06 / 30 2395 874

Nagy József

tervező ügyvezető

K1b-1/, V-K1-a/, VK1-c/, K2-2/, K6-2/ 04-300-1998
K4a-2, K4b-2, K6-2/ 04-300-1998

.....

Tervezés helye:	GERENDÁS Község
Megrendelő:	GERENDÁS Község Polgármesteri Hivatal 5925Gerendás, Petőfi u.2 sz.
Generál tervező:	STRUKTÚRA BAU – TYP- KFT 5600 Békéscsaba, Andrássy út 49 sz.
Közlekedés szakági tervező:	<p>Nagy és Társai tervező Kivitelező és Szolgáltató BT. 5650 mezőberény Főút 7 sz. e-mail: nagyestarsaibt@atrtnet.hu Tel./fax: 06 (66) 424 - 011 Felelős tervező: Nagy József Társtervező: Rajzoló: Virág Ottó Terv ellenőr: Pikó Csabáné</p>

TARTALOMJEGYZÉK

A. Iratjegyzék:

- Címlap	1.	oldal
- Aláíró lap	2.	oldal
- Tartalomjegyzék	3-4.	oldal
- Tervezői nyilatkozat	5.	oldal
- Műszaki leírás	6-12	oldal

Mellékletek a fejezetekhez:

I./ Hatósági és Kezelői egyeztetések :

1. Békés Megyei Állami Közútkezelő KHT Békéscsaba és Megyei Önkormánytar 1 pld 2 lap.
2. KÖRÖS VOLÁN RT Békéscsaba 1 pld 1 lap.
3. MÁV RT. Ingtalan Gazdálkodási Osztály 1 pld 1 lap.

II./ Előzetes Hatósági véleményezés :

1. Békés megyei Közlekedési felügyelet Békéscsaba. 1 pld 2 lap.

B./ Rajzjegyzék a fejezetekhez:

Tervsorszám	Rajz megnevezése	Méretarány	Rajzszám
TRT-A-Kt-Kö,	Külterületi közlekedési pályák és csapadékvíz elvezetés fejlesztés alátámasztó munkarész. Helyszínrajz	M = 1 : 10 000	. 3.1 –3.2
TRT-A-Bt-Kö.	Belterületi közlekedési pályák fejlesztés alátámasztó munkarész. Helyszínrajz	M = 1 : 2 000	. 4.1 –4.2
TRT-A-Kt-Bt-Kö.	Belterületi és külterületi Közlekedési pályák fejlesztés alátámasztó munkarész. Keresztszelvények, mintakeresztszelvények.	M = 1 : 100	. 6.1-6.2

TERVEZŐI NYILATKOZAT

Az 1997 évi LXXVIII. Az épített környezet átalakításáról szóló törvény alapján, továbbá a Település rendezésről és Építésügyről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. Rendelet, A Munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. Törvény 19§ /2/ bekezdés előírtaknak megfelelően alulírott :

Nagy József szakági vezető tervező

büntetőjogi felelőségünk tudatában kijelentjük hogy a 108/2004 TSZ - Ú terv, tartalom jegyzékében feltüntetett

és GERENDÁS KÖZSÉG TELEPÜLÉS RENDEZÉSI TERV

KÖZLEKEDÉS FEJLESZTÉS ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZ TERVEIT

Az 1993. Évi XCIII. Törvény 19§ /2/ bekezdés, és a 253/1997. (XII. 20.) Korm. Rendelet, alapján készítetem el. A tervekben lévő helyszínrajz a valóságnak megfelel. A tervekben az 1993. Évi XCIII törvény 18.§ /1/ bekezdésében foglaltakat betartottam. A tervezéshez az előírt képesítéssel és feltételekkel, mérnök kamarai tagsággal tervezői engedéllyel rendelkezem. **A terveket az általános érvényű és eseti hatósági előírásoknak tűzvédelmi, munkavédelmi, környezetvédelmi, technológiai követelményeknek országos ÉMI, MSZ, OTÉK és ágazati szabványok alkalmazásával készítettem el.**

A tervezés során az előírásoktól nem tértem el.

Mezőberény, 2005.06.09.

Nagy József

Ügyvezető tervező

5650 Mezőberény, Liget út 1/a

Mérnök Kamarai Tagszám 04-300/1998

Tervezői engedély száma

K1b-1, K4a-2, K4b-2, K2-2 K6-2, Vk1-a, Vk1-c/ 04-300-1998

MŰSZAKI LEÍRÁS

GERENDÁS KÖZSÉG TELEPÜLÉS RENDEZÉSI TERV **KÖZLEKEDÉS FEJLESZTÉS ALÁTÁMASZTÓ MUNKARÉSZ**

1. Gerendás község közlekedés fejlesztési elemeinek kialakítása során a térségi és helyi jelentőségű közlekedési pályák fejlesztési koncepcióit, a megyei TRT-ben jelzett fejlesztési lehetőségeket vettük alapul. Figyelembe véve a meglévő, országos és, helyi kül- és belterületi közlekedési létesítményeket, melyek a település fejleszthetőségének irányát és lehetőségeit meghatározzák.
2. Jelenleg a település kül és belteületi szakaszán a 4431 j. Gyula – Gerendás – csorvási összekötő út halad át és biztosítja az országos fő és mellékút hálózattal a közúti kapcsolatot. Ez az országos mellékút képezi a tervezett fejlesztések csatlakozási pontjait, figyelembe véve azt hogy az országos fő és mellékút hálózat egységes.
3. További alapadatot szolgáltatott a közúthálózat fejlesztéséhez Csorvás község elfogadott rendezési terve, melyben a 4431 j. országos mellékút szélesítését irányoztam elő, továbbá a közút területének felhasználásával a Csorvás – Gerendás közötti kerékpárút kiépítését terveztem. Mely kerékpárút csatlakoztatható a Gerendás belterületén kiépült kerékpárút hálózathoz. Ezt a kerékpárút hálózatot terveztem tovább építeni Újkígyós irányába , mint helyi jelentőségű kerékpárutat. Mely kiépülése esetén mind a helyi lakosság, Csorvástra és Szabadkígyósra történő (munkába járás)lehetőségét biztosítaná, továbbá összekötést biztosítana az Orosháza-Békéscsaba és a Békéscsaba Mezőkovácsháza között tervezett országos jelentőségű kerékpárút hálózat között.
4. A megyei TRT – ben előirányozták az Orosháza – csorvási összekötő út építését, mely új országos mellékút Gerendás község belterületén kapcsolódna a 4431 jelű meglévő országos mellékúthoz.
5. A település szempontjából fontos közlekedési útvonalak kialakítását irányoztuk elő a Csorvás – Csanádapáca és a Csorvás - Pusztaföldvár között tervezett helyi jelentőségű úthálózat kiépítésével. Mely sorrend egyben a prioritási is jelzi. Az elsődlegességet az indokolja hogy a Gerendás – Csanádapáca összekötő út kiépítése esetén nincs szükség a 4431 és a 4432 j. utak igénybevételére a közlekedési távolság a felére csökken. Ennek az útnak a kiépítése esetén Pusztaföldvárra történő közlekedés is rövidebb közlekedési időt eredményez.A tervezett út Csanádapáca belterületi úthálózatához 4432 j út csatlakoztatható.
6. A belterület közlekedés fejlesztésének alap irányát a 4431 j országos mellékút belterületi szakaszának szélesítési igénye, a tervezett Orosháza – csorvási összekötő út csomóponti kapcsolatának kialakítása és a tervezett kerékpárutak kiépítési lehetősége határozta meg. A belterületen a gyűjtő és kiszolgáló út hálózata kialakult. A burkolatlan utakat fejlesztés keretén belül terveztük kialakítani. A Dózsa György úton javasoltuk a gyűjtő út teljes hosszában történő

kiépítését is. Ezzel nem csupán a 4431 j út (Kossuth L. utca forgalmát próbáljuk helyi szinten csökkenteni hanem annak a lehetőségét is távlatokban biztosítjuk hogy az amúgy is keskeny beépítési szélességű Kossuth L. utcában a burkolat szabványos méretre történő kiépítése és a minimálisan szükséges parkolók elhelyezése után nincs lehetőség további parkolók kiépítése csak a környező kiszolgáló utak mentén. Azonban a Dózsa Gy. utca szélessége és a jelenleg buszfordulónak is használt burkolata, továbbá központi helyzete indokolja az útszakasz teljes hosszban történő gyűjtő út funkcióját. Ez egyben rendezvények során biztosíthatja a 4431 j útról az ideiglenes jellegű forgalom elterelést is. Valamint a busz közlekedés megálló helyeinek szám növekedését is. Távlatokban szükséges lehet a Kossuth L. utcában már nem elhelyezhető parkolók, parkoló egységek Dózsa Gy. utcában történő kialakíthatósága is.

SZABÁLYOZÁSI ELEMEK

Beépítésre nem szánt területek

Közlekedési és közmű területek

.§

1) Közlekedési területek „ Kö „:

- **Köu : Közlekedési Közúti területek:**
- **Kök : Közlekedési Vasúti területek (kötött pályás):**

a) **Közúti Közlekedési terület:** a szabályzat szempontjából a város közhasználatra szánt részeként (közterület) kell kezelni minden olyan közhasználatra szolgáló területet, amelyet a rendeltetésének megfelelően bárki használhat és amelyet az ingatlan-nyilvántartás is közterület-ként tart nyilván, továbbá olyan külterületi területek melyek az ingatlan nyilvántartásban út ill. közlekedési területként vannak nyilvántartva.

a/a)

Külterületen a gyűjtőúttal vagy annál magasabb rendű utakkal határolt területen belüli, a szabályozási terven nem szabályozott köz- és magánutak műszaki szélességét a kialakult állapot figyelembe vételével minden esetben részletes szabályozási tervben (továbbiakban RSZT.) kell meghatározni.

a/b)

A közterületek és azon belül a közlekedési területek összefüggő hálózatot kell alkossanak.

a/c)

Magánút csak közúti területhez csatlakoztatható, és közlekedési területen létesíthető.

a/d)

Magánút lakóterületen csak szabályozási terv alapján alakítható ki és műszaki paramétereit elvi engedélyben kell megállapítani.

a/e)

A közlekedési terület övezeteinek területén építmény részleges közművesítéssel is elhelyezhető.

a/f)

A közlekedési utak (közutak, kerékpár és gyalogutak, sétányok, közös kerékpár és gyalogutak, gépjármű parkolók, busz megállóhelyek stb.) terepszinti magassági elrendezését, valamint a felszíni és felszínalatti vizek megfelelő és biztonságos elvezetését RSZT - ben tervezni kell.

a/g)

Az utak (közutak, kerékpár és gyalogutak, stb.) és a terepszint magassági elrendezését úgy kell kialakítani, hogy:

- azokról a telkek biztonságos megközelítése,
- az ott összegyűlő csapadékvíz biztonságos elvezetése,
- a közüzemi közművek megfelelő elhelyezése, bővíthetősége továbbá
- a vonatkozó hatályos jogszabályokban, rendeletekben előírt feltételek, jellemzők megvalósítása biztosítható legyen.

a/h)

A közlekedési területeken belül műtárgyakat, közvilágítási és közlekedési jelzőlámpákat, közterületi építményeket, növényzetet, közterületi bútorokat úgy kell elhelyezni hogy azok fényei, méretei az előírásokban rögzített és szabályozott szabad látótávolságot, kanyarodási látótávolságot, megállási látótávolságot, az útfelületek, útburkolati jelek, és a KRESZ jelzőtáblák láthatóságát ne zavarják.

a/i)

Kül és belterületen a közlekedési területek rendezése során fakivágás csak a növényállomány egészségi állapotának és eszmei értékének megőrzése javítása érdekében történhet.

a/j)

Fapótlás csak azonos fajjal vagy kertépítészeti, dendrológiai szakvéleményben vagy a fásítási tervben rögzített fajjal történhet.

a/k)

Védett fasor, védett ligetcsoport, védett egyedül álló fa zöldsávjában , vonalában hirdető tábla nem helyezhető el.

a/l)

Zöldterületek csökkentése csak műszakilag indokolt és alátámasztott esetben történhet. A facsoport vagy fasor pótlását a tervben ki kell dolgozni.

a/m)

A közterületi bútorozás csak egységes, ízléses a városképbe illeszkedő és hangulatú lehet.

a/n)

A közlekedési területen. Az OTÉK 26§ (3) bekezdésében felsorolt építmények helyezhetők el.

- A közúti közlekedést szolgáló országos fő és mellékutak összekötő utak települési gyűjtő utak, lakó utak.
 - Tömegközlekedést szolgáló létesítmények.
 - Vasúti ill. egyéb kötött pályás közlekedést szolgáló létesítmények
 - Kerékpáros és gyalogos közlekedést szolgáló létesítmények.
 - Gazdasági területeket kiszolgáló közlekedési létesítmények (kiszolgáló, mezőgazdasági szerviz utak, dűlőutak)
- b) **Vasúti közlekedési területek:** a szabályzat szempontjából állami (kincstári) vagyonkezelésű és MÁV RT vagyonkezelésű területek alkotják (továbbiakban MÁV RT területek). Mely területek nem a város közhasználatú részeként kezelendők, mely ingatlanok az ingatlan –nyilvántartásban is állami (kincstári) és MÁV RT. (vasúti pályatest)területként vannak nyilvántartva.
- c) A MÁV RT. területét érintő vagy azt térszinten térszint felett vagy térszint alatt keresztező létesítmények (közút, kerékpárút, gyalogút, közmű, közműpótló, vízepítési létesítmény, műtárgy, stb.) tervezéshez, a módosított 20/1984 (XII 21.) KM rendelet a módosított 4/1981 (III. 11.) KPM-IPM együttes rendelet rendelkezései és az OVSZ I-III kötete az irányadók. A létesítmények tervezéséhez a MÁV RT. tulajdonosi és kezelői hozzájárulása szükséges.

2) Közutak : „Köu”

3) Köu-1 Országos főutak kül és belterületi szakasza: Nincs érintve.

4) Köu-1 Országos mellékutak (összekötő utak) külterületi szakasza: Szabályozási szélesség 30,00 m.

Közút tervezési osztályba sorolása : K.IV. – A az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

Más előírás, illetőleg a keresztmetszeti elemek helyszükségletének méretezése hiányában legalább a következő szabályozási szélességű területet kell biztosítani.

a) 4431 sz. Gyula – Gerendás -Csorvás összekötő út külterületi szakasza:

- Védőtávolság az úttengelytől 50-50 m, ezen belül minden létesítményhez a közútkezelő hozzájárulása, engedélye szükséges. A szabályozási szélesség 14-15 m. . A jelenlegi beton burkolat szélessége 5,00 m. A burkolat szélesítése min 7,00 m szélességre szükséges.. Tervezett útkorona szélesség 2x1 forgalmi sávós országos mellékút. Burkolat szélesítés esetén ill. a tervezett Csorvás – Gerendás kerékpárút építése esetén a jelenlegi szabályozási szélességet szükség szerint max. 30m szélességig növelni lehet.

Megjegyzés: A meglévő útpálya az országban elsőként megépült beton burkolatú út. Felújítása, a burkolat szélesítése előtti tervfázisban műemlék jellege miatt a KKHT. –val történő egyeztetés szükséges. A burkolat jellegét, típusát, vonalvezetését meg kell őrizni. Egy irányú szélesítése javasolt. A szétrepedt táblákat helyre kell állítani.

A meglévő útkorona szélesség 2x1 forgalmi sávós országos mellékút.

- b) **Tervezett j. Orosháza - Csorvás regionális jelentőségű összekötő út külterületi szakasza, mely csatlakozik a Csorvás – Gyula 4431 j országos mellékúthoz:**

Védőtávolság az úttengelytől 50-50 m, ezen belül minden létesítményhez a közútkezelő hozzájárulása, engedélye szükséges. A tervezett szabályozási szélesség 30,00 m. A tervezett burkolat szélessége min 7,00 m. Tervezett útkorona szélesség 2x1 forgalmi sávós országos mellékút. Az útpálya kiépítése után a kezelői jogot a Közútkezelő KHT (KKHT) részére átadja. A tervezett összekötő út regionális hálózati jelentőségű, a megyei rendezési tervben szerepel.

- c) **Tervezett j. Csorvás- Pusztaföldvár helyi jelentőségű összekötő út külterületi szakasza, mely csatlakozik a Orosháza Gerendás sz tervezett regionális összekötő úthoz.**

Védőtávolság az úttengelytől 50-50 m, ezen belül minden létesítményhez a közútkezelő hozzájárulása, engedélye szükséges. A tervezett szabályozási szélesség 30,00 m. A tervezett burkolat szélessége min 7,00 m. Tervezett útkorona szélesség 2x1 forgalmi sávós országos mellékút. Az útpálya kiépítése után az Önkormányzat a kezelői jogot a Közútkezelő KHT (KKHT) részére tervezi átadni. A tervezett összekötő út nem hálózati csak helyi jelentőségű, a megyei rendezési tervben nem szerepel.

- d) **Tervezett j. Csorvás- Csanádapáca helyi jelentőségű összekötő út külterületi szakasza, mely csatlakozik a Csorvás –Gyula 4431 j regionális összekötő úthoz.**

Védőtávolság az úttengelytől 50-50 m, ezen belül minden létesítményhez a közútkezelő hozzájárulása, engedélye szükséges. A tervezett szabályozási szélesség 30,00 m. A tervezett burkolat szélessége min 7,00 m. Tervezett útkorona szélesség 2x1 forgalmi sávós országos mellékút. Az útpálya kiépítése után az Önkormányzat a kezelői jogot a Közútkezelő KHT (KKHT) részére tervezi átadni. A tervezett összekötő út nem hálózati csak helyi jelentőségű, a megyei rendezési tervben nem szerepel.

4/1). Országos mellékutak területén (Köu-1) tervezett külterületi kerékpárutak. Szabályozási szélesség min. 4,00 m :

Közút tervezési osztályba sorolása : K.IX. az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

- a) **Csorvás-Gerendás-Újkígyós útirányú helyi jelentőségű kerékpárút: érintett 4431, sz. Országos mellékút szabályozási területe.**

- A kerékpárutak kiépítéséhez szükséges szabályozási szélesség az országos mellékút szabályozási szélességén belül rendelkezésre áll (4,00 m). Burkolat szélesség hálózati (turisztikai) jelentőségű kerékpárút esetén min. 2,00 m. Egyéb esetben min. 1,60 m. Az Gerendás belterületi szakaszán kivételes esetben helyszűke miatt 1,50 m. (buszmegálló mellett)
- A kerékpárút csatlakozik Csorvás belterület érintésével az Orosháza-Békéscsaba országos jelentőségű tervezett kerékpárúthoz.

- A kerékpárút nyomvonal tervezése során a KKHT- val és a Közlekedési Felügyelettel történő egyeztetés szükséges.
- A meglévő helyrajzi számú közlekedési területeken tervezett kerékpárutak a meglévő, vagy módosított területű közlekedési területen belül nem képez további alcsoportú közlekedési területet. A terület jellemzően (Köu-2) besorolása nem változik.

5). Országos mellékutak (összekötő utak,) átkelési szakaszai. Szabályozási szélesség kialakult.

- a) **4431. sz. Gyula-Gerendás-Csorvás összekötő út belterületen:**
- Védőtávolság az úttengelytől *50 – 50 m*, ezen belül minden létesítményhez a közútkezelő hozzájárulása, engedélye szükséges. A szabályozási szélesség a belterületen kialakult 15-24,00 m változtatást nem igényel.

6).Köu-3 Tervezett gyűjtő utak : részben a meglévő kiszolgáló utak átminősítése gyűjtőúttá. Szabályozási szélesség 22,00 m, burkolat szélesség min 6,00 m.

Közút tervezési osztályba sorolása : B.V. c-A,B az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

- b. **Tervezett gyűjtő utak:** Dózsa Gy.-Petőfi S. utcák. A meglévő burkolatok szélessége 4,00-6,00 m között változó A tervezett gyűjtő utak kiépítési szélessége min. *6,00 m* – szélességre szükséges. Tervezett gyűjtőút továbbá a Kossúth L. utca folytatása külterület irányába a 065 hrsz területen. A burkolat szélessége min 7,00 m a meglévő pályaszerkezethez igazodik. Fünciója iparterületi összekötő út is mely egyben biztosítja az Orosháza-Gerendás j országos jelentőségű összekötő út és a 4431 j Csorvás – Gyula összekötő út belterületi kapcsolatát.A meglévő kialakult szabályozási szélesség, megtartandó. Új telekosztás esetén min. *22,00 m* szabályozási szélesség a mértékadó.
- c. **Meglévő gyűjtő utak:** Kossuth L. utca az Ady E. utcától nyugatra fekvő része 402, hrsz.. A meglévő burkolatok szélessége 6,50-7,00 m között változó A meglévő kialakult szabályozási szélesség, megtartandó. Új telekosztás esetén min. *22,00 m* szabályozási szélesség a mértékadó.
- A kialakult utcák (közterületek) esetén – ott ahol a meglévő közlekedési területek méretei csak aránytalan ráfordítás mellett növelhetők az egyébként indokolt méretre – a biztonságos közlekedés feltételeit forgalomtechnikai eszközökkel (küszöb, műszaki zár, stb.), kell megtervezni. Vagy és forgalom korlátozásokat (súly, méret, sebesség, időszak, stb.) kell alkalmazni.

8). Belterületi kerékpárutak szabályozási szélesség 3,00 m :

Közút tervezési osztályba sorolása : B.IX. az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

- a) **Tervezett belterületi kerékpárút:** Ady E. utca Érintett országos mellékutak (4431, j. út belterületi szakasza) A tervezett kerékpárút csatlakozik a Kossuth L. utcában meglévő kerékpárúthoz. A felsorolt utcáknál meglévő szabályozási szélesség megtartandó, a 3,00 m szabályozási szélesség biztosított.
- A tervezett kerékpárút hálózat kialakításánál elsődleges szempontként vettük figyelembe a városközpont, az intézményterületek, kulturális és közösségi létesítmények, oktatási és vallási létesítmények, temetők, városközponttól távol eső részokről történő megközelíthetőségét is. Továbbá az egységes kerékpárút hálózat kialakíthatóságát. Továbbá az országos jelentőségű hálózathoz történő csatlakoztatást.
- A kerékpárutak kiépítéséhez szükséges szabályozási szélesség (3,00 m) a belterületi utak szabályozási szélességében rendelkezésre áll. A részletes tervek elkészítéséhez a KHT- val és a Közlekedési Felügyelettel történő egyeztetés szükséges.
- A kialakult szabályozási szélességű utak esetén – ott ahol a meglévő közlekedési területek méretei csak aránytalan ráfordítás mellett növelhetők (kerékpárút építése esetén) az egyébként indokolt méretre a biztonságos közlekedés feltételeit forgalomtechnikai eszközökkel (küszöb, műszaki zár, kiemelt szegély, kerékpárforgalmi korlát stb.), kell megtervezni. Vagyis forgalom korlátozásokat (a meglévő utaknál súly, méret, sebesség, időszak, terelősíziget stb.) kell alkalmazni.

9). Belterületi kiszolgáló utak: Köu-3 szabályozási szélessége: min. 12,00 , m . Burkolat szélesség min 5,50 m. Egy forgalmi sávós útnál min 3,50 m.

Közút tervezési osztályba sorolása : B.VI. d-A,B vagy B.V. c.-B az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

- a) Tervezett kiszolgáló utak :Jókai Mór utca folytatása. Meglévő utcáknál a szabályozási szélesség változatlan. Burkolat szélessége min. 3,50 m. Új telekkiosztásnál a szabályozási szélesség min 12,00 m. Javasolt burkolat szélesség min. 2x1 sávós, sávonként 2,75 m szélességben.
- b) Meglévő kiszolgáló utak :Jókai Mór, Jámbrih János, Móra Ferenc, Hunyadi János, Fürst Sándor, 616 hrsz utca, Széchenyi István , Sallai Imre, Damjanich János, Bem József, Táncsics Mihály, Rákóczi Ferenc, Bajcsi Zs, 198 hrsz utca, József Attila , 255 hrsz utcák . Meglévő utcáknál a szabályozási szélesség változatlan. Burkolat szélessége min 3,50 m. Új telekkiosztásnál a szabályozási szélesség min 12,00 m. Javasolt burkolat szélesség min. 2x1 sávós, sávonként 2,75 m szélességben.

10) Külterületi kiszolgáló utak: Köu-3 ipari, Köu-3 mezőgazdasági, Köu-3 magán út szabályozási szélessége: min. 12,00 , 22,00 m . Burkolat szélesség min 3,50 m.

Közút tervezési osztályba sorolása Belterületen : B.VIII. A,B,C az ÚT 2-1.201:2004. Külterületen: Közút tervezési osztályba sorolása : K.VIII. B,C az ÚT 2-1.201:2004 alapján.

- a) **Meglévő mezőgazdasági kiszolgáló utak** : 017 hrsz területen kiépítve 3,00 m széles burkolattal. Csatlakozik a 4431 j országos mellékúthoz. Szélesítést nem igényel. A jelenlegi szabályozási szélesség megtartandó.
- b) **Tervezett ipari kiszolgáló utak** : Tervezett gyűjtőútnál tárgyalva. Továbbá a 016/18/b hrsz területen hulladékártató telep bekötő út kiépítése. Csatlakozik a tervezett Gerendás-Csanádapáca helyi jelentőségű úthoz. Burkolat szélessége min 3,50,00 m, A jelenlegi szabályozási szélesség megtartandó. Forduló kiépítése szükséges.
- c) **Tervezett mezőgazdasági kiszolgáló utak** : 081,089 hrsz területen kiépítve. A jelenlegi szabályozási szélesség szélesítése 12 m szélességre szükséges. Burkolat szélessége min 3,50,00 m, csatlakozik a 4431 j országos mellékúthoz -017 hrsz területen kiépítve 3,00 m széles burkolat folytatása közigazgatási határig. Csatlakozik a 4431 j országos mellékúthoz. Szélesítést nem igényel. A jelenlegi szabályozási szélesség megtartandó.
- e) **Meglévő és tervezett magánút** : Nem merült fel igényként.
- A kialakult utak esetén – ott ahol a meglévő közlekedési területek méretei csak aránytalan ráfordítás mellett növelhetők az egyébként indokolt méretre – a biztonságos közlekedés feltételeit forgalomtechnikai eszközökkel (küszöb, műszaki zár, stb.), kell megtervezni. Vagyis és forgalom korlátozásokat (súly, méret, sebesség, időszak, stb.) kell alkalmazni.
 - Alacsonyabb rendű köz- és magánutak tengelyvonalától számított 12,00-12,00 méteren belül – kerítés kivételével – bármely építmény csak RSZT alapján és az üzemeltető hozzájárulásával, az illetékes hatóság engedélyével helyezhető el. A mezőgazdasági területen kialakítandó új, belső dűlőúthálózat (magánút) legkisebb szabályozási szélessége – méretezés hiányában – 12,0 méter legyen.
 - Országos mellékutakhoz történő burkolt út csatlakoztatása esetén ha a csatlakozó kiszolgáló út tervezési szélessége kevesebb mint 6,00 m akkor a csatlakozó út burkolat szélessége az útcsatlakozás előtt 50,00 m hosszban min 6,00 m legyen. Egyéb esetben min a tervezett burkolat szélessége.

10). Belterületi parkolók.

a) Meglévő parkolók:

1./Gerendás belterületi részén kiépített parkolók Községi Önkormányzat (Petőfi S.u)
4 férőhely. Dózsa Gy. Utca 6 férőhely, Strand 10 férőhely, Általános iskola 10 férőhely

b) Tervezett parkolók:

- 1/ Fürdő utcában 20 férőhelyes merőleges parkoló
- 2/ Petőfi S. utcában Öregek otthona 10 férőhelyes merőleges parkoló
- 3/ Bajcsi Zs. utcában 5 férőhelyes parkoló a Kossuth L. utcai üzletek részére.

- Meglévő építmények bővítése, új építmény építése, meglévő építmény átalakítása, rendeltetésének megváltoztatása esetén a központi belterületen, a kertvárosias és a falusi lakóövezetben is még a meglévő lakások után is biztosítani kell a gépjárművek telken belüli elhelyezését, elhelyezhetőségét. Kivéve a központi belterületen meglévő tömblakások esetében.
- Új lakóépület, társasház építése során a gépjármű tárolását 100% -ban a telken belül kell megoldani. Tömblakás építése esetén annak környezetében, vagy annak alagsorában, pincéjében az előírt parkoló számnak megfelelő parkolót vagy lakásonként 1 gépjármű tárolót biztosítani kell, függetlenül az utcai közcélú parkolók épület előtti kiépítésétől.
- A városközpont területén a nem lakáscélú létesítményekhez szükséges gépkocsi tárolót 50 % - ban az építéssel egy időben, legkésőbb a létesítmény használatbavételéig meg kell építeni saját telken, parkolók hiányában a használatbavételi engedély nem adható ki. A további 50 % parkolási igényt az önkormányzattal kötött megállapodás alapján tömbtárolóban más létesítményekkel összevontan kell megoldani 2 éven belül. Amennyiben az építményhez előírt parkoló szám nem biztosítható, ill. nem biztosított az építményre építési engedélye nem adható ki.
- Amennyiben egy meglévő tevékenységnél, idő közben megnövekszik a forgalom és a parkolók száma ez által nem elégséges, a közterületen, vagy a közút forgalmi sávjában parkoló idegen vagy saját járművek akadályozzák, veszélyeztetik, vagy gátolják a közúti vagy gyalogos forgalmat, az önkormányzat saját telken belüli további parkolók építésére kötelezettséget írhat elő. A parkolók kiépítésének időpontja legalább 6 hónap. A parkolók megépülésének elmaradása esetén a tevékenység mely többlet parkolási igényvel jár felfüggeszthető, vagy korlátozható az eredetileg meghatározott és elégséges parkoló számig.
- Tömbgarázs létesíthető a gazdasági és különleges területeken a városközpont és központi vegyes területen, kivéve a védettnek minősített utcaszakaszokat, tömböket, az övezeti előírásoknak megfelelően a terepszint alatt és a földszint igénybevételével.
- Közparkok terepszintje alatt legalább 1,50 m földtakarással és kertészeti, fásítási, zöldterület kialakítási terv alapján.
- Egyedi és sorgarázs csak lakásokhoz építhető a kertvárosias lakóterületen, az övezeti előírásnak és az útsatlakozásokra vonatkozó előírások betartása mellett.
- A felszíni gépjármű parkolókat, 4 parkoló egységenként fásítani kötelező a meghatározott fafajták ültetésével, nagylombú a területre jellemző díszfa ültetésével.
- A parkolókban a kerekes kocsival közlekedők részére 10 parkoló egységből 1 parkolót ki kell alakítani. Kevesebb parkoló kiépítésének szükségessége esetén min 1 parkolót mozgáskorlátozottak részére ki kell építeni.

Merőleges parkolók kiépítése esetén szükséges minimális helyigény a burkolat szélétől 4,50 m, minimális burkolat szélesség csatlakozó lakóút gyűjtőút esetén 5,50 m. Helyszűke vagy 5,50 m – nél keskenyebb burkolat szélesség esetén ha a burkolat helyhiány miatt nem szélesíthető ki, 45- 60° parkoló állást kell, lehet kialakítani. Ebben az esetben a min. csatlakozó

útburkolat szélessége 3,50, 4,00 m. Párhuzamos parkolásnál a parkolósáv szélessége min 2,30 m. A csatlakozó út szélessége min 4,00 m.

Országos fő és mellékutak mellett párhuzamos parkolók min. szélessége 2,50 m. merőleges és ferde beállítású parkolók közvetlen csatlakozással országos fő és mellékutak mellé nem engedélyezettek. Merőleges parkolók kialakítása esetén min 0,75 m széles védősziget és hozzájáró út kiépítése szükséges a mintakeresztszelvények alapján.

12). Belterületi sétányok járdák.

- A sétányok kiépítéséhez szükséges szabályozási szélesség (min 3,00 m sétány esetén, vegyes, gyalogos-kerékpáros közlekedés esetén min 4,80 m) a belterületi utak szabályozási szélességében rendelkezésre áll. A részletes tervek elkészítéséhez a KHT- val és a Közlekedési Felügyelettel, történő egyeztetés szükséges. Minimális járda burkolat szélesség 0,90 m. Vegyes gyalogút kerékpárút funkció esetén min 1,50 m járda/sétány min 1,80 m kerékpárút nemesített padka, burkolati jel vagy növényisziget elválasztással.
 - a. A sétányok, járdák a kötelező kiegészítő rendeltetésnek is feleljenek meg. A közbiztonság, katasztrófavédelem, mentő és tűzoltó járművei részére megnyithatóak, használhatóak legyenek.
 - b. Egyéb gépjárműforgalom, korlátozott célforgalom, vagy teljes mértékben tiltott legyen.
 - c. Közösségi rendezvények színhelyein a tiltó rendelkezések feloldhatók ideiglenesen a rendezvény időtartamára, vagy enyhébb korlátozások bevezethetők.
- A meglévő helyrajzi számú közlekedési területeken tervezett gyalogutak a meglévő, vagy módosított területű közlekedési területen belül nem képez további alcsoportú közlekedési területet.

13).Egyéb forgalomtechnikai javaslatok.

1. A belterületen telephellyel nem rendelkező fuvarozók a tehergépkocsikkal a meglévő lakó, gyűjtő úton parkolnak megakadályozva az út közlekedés célú használatát. Javasoljuk helyi rendeletben előírni a tehergépkocsik tárolásának, parkolásának az érintett ingatlanok előtti kiépített burkolt parkolóban történő tárolását, vagy összevont telephelyek kijelölését tehergépkocsik számára. Parkolók kialakítása esetén min. 2,50 m szélességű párhuzamos, a meglévő burkolattal megegyező burkolati teherbírású parkolót kell kialakítani.

14) Kö-k. Országos közforgalmú vasúti területek védőtávolság 50,00 m:

A 135 sz. Szeged-Békéscsaba Közforgalmú egy vágányú vasútvonal.
Csorvás Alsó megállóhely. A MÁV RT. Szeged nyilatkozata alapján a jelenlegi vasúti pályatest vonalvezetésén, vízelvezésén nem tervez módosítást, és jelentős terület felhasználással járó fejlesztési munkát sem végez. Távlatokban tervezi a vasútvonal villamosítását. Védőtávolság 50 m a szélső vágányok tengelytől. A jelenlegi állapot megtartandó

Mezőberény, 2005. 06. 09.

Nagy József

Ügyvezető tervező

5650 Mezőberény, Liget út 1/a

Mérnök Kamarai Tagszám 04-300/1998

Tervezői engedély száma

K1b-1, K4a-2, K4b-2, K2-2 K6-2, Vk1-a, Vk1-c/ 04-300-1998

Gerendás község településszerkezeti terve

alátámasztó munkarész

**KÖZMŰFEJLESZTÉSI JAVASLAT: ELEKTROMOS ENERGIA,
HÍRKÖZLÉS, MŰSORSZÓRÁS**

-107-

MŰSZAKI LEÍRÁS

a

Gerendás település szerkezeti terve alátámasztó munkarész villamos, informatikai és kábel-TV fejezeteihez

Villamos energiaigény, energia ellátás:

A település villamos energiaellátását a Csorvás, Csanádapáca és Orosháza között haladó 20 kV-os távvezetésekről készített 2 db. szintén 20 kV-os távvezetési leágazáson elhelyezett transzformátor állomások biztosítják. Más rendeltetésű nagyfeszültségű hálózat a településen ill. közelében nem található.

A 20 kV-os hálózat, a meglévő és a tervezett transzformátor állomások az 1. sz. mellékleten láthatók.

A település energia igénye: 600 kVA

A meglévő transzformátor állomások és kihasználtságuk:

Állomás név	Állomás kód	Állomás típus	TR. teljesítmény	Kiterheltség
- Táncsics u.	258-150	VOTR 20/125	160 kVA	85 %
- Dózsa Gy. u.	258-175	VOTR 20/125	160 kVA	65 %
- Sportpálya	258-292	OTR 20/150	63 kVA	65 %
- Jámbrík u.	258-293	OTR 20/250	250 kVA	50 %
- Sallai u.	258-320	OTR 20/400	250 kVA	45 %
- Fürst S. u.	258-380	OTR 20/400	160 kVA	70 %

Tervezett transzformátor állomások:

1., az Újkígyós felé vezető út és a meglévő 20 kV-os távvezeték nyomvonal keresztezési helyére. OTR 20/100, 100 kVA

2., a József Attila u. – Táncsics M. u. kereszteződéshez, OTR 20/100, 100 kVA

Az energia igény változása az utóbbi időszakban mindössze 0,5 %/év növekedést mutat. A település kategóriába sorolása: I. A tervezett transzformátor állomások nem a teljesítmény növekedés, hanem az ellátási üzembiztonság növelése és a hálózati veszteségek csökkentése miatt válnak szükségessé.

A 20 kV-os távvezeték kb. 1 MVA energia tartalékkal rendelkezik.

A belterületi 20 kV-os hálózat mind szabadvezeték, nagyfeszültségű kábelek nincsenek.

A 0,4 kV-os hálózatok hossza:	szabadvezeték	: 12,813 km
	szigetelt légekábel	: 3,167 km
	földkábel	: 0,4 km

A 0,4 kV-os oszlopok mennyisége:	faoszlop	: 141 db
	betonoszlop	: 370 db

- 108 -

Fogyasztói csatlakozások módjai:	szabadvezeték	:	0 db
	szigetelt légekábel	:	659 db
	földkábel	:	91 db
Villamos energia ellátottság:	belterületen	:	100 %
	külterületen	:	az igénylők részére biztosított
Vezérelt mérés kapcsolási módja:	HF vezérléssel	:	70 %
	kapcsolóórával	:	30 %

Fejlesztési lehetőségek:

A DÉMÁSZ a fent említett transzformátor állomás létesítésén és a szükséges karbantartáson ill. rekonstrukción kívül más fejlesztést nem tervez. A kialakításra kerülő új ipari területek energiaellátását a meglévő 20 kV-os hálózatról új leágazás, illetve 20/0,4 kV-os transzformátor állomások építésével lehet megoldani. A jelenlegi 20 kV-os rendszer energia tartaléka kb. 1 MVA.

A térkép alapján látható, hogy a településtől északra eső tervezett iparterületek energiaellátása az ott haladó 20 kV-os hálózatról biztosítható.

A belterületre tervezett kisebb energiaigényű létesítmények ellátása a meglévő transzformátor állomásokból, a kiterheltség függvényében megoldható.

A közvilágítás:

A belterületi utak, utcák és egyéb közterületek világítása 100 %-ban megoldott. Korszerűsítésére 2001-ben került sor, ekkor minden elavult lámpatestet energiatakarékos kompakt fénycsöves, vagy nátriumlámpás kivitelűre cseréltek. A közvilágítás további fejlesztést nem igényel.

Informatika:

A Hungarotel RT. 1996-97 évben optikai kábelcsatlakozást épített ki, melynek jelátviteli képessége többszöröse a korábbi fémvezetős csatlakozó hálózatnak. Ez a kábel Gerendás község ellátásán kívül Csorvás ellátását is biztosítja. Kihasználtsága kb. 80 %.

A telefonközpont 1997-ben létesült, 480 vonal fogadására alkalmas. Jelenleg 361 vonal csatlakozik hozzá. ISDN csatlakozás 2 db. van a településen.

Az utcai hálózatok jellemzői: légekábel: 6,96 km, földkábel: 5,95 km

A település belső hálózatának nyomvonala és a telefonközpont a 2. sz. mellékleten látható.

Nyilvános telefonok a településen: 3 db. telefonfülke, 3 db. nyilvános készülék

A Hungarotel további fejlesztéseket nem tervez, de a jelentkező igényeket kielégíti.

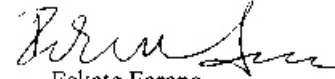
Mobilszolgáltatók: Mindhárom mobil szolgáltató hálózata a települést és környékét teljes egészében lefedi, a jelszintek megfelelőek. (3. sz. melléklet lapjai.) A Westel területi felosztása szerint Gerendás a zöld zónába esik.

További fejlesztést egyik szolgáltató sem tervez.

- 103 -

Kábel-TV: A településen jelenleg nincs kábel-TV hálózat. A legutóbbi felmérés szerint a kb. 600 háztartásból, mindössze csak 60 jelentkezett, viszonylag nagy területi szórással. Ilyen alacsony igény esetén nem gazdaságos a hálózat kiépítése és fenntartása.

Békéscsaba, 2004. január hó



Fekete Ferenc

Épületvillamossági vezető tervező

V-1(HK-2)-04-0239

Békéscsaba, Egressy u. 52.

Tel/fax: 66/451-428

Mobil: 20/9277-767

E-mail: feketef@freemail.hu

Mellékletek:

- 1. Sz. Erősáramú elosztóhálózat és transzformátor állomások
- 2. Sz. Telefon hálózat áttekintő helyszínrajza
- 3. Sz. Mobilszolgáltatók lefedettségi térképei

**Kültéri szolgáltatási terület
2003. december végi tervezett állapot**



© Csapó Csilla

Az előzményen a demóciat,
a dás névényes, valamint
az épületek anyaga beteljesithető.

Kulcs: 2 W-en bejelölésű



3. sz. melléklet

-110-



-111-

-112-



